

Հայկական գիտահետազոտական հանգույց Armenian Research & Academic Repository

Սույն աշխատանքն արտոնագրված է «Ստեղծագործական համայնքներ
ոչ առևտրային իրավասություն 3.0» արտոնագրով

This work is licensed under a **Creative Commons Attribution-NonCommercial
3.0 Unported** (CC BY-NC 3.0) license.

Դու կարող ես.

պատճենել և տարածել նյութը ցանկացած ձևաչափով կամ կրիչով
ձևափոխել կամ օգտագործել առկա նյութը ստեղծելու համար նորը

You are free to:

Share — copy and redistribute the material in any medium or format

Adapt — remix, transform, and build upon the material

491.99-8

L-61

3680

1918

1918

ВОЗВРАТИТЕ КНИГУ НЕ ПОЗЖЕ

обозначенного здесь срока

2010

2002

491.542-8
L61

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ

491.542-8

428
107-ԼԻ

Լ Ե Ի
Խ Ե Ի

Լ Ո Ւ Ս Ա Բ Ե Ր

Բ. Տ Ա Ր Ի

Կ ա ղ յ Ե ց Ի ն

ՍՏ. ԼԻՍԻՑԵԱՆ, ՅՈՎՀ. ԹՈՒՄԱՆԵԱՆ

ՏԱՍՆԵՆԵՐԿՈՒՆԵՐՈՐԴ ՏԻԳ

Մեր ինքնուրոյն եւ փոխադրած յօդածների, ինչպէս եւ մեր նկարների արտատպութեան իրատնքը վերապահւած է

Թ Ի Յ Լ Ի Ս

Տպարան „Առաջաւոր“ Գործարարական պրեսա № 39

1918

8746

ԼՈՒՍԱԲԵՐ

ԵՐԿՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

1. Առաւօտ

Հաւը խօսեց երեք բերան.
— Է՛յ քնածներ, ծուղրուղիւ,
բացեց կարմիր աղօթարան,
ժամանակ է զարթնելու:

Չարն ու չարկամ մութ խաւարին,
խաւարն անցաւ չար ու վատ,
աշխարհ լրցեց լուսն ու բարին,
լուսն ու բարին անարատ:

Դաւաարը ինչիւ է չար, լուսը ինչո՞ւ բարի:

2. Դպրոցի ճամփան

Ձմեռայ բուքին, սառնամանիքին,
դպրոցի ճամփան
զժլար է, երկար՝ շատերի համար:

Զւարթ գարունքին, երգին ու ծաղկին,
 դպրոցի ճամփան
 կարճ է, դիւրալի, կարծես աւելի,
 Իսկ ով սէր ունի, ինձ պէս, ուսումի,
 դպրոցի ճամփան
 միշտ կարճ է, սիրուն, ճըմեռ թէ գարուն:

3. Աստծու սեղանը

1.

Գարնանը բարի Աստուածն ասաւ.

—Սեղան բաց արէք փոքրիկ ճիւղերի համար:

Եւ իսկոյն կեռասենին ծածկեց կանաչ տերևով:

Զարթնեց փոքրիկ ճիւղուն, սկսեց կրծել թարմ տերևները
 ու ասաւ.

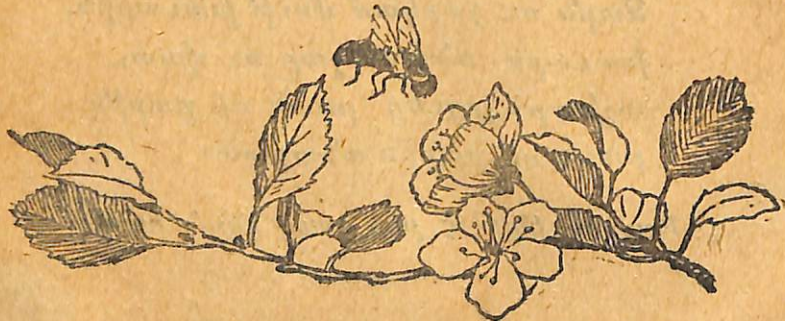
—Ո՛վ է պատրաստել ինձ համար այս հրաշալի սեղանը:

2.

Բարի Աստուածը նորից ասաւ.

—Սեղան բաց արէք ժիր մեղրի համար:

Եւ իսկոյն կեռասենին բաց արաւ իր սպիտակ ծաղիկները:

Մեղուն գարթնեց արշալուսին ու տրգտըղալով թռաւ դէպի կեռասենին. թռչում էր ծաղկից ծաղիկ ու ամենքից մի մի կաթիլ ծծում:

—Ա՛խ, ինչ անուշ խմիչք է, — մտածում էր նա իր փեթակը շտապելով, — էս ո՞վ է պատրաստել ինձ համար:

3.

Եկաւ ամառը: Ու բարի Աստուածն ասաւ.

—Սեղան բաց արէք փոքրիկ թռչունների համար:

Եւ կեռասենու վրա երևացին թարմ ու կարմիր պտուղները: Ուստում էին փոքրիկ թռչնակներն ու խաղում:

—Ա՛խ, ինչ լիքը սեղան է. էս ո՞վ է բաց արել մեզ համար:

4.

Աշնանը բարի Աստուածն ասաւ.

—Ամենքը լիացան. վեր քաղեցէք սեղանը:

Ու վեր կացաւ սառը բամին, թափեց տարաւ դեղնած տերևները: Տկլոր կեռասենին դողում էր ցրտից:

—Ծածկեցէք զրան, որ չը մըսի, — ասաւ բարի Աստուածը:

Ու եկաւ ձմեռը, փափուկ ձիւնով ծածկեց կեռասենու մերկ ճիւղերը:

1) Ռ՞ըն է մարդու սեղանը:

2) Ռ՞վ է բաց անում մարդու սեղանը:

3) Ռ՞րոնք են տարւայ ամիսները եւ որը որ եղանակին է ընկնում:

Շ ու տ ա ս ե լ ու կ. — Մեր դռանը տասը ծանր-ծանր տանձի ծառ:

Չեր դռանն էլ տասը ծանր-ծանր տանձի ծառ:

4. Հովիի հրամայտը

Մնաք բարով, դուք, արօտներ սիրուն,
ամառն անց կացաւ, հօտն իջնում է տուն:

Մենք ետ կը գանք ձեզ նորեկ զարունքին,
երբ զարթնեն ուրախ երգերը կըրկին,
երբ որ սարերը գուգւեն կանաչով,
երբ որ ջրերը վազեն կարկաչով:

Մնաք բարով, դուք, արօտներ սիրուն,
ամառն անց կացաւ, հօտն իջնում է տուն,

1) Հովիւը ինչո՞ւ է աշնանը սարից հեռանալ:

2) Հօտը հրտեղ է անց կացնում ձմեռը:

5. Ծիծեռնակների չում

1.

Աշունը մօտենում էր:

Ծիծեռնակները ամեն իրիկուն հաւաքւում էին, շարւում
մի կտուրի ծայրին կամ մի պարանի վրա ու անհանգիստ ծը-
ւըրում:

— Տեսնում եք, — խօսում էր մէկը, — ինչպէս խոտը դեղ-
նել է: Ամբողջ օրը դէս ու դէն. քնկայ, հազիւ մի քանի թի-
թեռ ճարեցի:

— Էլ մի ասի, — ասում էր միւսը, — տերեւները թափւում
են, ծառերը մերկանում, եղէգները չորանում են, մօղուկ-
ները չեն երևում: Լաւ է՝ գոնէ աղբանոցներում դեռ ճանճեր
են դժվժում:

— Բայց օրը, օրը ինչ կարճացել է, — թևերը թափ տա-
լով մէջ մտաւ երբորդը: — Դեռ կշտացած չես լինում, մէկ էլ

տեսար մթնեց: Գիշերներն էլ էնպէս ցուրտ է լինում:
էնպէս հաւաքւում ու գանգատւում էին ծիծեռնակները:

2.

Մի իրիկուն էլ բոլոր ծիծեռնակները ժողովեցին բարձր
զանգակատան գլխին: Այնքան էին, որ զանգակատունը սկին
էր տալի:

— Չէ, չէ, — ասում էին ծերերը, — Էլ դիմանալու բան չի:

Մի քիչ էլ որ մնանք, սովից կը կոտորւենք:

— Բա ի՞նչ անենք, — մոլորւած հարցնում էին ջահելները:

— Պիտի չւենք, — յայտնեցին մեծերը:

Այդ գիշերը ծիծեռնակները բոլորը միասին անց կացրին
եկեղեցու գմբէթին: Իսկ առաւօտը, վաղ լուսաբացին, ամ-
բողջ երամբ վեր կացաւ ու պտոյտներ արաւ տների գլխին
ճուղեկով:

— Մնաք բարով, մեր սիրունիկ բնիկներ, — կանչում էին
ծերերը:

— Մնաք բարով, մեր փափուկ օրօջաններ, — կանչում էին
ջահելները:

Ու բոլորը միասին սլացան դէպի վեր, բարձր, բարձր,
ու ձգւեցին դէպի հարաւ, դէպի տաք երկիրները:

Բարի ճանապարհ, բարի ծիծեռնակներ:

1) Էլ ինչ չտղ թռչուններ զիտէք:

2) Ինչո՞ւ են չում թռչունները:

6. Ծիծեռնակ

Ծիծեռնակ, ծիծեռնակ,
դու զարնան սիրուն թռչնակ.
դէպի հւր, ինձ ասա,
թռչում ես այդպէս արագ:

7. Ճատկորդներ

1.

Աքլորը մի օր կտուրը բարձրացաւ, որ աշխարհ տեսնի: Վիզը ձգեց, երկարացրեց, բայց բան չը տեսաւ. դիմացի սարը խանգարում էր:

—Քուշի ախպէր, կարելի է դու գիտենաս, էն սարի ետեւն ի՞նչ կայ,— հարցրեց վերեւից բակում պառկած շանը:

—Ես էլ չը գիտեմ,—պատասխանեց Քուշին:

—Հապա մինչև ե՞րբ պէտք է այսպէս մնանք. արի գնանք, մի տեսնենք՝ աշխարհումս ի՞նչ կայ, ի՞նչ չը կայ:

Շունն էլ համաձայնեց: Խօսքը մին արին ու փախան:

Գնացին, գնացին, իրիկունը հասան մի անտառ: Գիշերը մնացին էնտեղ: Շունը պառկեց մի թփի տակ, իսկ աքլորը բարձրացաւ մօտիկ ծառին. քնեցին:

2.

Լուսադէմին աքլորը կանչեց՝ ծուղորդողն:

Մի աղւէս լսեց աքլորի ձայնը:

—Վա՛հ, սա իրտեղից դուրս եկաւ, ա՛յ լաւ նախաճաշիկ,— մտածեց աղւէսը ու վազեց:

—Բարի լուս, սանահէր աքլոր, ի՞նչ ես շինում էս կողմերը:

—Գնում ենք աշխարհ տեսնելու,—պատասխանեց աքլորը:

—Օ, ինչ լաւ բան էք մտածել,—խօսեց աղւէսը:—Քանի ժամանակ է ես էլ մի կարգին ընկերի եմ ման գալի: Ինչլաւ էր՝ պատահեցինք: Դէ, ցած արի, որ չուշանանք:

—Ես համաձայն եմ.—ասաւ աքլորը.—տես, թէ ընկերս էլ համաձայն է, ցած գամ՝ գնանք:

—Ո՛րտեղ է ընկերդ:

—Էն թփի տակին:

«Սրա ընկերն էլ երեւի իր նման մի աքլոր կը լինի. էս էլ իմ ճաշը»,—մտածեց աղւէսը ու վազեց թփի կողմը: Յանկարծ որ շունը դուրս եկաւ, աղւէսը պնկ, փախաւ, հնց փախաւ:

—Կանց, աղւէս ախպէր, մի վազի, մենք էլ ենք գալի, էտպէս ընկեր չի լինի,—ծառի գլխից ձայն էր տալիս աքլորը:

1) Ի՞նչպէս ենք ասում էն մարդուն, որ ուզում է աշխարհում շատ բան տեսնի ու իմանայ:

2) Աղւէսն էլ էր ուզում տեսնի:

Հանելուկ.—Մի թոփ կտաւ ունեմ փռած, ծալում եմ ծալում, չի ծալում:

8. Եղնիկի տերը

Որսկանը սարերում որսի էր ման գալի: Մին էլ ժայռի ետեւից դէմն է նետւում մի սիրուն եղնիկ:

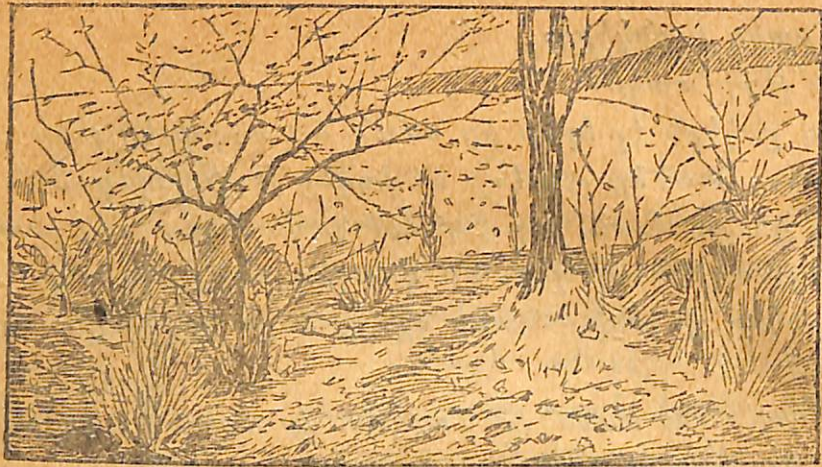
Եղնիկը շփւած կանգնում է, մնում է աչքերը գցած որսկանի աչքերին:

Որսկանը նշան է դնում, որ սպանի: Յանկարծ նրան այնպէս է թւում, որ առջև կանգնեց մէկը, կարծես մի կին, ու ձայն տւաւ:

—Կանգնի, անիրաւ, մի սպանի իմ եղնիկին: Դու ապրում ես, սա էլ պիտի ապրի:

Որսկանը սարսափած ետ է գալիս տուն, հրացանը կախում է պատից ու էն օրւանից թողնում է որսկանութիւնը:

Որսկանը ինչո՞ւ թողեց որսկանութիւնը:

9. Աշուն

Դեղնած գառներին
իջել է աշուն.

անտառը կըրկին
ներկել է նախշուն,
Պաղ պաղ մէզի հետ
փըշում է քամին,

քըշում է տանում
տերերը դեղին:

Տըխուր հանդերից
մարդ ու անասուն
քաշում են կամաց
իրենց տունն ու բուն:

Ինչո՞ւ են ասում՝ «աշունը իջել է»:

Հանելուկ.—Տասներկու մարդ մի ծառից քաշում են:

10. Դառին

Ամբողջ դասարանը լուռ գրում էր. լսում էր միայն
գրիչների ճռճուցը, երբեմն էլ ուսուցչի ձայնը, որ մէկին-
միւսին ուղղում էր:

Սեղրակը գրիչը մատների մէջ ամուր հուպ էր տալիս ու
շատ էր աշխատում, որ գծերը ուղիղ դուրս գան:

Բայց նրա գլուխը աւելի ու աւելի կռանում էր, մատնե-
րը աւելի գանգաղ էին շարժւում, ուսուցչի ձայնն էլ կամաց
կամաց հեռանում էր, կարծես ուրիշ սենեակից գալիս լինէր:

Ու նրան այնպէս թւաց, թէ ինքը տանն է ու ցոյց է տա-
լիս մայրիկին իր գրածը. «տես, ինչ գեղեցիկ է, ինչ ուղիղ»:
Ծայրիկն էլ գովում է ու շոյում է նրա գլուխը:

Յանկարծ աչքերը բաց արաւ, նայեց դէս ու դէն: Ըն-
կերները դադարել էին գրելուց և բոլորն էլ ծիծաղելով իրեն
էին մտիկ անում:

Սեղրակը վախեցած վեր թռաւ, ուղում էր լաց լինի,
բայց ուսուցիչը քաղցր ժպտում էր ու ասում.

— Քուռդ տարաւ, հմ, յոգնեցիր: Ոչինչ, այս բոպէիս
զանգը կը տան: Կը վազվդես, քուռդ կը փախչի:

1) Սեղրակի քունը ինչո՞ւ տարաւ:

2) Զունն ինչի՞ համար է:

3) Սեղրակը ինչո՞ւ երազում տեսաւ, որ մայրը շոյում է իր գլուխը:

Առաժնեք.—1) Աշխատողը անօթի չի մնալ:

2) Ծառի տակը պառկելով բերանդ տանձ չի ընկնի:

Հանելուկ.—Էս ինչն է՝ ինչ: Սպիտակ դաշտ, սև սերմը,
ձեռքով ցանեմ, աչքով հնձեմ:

11. Փոքրիկ խանութպանը

—Տատիկ ջան, արի խաղանք,—խնդրում էր փոքրիկ եր-
ւանդը:

—Լաւ, խաղանք,—համաձայնեց տատիկը:

—Խանութ խաղանք, հմ, տատիկ:

—Լաւ, խանութ խաղանք:

Ու երւանդը վազեց, քաշ տւաւ մի երկու աթոռ, շարեց
իրար կողքի:

—Էս սեղանը:

Վրան դարսեց տուփեր, գրքեր, լրագիրներ, քրոջ տիկնիկը,
իր հոլը, ուրիշ խաղալիքներ, էլի տուփեր, էլի գրքեր, մի եր-
կու հատ էլ շիշ, իր խնձորը, որ դեռ չէր կերել, յետոյ իր
փոքրիկ գրչահատը:

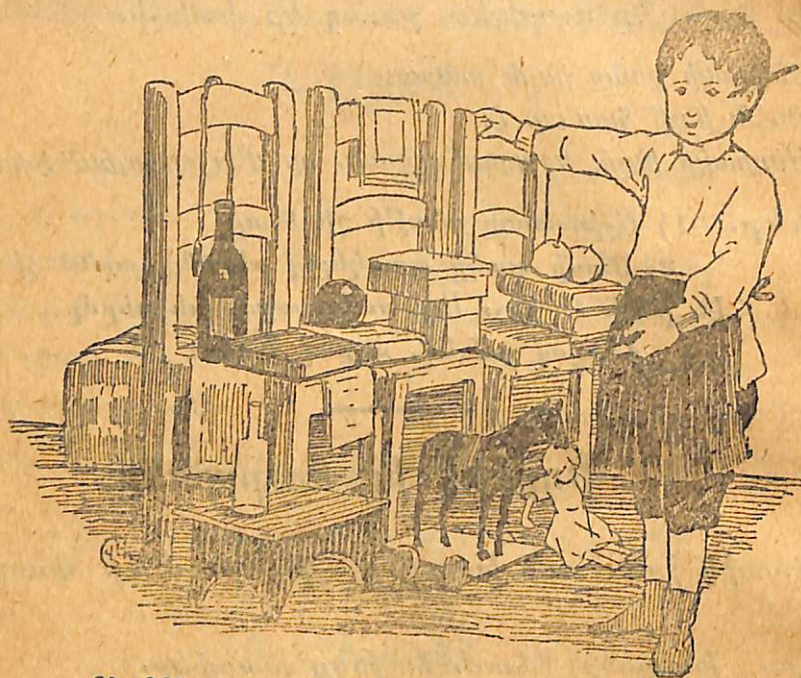
Խանութը պատրաստ էր:

Վազեց կողքի սենեակից բերաւ տատիկի մեծ գունաւոր թաշկինակը, կապեց առաջը գոգնոցի պէս, մի մեծ մատիտ անց կացրեց ականջի ետեւ ու կանգնեց խանութի առաջ:

— Էս կողմ համեցէք, էս կողմ համեցէք, ո՞վ է ուզում լաւ խնձոր, Կախէթի գինի, կարմիր բողի, պան, պան, պան, պան:

— Շաքար ունե՞ս, խանութպան ախպէր, — հարցրեց տատիկը:

— Ինչքան քէֆդ ուզի, տիկին, — պատասխանեց խանութպանը:

— Լաւ, մի հինգ արշին տո՛ւր:

Փոքրիկ խանութպանի ծիծաղն եկաւ:

— Ներեցէք, տիկին, մենք շաքարը արշինով չենք ծախում,

— ասաւ նա քաղաքավարի կերպով,

— Բաս ինչո՞վ, — հարցրեց տատիկը:

— Փունտով:

— Փունտով: Հա, ճիշտ որ, — ասաւ տատիկը: — Դէհ, խընդ-
րեմ, ինձ հինգ ֆունտ շաքար տուր, երկու ֆունտ էլ գինի:

— Ներեցէք, տիկին, — ժպտաց խանութպանը, մենք գինին

ֆունտով չենք ծախում:

— Բաս ինչո՞վ, — հարցրեց տատիկը:

— Գինին ծախում ենք շիշով:

— Շիշով: Հա, ճիշտ որ: Դէհ, ինձ երկու շիշ գինի տուր,
տասը շիշ էլ ձու:

Փոքրիկ խանութպանը էս անգամ արդէն փոթկաց:

— Ներեցէք, տիկին, մենք ձուն շիշով չենք ծախում:

— Բաս ինչո՞վ, — հարցրեց տատիկը:

— Ձուն ծախում ենք հատով:

— Հատով: Հա, ճիշտ որ: Դէհ, ինձ տասը հատ ձու տուր,
երեք հատ էլ կաթ:

— Ներեցէք տիկին, կաթը մենք հատով չենք ծախում:

— Բաս ինչո՞վ, — հարցրեց տատիկը:

— Կաթը ծախում ենք բաժակով:

— Բաժակով: Հա, ճիշտ որ: Դէհ, ինձ երեք բաժակ կաթ
տուր, վեց բաժակ էլ լուցկի:

Երևանդը ծիծաղում թուլանում էր:

— Ներեցէք, տիկին, մենք լուցկին բաժակով չենք ծախում:

— Բաս ինչո՞վ, — հարցրեց տատիկը:

— Լուցկին ծախում ենք տուփով:

— Տուփով: Հա, ճիշտ որ: Այսօր ի՞նչքան բան սովորեցի:
Դէհ, ինձ վեց տուփ լուցկի տուր, չորս տուփ էլ կարմիր բողի:

— Ախար, տիկին, — ծիծաղում էր խանութպանը, — ո՞վ է
լսել՝ բողիք տուփով ծախեն:

— Բաս ինչո՞վ, — հարցրեց տատիկը:

— Բողիք, բողիք... — կրմկրմաց խանութպանը, ու չիմա-
ցաւ թէ ինչով ծախի իր բողիքը:

Դուք գիտե՞ք՝ ինչով են ծախում բողիքը:

12. Աղւեսն ու իր պոչը

Աղւեսն իջաւ սարից ցած.
գիւղի շներն անիծած,
հենց որ նրա հոտն առան,
մեծ ու պստիկ դուրս թռան,
հարայ—հրոց հանեցին
ու ետևից լարեցին:

էն աղւեսը վազեց վազ,
շնչակտուր, հազիւ հազ
մի ծակ գտաւ,
մէջը մտաւ,
հանգստացաւ
ու ետ դարձաւ,
նայեց վրան,
ասաւ իրան.

— Էս ի՞նչ բան էր...
Իմ անդամներ,
որըդ կուղէր
ինձ, ձեր տէրին,
բաժին անէր
էն շներին:

Դուք, օրինակ,
կարճ ու բարակ,
թեթև, արագ
իմ ոտիկներ:

«Ո՛չ, ոչ, մեր տէր,
մեր հէրն ու մէր»,
ասին ոտներ:

— Դուք, օրինակ,
վառած ճրագ,
լուս արեգակ
իմ աչիկներ:

«Ո՛չ, ոչ, մեր տէր,
մեր հէրն ու մէր»,
ասին աչեր:

— Օրինակ, դուք,
նարմանագուկ,
սուր-սուր լսուկ
իմ ականջներ:

«Ո՛չ, ոչ, մեր տէր,
մեր հէրն ու մէր»,
ասին ականջներ:

— Եւ դու պոչիկ,
իմ խուճուճիկ,
խուճուճիկ-մուճուճիկ,
ոսկէ-փնջիկ:

«Այո, աղւես,
մաղով մաղւես,
դեղով դեղւես,
աղով աղւես,
պատից կախւես.
Ես կուղէի
քո ոտների
մէջն ընկնէի,
խանգարէի,
որ դու գայիր
գլխակոնծի...»

— Սուս, պապանձի,
անպէտ պոչիկ,
ոչ ու փրչիկ,
ինքնահաւան,
ճոթրած բերան,

միշտ մէջ ընկան,
գետնի տափան,
վազբիս խափան:
Էս լոպէիս ես քեզ ցոյց տամ,
կաց՝ շների բերանը տամ.»

Ու աղւեսը
պոչի կէսը
հանեց մէկից
խորը ծակից:
էն շներն էլ,
մեծն էլ, փոքրն էլ,
ողջը կծան,
վրա պրծան,
գզին գզան,
պոչին լծան
ու քաշեցին,
քաշքշեցին,
էն աղւեսին
դուրս հանեցին,
բուրդ դրեցին
ու գզեցին,

13. Մուտասանը

1.

Հինում է, չի/լինում մի թագաւոր: Էս թագաւորը իր երկրումը յայտնում է.

«Ով էնպէս սուտ ասի, որ ես ասեմ՝ սուտ է, իմ թագաւորութեան կէսը կը տամ նրան»:

Գալիս է մի հովիւ: Ստում է:

—Թագաւորն ապրած կենայ, իմ հէրը մի դագանակ ունէր, որ էստեղից մեկնում էր, երկնքումը աստղերը խառնում:

—Կը պատահի,—պատասխանում է թագաւորը:—Իմ պապն էլ մի չիբուխ ունէր, մի ծէրը բերանին էր դնում, միւս ծէրը մեկնում, արեգակից վառում:

Ստախօսը գլուխը քորելով դուրս է գնում:

2.

Գալիս է մի դերձակ: Ստում է.

—Ներողութիւն, թագաւոր, ես վաղ պիտի գայի ուշացայ: Երէկ շատ անձրեւ եկաւ, կայծակները տրաքեցին, երկինքը պատըռեց, գնացել էի կարկատելու:

—Հա, լաւ ես արել,—ասում է թագաւորը,—բայց լաւ չէիր կարկատել. էս առաւօտ էլ մի քիչ անձրեւ թափւեց:

Սա էլ է դուրս գնում:

3.

Ներս է մտնում մի աղքատ գիւղացի, կոտր կոնատակին:

—Դձ ինչ ես ուզում, ա՛յ մարդ,—հարցնում է թագաւորը:

—Ինձ մի կոտ ոսկի ես պարտ, եկել եմ տանեմ:

—Մի կոտ ոսկի,—զարմանում է թագաւորը:—Սուտ ես ասում, ես քեզ ոսկի չեմ պարտ:

—Թէ որ սուտ եմ ասում, թագաւորութեանդ կէսը տուր:

—Չէ, չէ, ճշմարիտ ես ասում,—խօսքը փոխում է թագաւորը:

—Ճշմարիտ եմ ասում, մի կոտ ոսկին տուր:

1) Թագաւորն ինչ արաւ:

2) Բանի ստախօս կայ այս հեքիաթում եւ ամենից մեծ ստախօսը նրն է:

Հանելուկ.—Գորգը թափ տալ չի լինի, ոսկին համբել չի լինի:

14. Փիսօն

Փիսօն. փիսօն մլաւան թաւրիդ թողեց, փախաւ վան, յեզուն թաթխան՝ երկար պոչ, ինչ որ ուզեց, ասին՝ ոչ:

Փիսօն գնաց գողէգող, փորը դատարկ, սիրտը դող, դունչը մեկնեց կովկթին, շերեփն իջաւ ճակատին:

1) Ինչո՞ւ էին փիսօն ծեծում:

2) Ինչո՞ւ էր փիսիկը գողանում:

3) Ապա էլ ինչո՞ւ էին նրան պահում:

15. Զուրք փախաւ

Տանտիկինը շուրը լցրեց կաթսայի մէջ, դրաւ կրակին:

Քանի կաթսան տաքացաւ, շուրը սկսեց շոքել, անհանգստանալ: Սիրտը նեղացաւ, շուռ ու մուռ եկաւ, տակն ու

վրա եղաւ: Վեր-վեր էր թռչում, շրթքրթում էր, մըրմըր-թում էր, փշտացնում էր:

Կուտում էր ամանի հետ, թեքում էր, հրում, ժած էր տա-լիս, որ կրակի վրայից շուռ տայ նրան ու ինքն ազատւի: Չը կարողացաւ: Տեսաւ՝ կաթսան շատ պինդ է նստել կասկարա-յին, աւելի բարկացաւ, փրփրեց, վեր կացաւ, սկսեց գոլորշի դառնալ ու փախչել դէպի վեր:

Լաւ է որ տանտիկինը վրա հասաւ:

- 1) Ի՞նչ կը լինէր, եթէ տանտիկինը վրայ չը հասներ:
- 2) Գոլորշին հըր պիտի փախչէր:
- 3) Եթէ երկնքում գոլորշի շատ է հաւաքում, ի՞նչ է դառնում:

16. Ամպի երեխաները

Ամպը ունի չորս երեխայ, չորսին էլ լաւ էք ճանաչում:

Մեծը նա է, որ գալիս ծեծում է մեր լուսամուտը և աղ-մուկ է բարձրացնում մեր տանիքի վրա: Երբեմն էլ գժւում է, թափւում, թափւում, գնում է լցւում գետերը. սրանք էլ վարարում, ափերից դուրս են գալիս ու ամեն ինչ տակով անում: Թէ չէ, ինքը վատ չի. ընդհակառակը, այնպէս սի-րում է ծառն ու կանաչը, իջնում գովացնում է ծառաւ ծա-ղիկները, ջուր է տալիս չորացած հողին:

Սրա բուրիկը մի ճերմակ աղջիկ է: Յրտերը գալիս են թէ չէ, վրա է հասնում, փռում է իր փափուկ վերմակը մերկ անտառների ու մերկ դաշտերի վրա, որ չը մըսեն փոքրիկ սերմերը հողի տակ:

Բայց ի՞նչ չար է նրա միւս եղբայրը: Գալիս է միշտ իր նման մի անպիտան քամու հետ, իբրեւ թէ հանաք է անում, ջարդում, փշրում է ինչ որ պատահի—ապակի, ծառ ու ճիւղ, փչացնում է խոտ ու արաւ:

Ամենից փոքրիկը մի քնքուշ աղջիկ է. նա, որ գարնանը ամեն գիշեր մարգարիտ է շարում ծառերի, ծաղիկների ու խոտերի վրա. իսկ ձմեռը, ցրտին, գալիս է մեր լուսամուտին գեղեցիկ կաթնագոյն պատկերներ է քաշում սառած մատիկ-ներով:

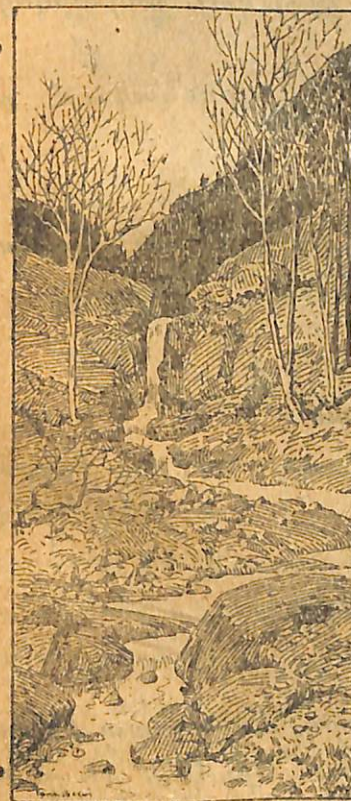
Ահա ձեզ ամպի չորս երեխաները—Անձրեք, Ձիւնը, Կար-կուտն ու Ցօղիկը:—Չէ՞ որ ես ասում էի՝ չորսին էլ լաւ էք ճանաչում:

1) Այս չորսից ամեն մէկը տարւայ որ եղանակին է աւելի լինում:

2) Սառած ցօղին ի՞նչ ենք ասում:

Ա. ա. ծ.—Ամպի գոռալը անձրեկի նշան է:

17. Աշուն փերջը

Սարի լանջին,
մէզի միջում
խոխոջում է
ու տրտնջում
ջուրը բարակ,
ջուրը տըխուր.
—Վաշ-վիշ, վաշ-վիշ,
հըր կորան, հըր,
տերեւ ու խոտ,
վարդը շաղոտ,
սարւորն ուրախ,
սըրինդ ու խաղ:
Շուրջս դատարկ,
շուրջս տըխուր...
վաշ-վիշ, վաշ-վիշ,
հըր կորան, հըր:

18. Եկեղեցին կորել է

—Սա ի՞նչ է, ուր է մեր դիմացի եկեղեցին։ Ո՛ւր է մեր եկեղեցին իր սուր գմբեթով։ Մայրիկ, մայրիկ, եկ տես, էս գիշեր քանզել են մեր եկեղեցին, եկեղեցին չը կայ, կորել է։

Բայց մայրիկը ուշանում է, խոհանոցում գործ ունի, կաթն է տաքացնում, որ փոքրիկ Արփիկը խմի ու գնայ դպրոց։

Սա ի՞նչ զարմանալի բան է։ Մօտիկ տներն անգամ հագիւ են երևում. ցածը, փողոցում, մարդիկ շտապ-շտապ իրենց գործին են վազ տալիս, բայց ճանաչել չի կարելի, կարծես ծխի միջով են գնում։

Արփիկը էլ չը համբերեց ու վազեց խոհանոց։

—Մայրիկ, մայրիկ, մեր եկեղեցին այրել են։

—Ի՞նչեր ես խօսում։

—Հապա, այրել են։ Մեր եկեղեցին էլ չը կայ, իսկ փողոցը լիքը ծուխ է։ Եկ տես։

Իսկ մայրիկը հանգիստ իր գործն էր շարունակում ու սրտանց ծիծաղում էր։

—Ինչո՞ւ ես ծիծաղում, մայրիկ։

—Դու գեռ մառախուղ չե՞ս տեսել, աղջիկս. դա մառախուղ է։

—Մառախուղ։

Մառախուղը ամառից ինչով է զանազանում։

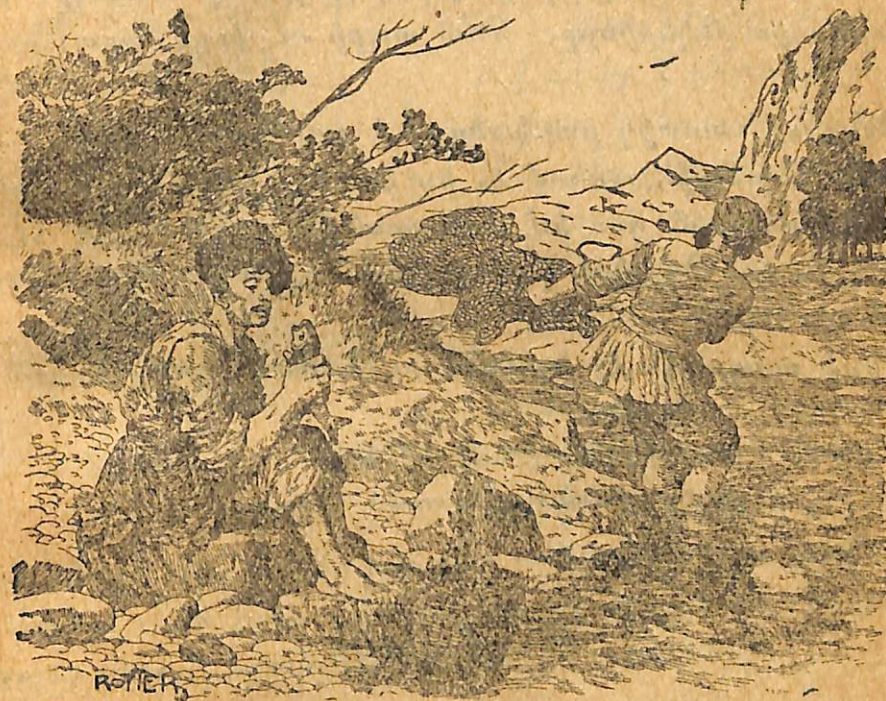
19. Շալակտարը

Լինում է չի լինում մի աղքատ մարդ։ Էս աղքատ մարդը գնում է դառնում մի ձկնորսի շալակտար։ Օրակա՞ն մի քանի

ձուկն է աշխատում, տուն բերում, ու նրանով ապրում են ինքն ու իր կինը։

Մի անգամ էլ ձկնորսը մի սիրուն ձուկն է բռնում, տալիս իր շալակտարին, որ պահի. ինքն էլ ետ ջուրն է մտնում։ Էս շալակտարը գետափին նստած՝ նայում է, նայում սիրուն ձկանն ու միտք է անում։

—Տէր Աստուած, սա էլ որ մեզ նման շունչ կենդանի է, դու ասա՛ սա էլ, մեզ նման, ծնող ունի, ընկեր ունի, աշ-

խարքից բան է հասկանում, ուրախութիւն կամ ցաւ է զգում. թէ՞ չէ...

Հէնց էս մտածելու ժամանակ ձուկը լեզու է առնում։

—Լսի, ասում է, մարդ-ախպէր։ Ընկերներիս հետ ես խաղում էի գետի ալիքների մէջ։ Ուրախութիւնից ինձ մոռացայ ու անզգուշ ընկայ ձկնորսի ուռկանը։ Հիմի, ով գիտի, իմ ծնողը ինձ որոնում է ու լաց լինում, հիմի ընկերներս տխրել են։ Ես էլ, տեսնում ես, ինչպէս եմ տանջւում, շունչս

կտրում է ջրից զուրս: Ուզում եմ էլ ետ գնամ, ապրեմ ու խաղ անեմ նրանց հետ էս պող ու պարզ ջրում: Էնպէս եմ ուզում... Էնպէս եմ ուզում... Եկ խեղճ արի, ազատ արա ինձ, բաց թող գնամ...

Էնպէս էր ասում ցած, շատ ցած ձէնով, ցամաքած բերանը բաց ու խուփ անելով:

Ջարմանում է աղքատ շալակտարը, մեղքը գալիս է, ասում է, ետ գցում գետը:

— Գնա, սիրուն ձկնիկ, թող լաց չը լինի քո ծնողը, թող չը տխրեն քո ընկերները: Գնա ապրի ու խաղ արա նրանց հետ:

Ձկնորսը սաստիկ բարկանում է շալակտարի վրա:

— Տօ, ախմախ, ասում է, ես էստեղ ջրի մէջ թրջւելով ձուկն եմ բռնում, դու իմ աշխատանքն առնում ես՝ էլ նա ջուրը գցում... Դէ գնա կորի, էլ իմ աչքին չերևաս, գնա սովից մեռի:

Ձեռի տոպրակն էլ խլում է ու ճամփու գնում:

Առաժ. — Լաւութիւն արա ջուրը գցի,
ձուկը չիմանայ, Ասուած կիմանայ:

20. Եղեւնի

Աշուն է: Բոլոր
ծառերը տկլոր
տխուր անտառում
դողում են, մրսում:
Եղեւնի միայն
հսկայի նման
զուգւած է, կանգնած
ցուրտ քամու դիմաց:

Խորէնի հայրիկը մշակութիւն էր անում քաղաքում: Մի իրիկուն շատ յոգնած վերադարձաւ տուն: Մէջքը ցաւում էր, ոտներում էլ ուժ չէր մնացել: Հայրիկը անկողին մտաւ ու մի քանի օր չէր կարողանում վեր կենայ, գնայ մշակութիւն անի:

Ո՛վ պէտք է ընտանիքը պահի, ո՛վ պէտք է կերակրի վեց հոգուն: Մայրիկը վերջին արասին տարաւ այսօր՝ տւաւ հացի: Իսկ վաղն ի՞նչ պիտի ուտեն:

Խորէնը մտածում էր ամբողջ գիշերը:

Առաւօտը վաղ, երբ ամենքը ընած էին դեռ, և հայրիկը, և մայրիկը, և փոքրիկ քոյրերն ու

եղբայրները, Խորէնը հագաւ հօր ոտնամանները, գլխին դրաւ փափախը, ուսը գցեց հօր փալանը ու գնաց կանգնեց քաղաքի հրապարակում, որտեղ կանգնում են մշակները:

- 1) Խորէնը ինչո՞ւ էր կանգնել հրապարակում:
- 2) Ի՞նչ էր մտածում թէ իրիկունը Էնպէս կը վերադառնայ տուն:
- 3) Խորէնին կը վարձէին, թե՛ չէ:
- 4) Ինչո՞վ պիտի վերջանայ այս պատմութիւնը:

Առաժ. — Պատիկ է, բայց ճատիկ է:

Հանելուկ. — Կերթայ, կերթայ՝ ճամբայ չկայ,
ճամփայ կերթայ՝ փոշի չկայ:

22. Այո եւ Ոչ

1.

Այոն մի պատիկ աղջիկ էր, աչքերը ժպտուն, շրթունքները ժպտուն, քիթը դողդոջուն։ Երբ մայրիկն ասում էր. «Երեսդ լւա, շորերդ սրբի», աղջիկը խկոյն պատասխանում էր. «Այո, այո, մայրիկ»։ Երեսը միշտ մաքուր էր, մազերը սանրած, շորերի վրա՝ ոչ մի բիծ։

Ոչը մի պատիկ դանդաղկոտ տղայ էր, յօնքերը կիտած, աչքերը մռայլ, շրթունքները ուռցրած, քիթը կախած։ Երբ մայրը ասում էր. «Երեսդ լւա, շորերդ սրբի», տղան պատասխան էր տալիս. «Ոչ, չեմ ուզում, ոչ»։ Երեսն էլ մրոտ էր, մազերը գրգռված, շորերը փոշոտ։

Երբ մայրը ասում էր Այոին՝ «Գնա, թաշկինակս բեր», աղջիկը կանչում էր. «Այո, մայրիկ, խկոյն», վազում էր՝ թաշկինակը բերում։

Ոչը երբեք մեծերի պատւերը չէր կատարի։ Երբ հայրիկը կասէր՝ «Գնա, ձեռնափայտս բեր», նա ուսը վեր կը քաշէր և կը մըրթմըրթար. «Ոչ, չեմ բերի, ոչ»։

— Ճաշի ժամանակ, երբ մայրիկը կասէր Այոին՝ «Անձեռոցիկը կապի, նստի բաժինդ կեր», աղջիկը կը կանչէր. «Այո, այո, մայրիկ։ Օհ, այս ի՞նչ լաւ կերակուր է»։

Իսկ երբ Ոչին կասէին. «Անձեռոցիկը կապի, նստի՝ բաժինդ կեր», կոշտ ու կոպիտ կաղաղակէր. «Ոչ, չեմ կապի, ոչ։ Ու՛ֆ, այս ի՞նչ վատ կերակուր է»։

2.

Երբ կը մթնէր ու մայրիկը ձայն կըտար Այոին՝ «Ժամանակ է, հանւի ու պառկի», աղջիկը տեղից վեր կը թռչէր ու կը կանչէր. «Այո, այո, ժամանակ է։ Բարի գիշեր, հայրիկ, բարի գիշեր, մայրիկ»։

Իսկ Ոչը երբեք ինքը չէր գնայ քնելու, ոտները գետնին կը զարնէր, կը յամառէր. «Ոչ, չեմ քնի, ոչ», ու կը սկսէր լաց լինել։ Զօռով շորերը կը հանէին, անկողին կը պառկեցնէին։

Եւ երբ Ոչը մէկ տեղ հիւր կերթար ու զանգը կը տար, նրան որ կը տեսնէին, պիտի կանչէին. «Ոչ, ոչ, այսօր մենք զբաղւած ենք», և շտապով նրա քթի առջևը դուռը կը փակէին։

Իսկ երբ Այոն զանգը կը տար, առջևը կը վազէին՝ «Այ, բարի ես եկել, բարի ես եկել, ներս հրամմէ, ներս» ու զրուները լայն բաց կանէին։

Ի՞նչ ուրախութիւն ու ծիծաղ էր այնտեղ։ Որտեղ Այոն էր։ Ոհ, ի՞նչ տխրութիւն ու լուռութիւն էր այնտեղ, որտեղ Ոչն էր։

23. „Պօղոս-Պետրոս“

1.

Վաղճկ, երբ մօտ էր երկրին երկինքը ու լսում էր դեռ մարդկանց Տէր-Ինքը, էն լաւ ժամանակ երկու մանուկներ ունէին մի չար, մի անսիրտ խորթ մէր։

— Կորէք, գնացէք աշխատանք արէք, աշխատանք արէք ու բերէք կերէք. ի՞նչ էք թափուել անգործ ու անբան, հասած տըղերք էք հինգ-վեց տարեկան...

Էսպէս բարկացաւ մի օր խորթ մէրը, ճիպոտներ տուաւ, զորկեց հորթերը։ Անհանգիստ հորթեր, ամառւան շոք օր՝ կէտ արին, փախան ընկան սար ու ձոր։ Նըրանց ետևից, լալով, հեալով, փոքրիկ որբերը՝ քարէքար գալով՝ վազ էին տալի անտառի միջում,

վազ էին տալի ու իրար կանչում.

— Պողոս, գտա՞ր:

— Չէ՛ք:

— Պետրոս, գտա՞ր:

— Չէ՛ք:

— Վայ-վայ, վհուկ-վհուկ...

— Վայ-վայ, վհուկ-վհուկ...

2.

Շատ որ ման եկան՝ խեղճերն
յոգնեցին,

եկան՝ խորթ մօրը լալով պատմեցին.

— Նանի, այ նանի, կորան հորթերը...

— Վայ, գետինն անցնէք, ճրչաց խորթ
մէրը.

Թող դուք կորչէիք հորթերի տեղակ
անտակ ձորի մէջ, անշարժ քարի տակ:
Մի արջ պատահէր, մի գազան, մի գէլ,
որ չէի տեսել ձեր շուքը մէկ էլ...
Դէ, ետ գնացէք, գնացէք, կորէք,
մինչև չը գտնէք հորթերը բերէք՝
աչքիս չերևաք, այ աչքիս փշեր,
թէ չէ կը սպանեմ ես ձեզ էս գիշեր...

Ու ճիպտուն էլ ետ իրենց թաթերին,
յոգնած ու սոված, արցունքն այտերին,
փոքրիկ որբերը՝ անտառի միջում,
գիշերւան կիսին լալիս են, կանչում.

— Պողոս, գտա՞ր:

— Չէ՛ք...

— Պետրոս, գտա՞ր:

— Չէ՛ք:

— Վայ-վայ, վհուկ-վհուկ...

— Վայ-վայ, վհուկ-վհուկ...

3.

Անտէր հորթերը չը կան ու չը կան:
Ճարները կըտրած խեղճերը եկան,
լալով չոքեցին.

— Տէր Աստուած, ասին,

ի՞նչ կըլի, զըթաս՝

գոնէ թևեր տաս,

թևեր տաս՝ թռչենք,

թռչենք ու կորչենք,

որ էլ չը տեսնի մեզ մեր խորթ մէրը,

մինչև որ գտնենք կորած հորթերը...

Հէնց ասին-չասին անմեղ բերանով,

Աստուած որոտաց իր զթոռ ձայնով.

— Ահա ձեզ թևեր, սիրուն երեխէք,

թռչուններ դառէք, թռած ման եկէք,

որ էլ չը տեսնի ձեզ ձեր խորթ մէրը,

մինչև որ գտնէք կորած հորթերը.

Գիշերը քնեցէք ծառերի ճիւղին,

ծեղն ու ծղօտը արէք անկողին,

ապրուստ էլ կերէք իմ լի սեղանից,

երբ որ դատարկուն եղաք ձեր տանից...

4.

Էսպէս վերևից հէնց կանչեց Աստուած,

փոքրիկ որբերը փոխեցին յանկարծ

ու թևեր առան,

թռչուններ դառան.

ու թևեր առած՝

թռչուններ դառած՝

դեռ մինչև էսօր,
ընկած սար ու ձոր,
ծըռում եմ, մընչում,
մէկ մէկու կանչում.

— Պօղոս, գտա՞ր:

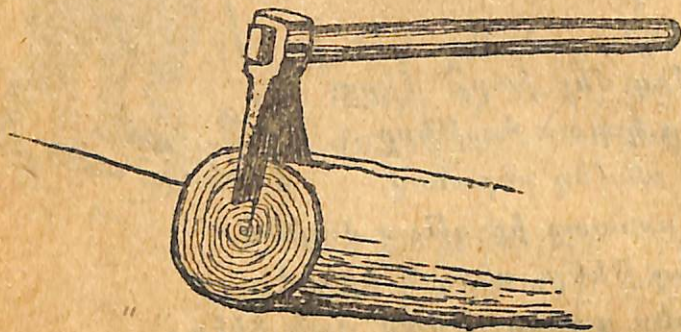
— Չէ՛:

— Պետրոս, գտա՞ր:

— Չէ՛:

— Վայ-վայ, վո՛ւյ-վո՛ւյ:

— Վայ-վայ, վո՛ւյ-վո՛ւյ:

24. Կացին ախպերը

Մի մարդ գնաց հեռու երկիր աշխատանք անելու: Ընկաւ մի գիւղ: Տեսաւ, այս գիւղի մարդիկ ձեռով են փայտ կոտրատում:

— Ախպէր, ասաւ, ինչո՞ւ էք ձեռով փայտ անում, մի՞թէ կացին չունէք:

— Կացինն ի՞նչ բան է, հարցրին զգիւղացիք:

Մարդը իր կացինը գօտկից հանեց, փայտը շարդեց, մանրեց, դարսեց միւս կողմը: Գիւղացիք այս ուր տեսան, վազեցին զիւղամէջ, ձայն տւին իրար.

— Տօ, եկէք, տեսէք կացին ախպէրը ինչ արաւ:

Գիւղացիք հաւաքւեցին կացնի տիրոջ գլխին, խնդրեցին, աղաչեցին, շատ ապրանք տւին ու կացինը ձեռիցն առան:

Կացինն առան, որ հերթով կոտորեն իրենց փայտը: Առաջին օրը տանուէրը տարաւ. Կացինը վրա բերաւ թէ չէ՝ ոտը կտրեց: Գոռալով ընկաւ զիւղամէջ.

— Տօ, եկէք, եկէք, կացին ախպէրը կատաղել է, ոտս կծեց:

Գիւղացիք եկան, հաւաքւեցին, փայտերն առան, սկսեցին կացնին ծեծել: Ծեծեցին, տեսան՝ բան չը դառաւ, փայտերը կիւեցին վրան, կրակեցին:

Բոցը բարձրացաւ, չորս կողմը բռնեց: Երբ կրակն իջաւ, եկան բաց արին, տեսան՝ կացինը կարմրել է:

— Վայ տղէրք, կացին ախպէրը բարկացել է, տեսէ՞ք՝ ոնց է կարմրել: Որտեղ որ է, մեր գլխին մի փորձանք կը բերի՝ ի՞նչ անենք:

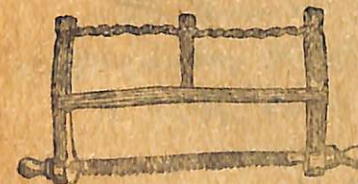
Մտածեցին, մտածեցին ու վճռեցին տանն բանտը գցեն:

Տարան գցեցին տանուէրի մարագը: Մարագը լիքը դարման էր. գցեցին թէ չէ՝ կրակն առաւ, բոցը երկինք բարձրացաւ:

Գիւղացիք սարսափած վազեցին տիրոջ ետևից՝ «Ե՛կ, Աստծու սիրուն, կացին ախպօրը բան հասկացրո՞ւ»:

- 1) Կացնի տէրը որ եկաւ, ինչ արաւ:
- 2) Փայտ կտրելու ու ջարդելու համար ուրիշ էլ ի՞նչ գործիք գիտես:
- 3) Ի՞նչից են շինած այդ գործիքները:

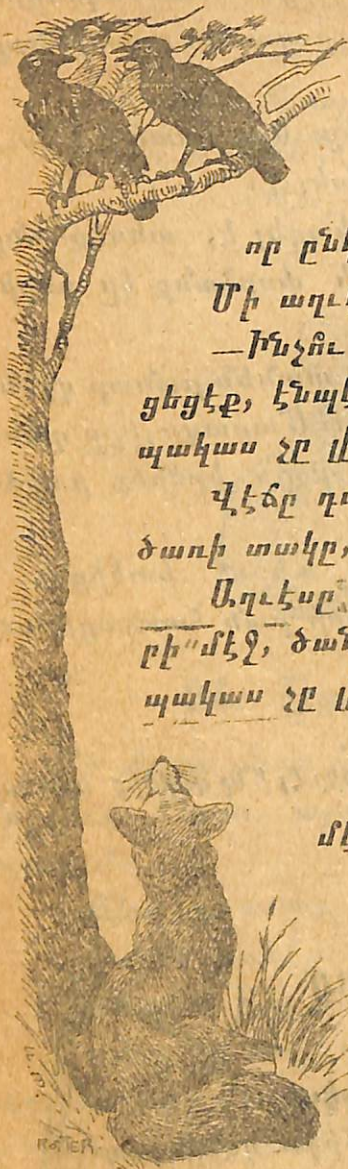
25. Ուրազ եւ սղոց

Մի լինի ուրազի պէս,
միշտ դէպի քեզ, միշտ դէպի քեզ,
այլ եղբի սղոցի պէս,
մին դէպի քեզ, մին դէպի մեզ:

26. Աղետը բաժանարար

Երկու ագռաւ մի կտոր պանիր էին գտել: Ուզում էին իրենց մէջ բաժանեն: Մինն ասում էր—ես բաժանեմ: միւսը թէ՛ չէ, ես: Ու կռուում էին ծառի վրա: Ոչ մինը չէր համաձայնում,

որ ընկերը բաժանի:

Մի աղւէս տեսաւ, եկաւ ծառի տակ կանգնեց. —Ինչո՞ւ էք կռուում, ասաւ. պանիրը ներքեւ զրցեցէք, էնպէս բաժանեմ, որ ոչ մէկիդ բաժինը աւել պակաս չը լինի:

Վէճը դադարեց. ագռաւները պանիրը զցեցին ծառի տակը,

Աղւէսը երկու կտոր արաւ, բռնեց երկու թաթերի մէջ, ծանր ու թեթեւ արաւ, որ ոչ մինը աւել պակաս չը լինի:

—Էս մինը ծանր է, ասաւ ու կծեց:

Դարձեալ թաթերով կշռեց, հիմի էլ մէկէլից կծեց:

Կծելով, կծելով բոլորը կերաւ ու սուս ու փուս գնաց իր բանին:

Ագռաւները մնացին ետեւից նայելիս:

Ագռաւները իրարեւից էին գտել պանիրը:

Իրիկուն է: Համլիկը պատրաստուում է քնի: Մայրիկը շորերը հանեց ու ասաւ.

—Դէ, հիմի աղօթիր:

Երեխան չոքեց իր ճերմակ անկողնում: «Հայր մերն» ասաւ ու մեծ, պայծառ աչքերը վեր ուղղելով Աստծուն խնդրեց.

—Աստուած ջան, պահի հայրիկին, մայրիկին, Մուշեղին, Աշխէնին, Նունիկին, Անօին, Արփիկին...

Ու կանգնեց:

—Էլ ու՛մ, —հարցրեց մայրիկը:

—Պապին, տատին, հօրեղբայր Վահանին, Սիգուշին, Լեւոնին, Կուտիկին:

Սիգուշն ու Լեւոնը իր ընկերներն էին, իսկ Կուտիկը իրենց շունն էր:

Աղօթքը վերջացնելով, նա ուրախ-ուրախ մտաւ վերմակի տակ:

Մայրիկը ծիծաղելով նրան համբուրեց ու ասաւ.

—Ախ, դու անպիտան, Կուտիկն էլ մեր շարքը դրիր...

—Ինչ կայ որ... Ձի կարելի՛: Բաս Կուտիկին չը պահես,

Աստուած, նրան թող...

Մայրիկը ծիծաղելով մին էլ համբուրեց ու դուրս գնաց:

Երեխան սկսեց մտածել ինչո՞ւ Աստուած չը պահի Կուտիկին: Ինչո՞ւ նրան թողնի...

Մտածեց, մտածեց, գլուխը հանեց անկողնի միջից ու շնչաց սենեակի լուսթեան մէջ.

—Ձէ, Աստուած ջան, չէ, Կուտիկին էլ պահի: Բայց մայրիկին չասես:

Ու նորից մտաւ վերմակի տակ:

1) Համլիկը ինչի՞ւ ասաւ—«մայրիկին չասես»:

Ա.ա.ծ. —Գողը գողից գողացաւ, Աստուած վերեւից զարմացաւ:

1

Ժամանակով կատուն
ճոն էր,
շունն էլ գլխին գդակ
շունէր,
միայն գիտեմ ոչ որ-
որդիան որդի
ճանկել էր մի գառան
մորթի.
Եկաւ մի օր, ձմեռնա-
մտին,
կատուի կուշտը տարաւ
մորթին.
— Բարի աջողում, ուս-
տա Փիսօ,

գլուխս մրսեց, ի սէր Աստծոյ,
ան էս մորթին ու ինձ համար
մի գդակ կարի գլխիս յարմար:
Վարձիդ համար միամիտ մընա,
համա-համա շատ շուշանայ.
— Աչքիս վրա, քեռի Քուշի,
մի գդակ է, հօ մի քուրք չի.
քո թանկագին խաթեր համար
ուրբաթ օրը համեցէք տար:
Փողի մասին աւելորդ է,
մեր մէջ խօսելն էլ ամօթ է.
Ինչ մեծ բան է, տօ, հէր օրհնած,
միայն-միայն մի գդակի վարձ:
Ուրբաթ օրը քեռի Քուշին
ուստից առաջ՝ բաց-բաց կուճին

Թափ թափ տալով ծանր ու մեծ,
ուստա կատուի շէմքում կանգնեց.
— Ուստէն հըրա, փափախս հըրա...
«Մի քիչ կացի — հըէս կերևայ»:

2.

Ուստէն եկաւ քուրքը հագին.
շանը տեսաւ, բեխի տակին
իրեն իրեն քիչ փընթփընթաց
ու մուշտարու վրա թնդաց.

— Ցուրտը տարաւ... վայ, տընաշէն,
չես թող անում մի շունչ քաշեն,
հեշտ բան հօ չի, դեռ ես նոր եմ
ցըրցամ տըւել, թէ որ կարեմ:

— Դէ, հէր օրհնած, էտէնց ասա,
էտ բարկանալդ էլ ընչիս ա:
Փող եմ տըւել, վախտին կարի,
թէ չէ ասա՝ էգուց արի:
Համ ասում ես, համ չես կարում,
համ խօսում ես, վրէս գոռում,
համ, համ, համ, համ,
քանի, ախպէր, զընամ ու գամ...

Ասաւ Քուշին ու նեղացած
վերադարձաւ գլուխը բաց:

3.

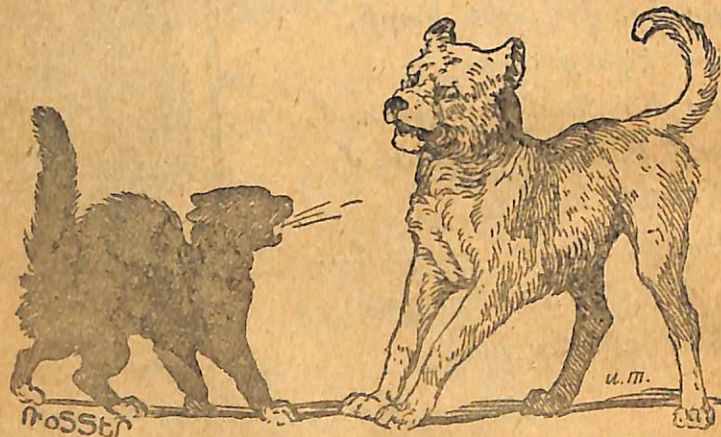
Մին էլ եկաւ, դարձեալ չըկար.
էս անգամը դիպան իրար.
էլ անպատիւ, անարդ խօսքեր,
էլ հին ու նոր, էլ հէր ու մէր,
էլ գող Փիսօ, էլ քաջալ Ծուկ...
Բանը հասաւ գիւանբաշուն:

Շունը մինչև զընաց եկաւ,
 ուստա Կատուն կոտորըն ընկաւ,
 գլուխն առաւ ու մի գիշեր,
 հայդէ, կորաւ, էն կորչիլն էր...

4.

էն օրւանից մինչև օրս էլ
 Շունն էս բանը չի մոռացել.
 մըտքում հըլա դեռ պահում է,
 որտեղ Կատին պատահում է,
 վեր է թըռչում, վըրա վազում,
 իրեն մորթին ետ է ուզում.
 իսկ սկերեա Կատուն յանկարծ
 փըշտացնում է, մըթամ նոր եմ
 ցըրցամ տըւել, թէ որ կարեմ:

29. Բրդոտ խաղընկերք

Պանդուկում նստած էր արջ պար ածողը և ճաշում էր,
 իսկ արջը կապած էր դուրսը սիւնից: Նա սարսափելի տեսք
 ունէր, բայց ոչ ոքի վնաս չէր տալի:

Պանդուկի գլխին, սենեակում խաղում էին երեք փոքրիկ

երեխաներ: Մեծը վեց տարեկան էր լինէր, իսկ ամենից փոքրը
 հազիւ երկու տարեկան:

Թրախկ-թրոնկի, մէկը սկսեց բարձրանալ սանդուխքով.
 Ո՛վ պիտի լինէր:

Յանկարծ դուռը լայն բացւեց, ու ահագին բըզոտ արջը
 մտաւ ներս: Խեղճը ձանձրացել էր ներքեում կանգնելուց,
 կապը բացւել էր, և ահա նա գտել էր սանդուխքը:

Երեխաները սաստիկ վախեցան, ամեն մէկը մտաւ մի

անկիւն: Արջը մօտեցաւ, երեքին էլ հոտոտեց իր լայն դնչով,
 բայց ոչինչ չարաւ նրանց. «Երեւի նա մի մեծ շուն է», սիրտ
 առան երեխաները ու սկսեցին փաղաքշել:

Արջը փուեց յատակին. փոքրիկը ընկաւ նրա վրա, թաւալ
 էր տալիս ու խաղում:

Խաղում էր ու իր ոսկեհեր գլխիկը թաղում էր արջի խիտ
 ու սև բըզի մէջ:

Իսկ մեծ եղբայրը բերեց իր թմբուկը և սկսեց զարկել:

Հէնց որ թմբուկը թնդաց, արջը տեղից վեր կացաւ, կանգնեց ետեւ թաթերի վրա ու սկսեց պար գալ:

Մի ուրախութիւն էր որ...

Իսկոյն երեխաներից ամեն մէկը վերցրեց մի մի հրացան, արջն էլ իր հրացանը ստացաւ, մի աւելի կոթ, որ շատ կարգին ու ամուր էր բռնում:

Հիանալի ընկեր էին գտել: Ու իրար ետեւից շարւած՝ ոտները խփում էին գետնին ու գնում:

—Մէկ-երկու, մէկ-երկու:

Յանկարծ դուռը բացւեց ու մայրը սարսափահար կանգնեց դռան մէջ: Երեխաներից մէկը ուրախ-ուրախ գլխով արաւ ու գոռաց:

—Մայրիկ, տես, զինւոր ենք խաղում...

Հէնց այդ վայրկեանին էր, որ վրա հասաւ արջ պար ածողը:

1) Ի՞նչ արաւ արջ պար ածողը:

2) Ինչո՞ւ ամենից առաջ փոքրիկը սկսեց արջի հետ խաղալ:

3) Էլ ի՞նչ կենդանի գիտես, որ պար են ածում:

Ա.ռ.ա.ծ.—Արջը խաղով եղաւ, տանձը մտքից ընկաւ:

30. Աւայն ու սարը

Ամպն եկաւ նստեց սարին,
նստեց սարի սուր կատարին:
—«Լըսի, պապի, առաւ նրան.
լաւ օրերդ անցան, կորան.
խիստ սոսկալի ցուրտ է գալի»:

Առաւ, գնաց:

Սարը կամաց
մտաւ սպիտակ
վերմակի տակ:

Ինչո՞ւ ծիւնը ամենից առաջ սարի գլխին է նստում:

Ա.ռ.ա.ծ.—Աստուած սարը կը տեսնի՝ ձիւնը կը դնի:

31. Իշուկի գանգատը

1.

Այգեպանը մի էշ ունէր: Լաւ կերակրում էր, լաւ խնամում, բայց լաւ էլ բանացնում էր: Էս մէկը իշուկին դուր չէր գալիս:

Գարնան ամեն օր այգեպանը ծաղկով ու կանաչով լիքը ջրօցները բարձում էր իշուկին ու քշում քաղաք:

—Ի՞նչ յիմար են էս մարդիկ,—մտածում էր իշուկը ճանապարհին.—ծաղիկն էլ ի՞նչ բան է, որ սիրում են: Ախ, մի ամառը գայ, պրծնենք էս անպիտան վարդերից, շուշաններից, յասմիններից, էս սպանախից ու ծնեբեկից, էս սիբեխից ու սինդրիկից, էս բոխից ու բոխկից, հանգիստ գնամ՝ քէֆիս արածեմ:

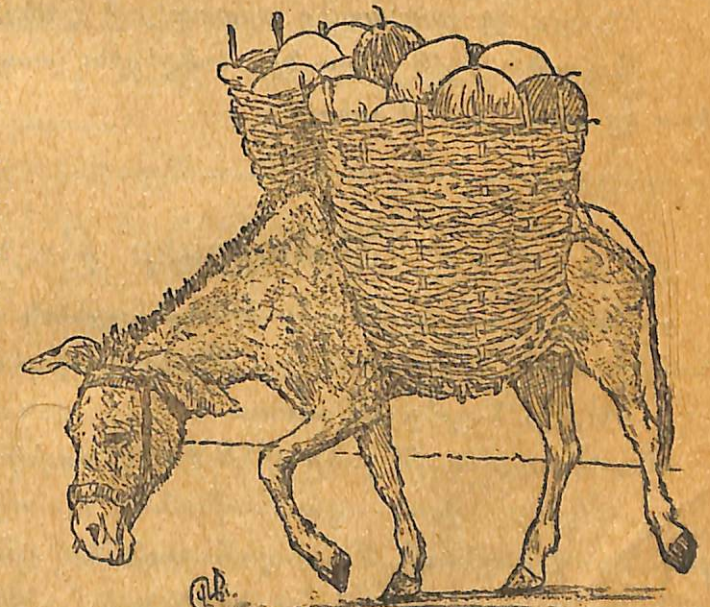
2.

Ահա և ամառը:

Այգոււմ արդէն հասել էին լոբին ու բաղիրջանը, սեխն ու ձմերուկը, դդուլն ու վարունկը, գազարն ու բազուկը:

Էշը հազիւ էր տեղից շարժւում էտ ծանրութեան տակ ամառուայ շոքին:

—Ախ,—տնքում էր էշը քրտինքի

մէջ կորած.—Երբ է գալու աշունը, կանաչից էլ պրծնենք, բանջարեղէնից էլ ու մի ազատ շունչ բաշենք:

Եկաւ աշուհն: Խաղողը հասաւ, տանձ ու խնձորից կոտորաւում էի ծառերի ճիւղերը: Նուոր կարմրին էր տալիս, սերկելիւ զեղնին, էլ զեղձ, էլ ընկոյզ, որ մէկն ասեմ: Ծանր քթոցները բարձաւմ էին ու քշում քաղաք:

— Էս ի՞նչ տանջանք է, տօ, — գլուխը կախ գցած թառանչ էր քաշում իշուկը: Գոնէ շուտով մի ձմեռը գայ, երկիրը սառչի, էս անտէր բոյսերը չորանան, ես էլ ազատեմ. թողնեն ինձ հանգիստ ախոռում ուտեմ ու պառկեմ:

Հասաւ ձմեռը. Սարսափելի ցուրտ: Այգեպանը իշուկին քշում էր անտառ, փայտ էր կտրում, ցախ էր հաւաքում, խոիւ ժողովում, բարձում իշին ու բերում տուն:

— Ի՞նչ անիծած եղանակ է, — մրսելով ու սայթաքելով գանգատում էր իշուկը: — Ամեն ինչ քար է կտրել, խոտ չը կայ, բան չը կայ: Երանի մի գարունը բացւի:

Ի՞նչպէս կը գանգատէր արտատիրոջ իշուկը:

Առած. — Իշին հարսանիք կանչեցին, ասաւ կամ ջուրը պակաս կը լինի, կամ փայտը:

32. Հետաքրքիր Բարկէներ

Բարկէներ կանգնել էր իրենց հարեան ատաղձագործի խանութի առջև և նայում էր, թէ նա ինչպէս է աշխատում:

Նայեց, նայեց ու ասաւ.

— Վարպետ, ի՞նչ կը լինի, ինձ էլ սովորեցնես քո արհեստը:

— Աչքիս վրա, — պատասխանեց ատաղձագործը ծիծաղելով. — սովորեցնեմ: Տես, պահարան եմ շինում, կողքերը արդէն պատրաստ են, հիմա դռներն եմ շինելու.

Վարպետի խօսքը բերնումն էր, ներս մտաւ հացթուխի աշակերտը:

— Քանի՞ հաց թողնեմ, քեռի, — հարցրեց նա:

— Էտ հացը ի՞նչպէս էք թխում, — մէջ ընկաւ Բարկէներ, ներս քաշելով թաժա հացերի անուշ հոտը:

— Ուզում ես տեսնես, հետո արի մեր փուռը. էստեղ ի՞նչ ասեմ, — պատասխանեց տղան:

— Գնանք, — ասաւ Բարկէներ:

Հացթուխի աշակերտը տարաւ նրան փուռը ու ցոյց տաւ ալիւրն ու թթիւմորը և սկսեց պատմել, թէ ինչպէս են խմորը շաղախում ու հունցում:

— Ա՛յ, տղայ, մի-երկու զրեանքայ հաց քաշիր, — լսեց յանկարծ փռան դռնից:

Բարկէներ ետ նայեց, տեսաւ՝ կանգնած է մի մարդ կաշէ գոգնոցով. վզովը թելեր զցած:

— Ի՞նչ, էտ երկար ու հաստ թելերը ի՞նչ ես անում:

— Կօշիկ եմ կարում, ի՞նչ պիտի անեմ, — պատասխանեց մարդը:

— Գնամ տեսնեմ կօշիկը ոնց են կարում, — մտածեց նա, թողեց փուռը ու շտապեց կօշկակարի ետևից:

— Դանակ, մկրատ ո՞վ ունի, սրելու գանակ, մկրատ, — կանչում էր մէկը փողոցում:

Բարկէներ թողեց կօշկակարին ու վազեց այն կողմը, կանգնեց սրելու գործիքի դէմը, որ տեսնի՝ ինչպէս է սրում:

Սրողը իր գործիքը դրել էր մի մութ խանութի դռան առջև: Բարկէների աչքը յանկարծ ներս ընկաւ, տեսաւ՝ այնտեղ կիտած են մեխեր և ուրիշ երկաթի կտորներ:

«Մա ինչ բանի համար է», — մտածեց նա:

Այդ միջոցին մի կառապան ձին կանգնեցրեց խանութի առջև ու կանչեց.

— Զիուս մի պայտը ընկել է: Պայտես, ախպէր:

— Ըհը, ինչ լաւ եղաւ, էս էլ կը տեսնեմ, — խօսեց ինքն իրան Բարկէներ ու մօտեցաւ ձիուն, որի ոտը կտպում էին ու վեր քաշում:

—Մի տեղ տւէք, է, տեսնեմ՝ ինչպէս էք անում,—ասաւ Բաբկէնը մէջ մանելով:

—Դէնը կորի, այ տղայ, բացի կը տայ, զլիսներին ցաւ կը դառնաս,—բարկացաւ պայտառը:

Բաբկէնը վիրաւորեց այդ կոպիտ պատասխանից, խռովեց ու գնաց տուն:

—Գիտե՞ս, մայրիկ, ես այսօր ինչքան բան եմ սովորել,—դիմեց նա մօրը:—Սովորել եմ, թէ ինչպէս են պահարան շինում, յետոյ ինչպէս են հաց թխում, յետոյ...

—Հապա պատմիր տեսնեմ, ինչպէս են թխում,—ընդհատեց մայրը:

—Այ, ամենից առաջ...ամենից առաջ...—կակազեց Բաբկէնը ու չը կարողացաւ շարունակել:

- 1) Բաբկէնը ինչո՞ւ չը կարողացաւ շարունակել:
- 2) Իսկապէս հետաքրքիր տղայ էր Բաբկէնը:
- 3) Ձին ինչո՞ւ են պայտառ:

33. Յուրտը փչեց

Յուրտը փչեց, ձմեռ սաստիկ,
ձիւնը ծածկեց գետինը.
ամեն մի մարդ մտաւ իր տուն՝
պատըսպարւի ցրտիցը:
Ժամի զրոան դողդողալով
կանգնած է մի աղքատ կին.
Նրա հանգերձ պատառ-պատառ,
չունի շապիկ իր հագին,
Անհամարձակ նա իր ձեռքը
պարզում է անցկացողին—
«Ողորմութիւն արէք, պարոն,
անտուն, անտէր աղքատին»:

Ա. Ու ա. ծ. — Ողորմութիւնն այնպէս տուր, որ շապիկդ չիմանայ:

34. Քեռի Սիմօնի նապաստակը

1.

Քեռի Սիմօնը շատ լաւ մարդ է. ափսոս որ գինի մի քիչ շատ է սիրում:

Մէկ օր աղան նապաստակ է ուղարկում նրա ձեռքով քաղաք ընկերոջը նւէր:

Քեռի Սիմօնը լօլօզականջ—կարճպոչանուն ձգում է մի պարկի մէջ, պարկը շալակում ու ճամփայ ընկնում: Ո՞նց է գնում... Իսկ նապաստակը պարկում կուչ է եկել, կծիկ կտրել:

Ճամփի կիսին մի գինետուն կար: Քեռի Սիմօնը ուզում էր առանց նայելու արագ մօտովն անց կենայ. մի տասը քայլ էլ արդէն անցել էր դէնը, բայց... չը համբերեց, ետ նայեց: Խանութի շէմքում ծանօթներ տեսաւ:

Մտածեց. «Ամօթ է որ մէկ բարի լուս էլ է չասեմ»...

Քեռի Սիմօնը մտաւ գինետուն: Պարկը դուրսը վայր է գրել ու ծանօթների կենացն է խմում: Չը գիտի թէ էտ ծանօթները գլխին ինչ են բերելու:

Խմեց, պարկը շալակը գցեց ու բայեաթին կլկացնելով առաջ է գնում:

Մենակ էս նապաստակը ինչ որ շատ է վեր-վեր թռչում պարկի մէջ: Պա՛, էս ինչ էլ սուր առաւմներ է ունեցել: Քեռի Սիմօնի մէջքը կարծես ասեղներով ծակծկելիս լինէր:

—Այ, հանգիստ կաց, շղթիկ խնամի: Շոքեցիր հա՛: Էս է կը հասնենք, մուշտակդ կը հանեն, դէ գնա ու էստեղ տկլոր տկլոր տրտինդ տուր:

Քեռի Սիմօնի քէֆը տեղն էր:

Էս էլ ահա աղայի ընկերոջ տունը:

—Թրը՛խկ, Թրը՛խկ, Բաց արէք, բաց արէք, Մէկնապաստակ եմ բերել, մէկ նապաստակ որ... Դէ, շտապեցէք, շոքել է:

Ողջ տանեցիք դուրս թափեցին: Քեռի Սիմօնը նապաստակը առօք-փառօք պարկից հանում է:

Կատու:

Քեռի Սիմօնը շփված՝ կանգնել է կատարկ պոչից բարձր բռնած:

—Այդ նապաստակը քեզ լինի, քեզ, — կանչում է տանտիկինը:

Աղայի ընկերը բարկանում է, երեխաները ծիծաղում են, տան շները հաչում են:

Քեռի Սիմօնը վերջապես կատուն գրցում է նորից պարկը, շալակում, և հայդէ ետ դէպի գիւղը:

2.

Ճամփին մտածում է և ինքն իրան ասում:

«Քեռի Սիմօն, տեսա՞ր հա՛, հօ տեսա՞ր: Ախր նապաստակ բռնողը դժու չէիր, դժու, խեղճի տոպրակ: Չը լինի թէ աղէն հանաք է արել, որ ինձ խայտառակի»:

Գնում է Քեռի Սիմօնը, առաջևանից արագ է գնում: Էլի գինետան մօտիցն է անցնում:

Մտնի, թէ՛ չը մտնի: Չէ, ի՞նչպէս կարելի է. պէտք է շուտով տուն հասնի. էս բան է՝ որ իր տարիքի մարդուն էսպէս խայտառակեցին ժողովրդի միջին: Չէ, չէ, չի մտնի:

Ու մի քսան քայլ անց է կենում դէնը:

—Բա էս այրւած սիրտն էլ է չը հովացնեմ, — մտածում է մէկ էլ, պարկը մէկ ուսից միւսն է գցում ու շուտ տալիս դէպի գինետունը:

Նորից մի երկու բաժակ կոնծում է ծանօթների կենացը: Նրանք էլ հօ անում են իրենց անելուն:

Պարկը շալակին ահա մտնում է մեր Քեռին գիւղը:

«Ոնց է սուս կացել, սրան տես: Հիմի թռչկոտիւ պարկի մէջ, է... գիտես՝ որ էս է գրիկ եմ անելու քեզ, հա... Մէկ աղին տեսնեմ դեռ: Էսպէս էլ խայտառակութիւն: Քեռի

Սիմօնը հիվ, կատուն հիվ, Տօ, էն աշխարհքի պարծանք որսկանը հիվ, մկան գողը հիվ»:

Թրըխկ հա թրըխկ, հնց է ծեծում Քեռի Սիմօնը աղայի դուռը:

—Բաց արէք էլի, բաց արէք: Ալևորիս խայտառակեցիք: Ձեզ մի կատու ցոյց տամ, մի կատու հր...

Տանեցիք դուրս են թափւում:

—Ահա, աղա ընկերդ քեզ ետ է զրկում: Ասում է. «էս դու, էս էլ քո նապաստակը»:

Մէկ էլ զորթ՝ նապաստակը չը հանի պարկից:

Քեռի Սիմօնը շփված կանգնել է՝ նապաստակի երկար ախանջներից բարձր բռնած Աղան աչքերը չռած նայում է, թէ նապաստակը ինչո՞ւ է ետ բերել:

—Թո՛ւ, սատանի ճուտ, — յանկարծ աղաղակում է Քեռի Սիմօնը: Նապաստակը ձեռքից վայր է ընկնում ու փախչում: Աղան կանգնած հարայ է տալիս, շները վազում են:

3.

Էն է ու էն՝ Քեռի Սիմօնը նապաստակ չի որսում:

Էն է ու էն՝ աղան և իր ընկերը իրար հետ վիճում են:

—Դու ինձ ինչո՞ւ էիր կատու ուղարկում, ես քո մասխաբան եմ:

—Աստուած, երկինք, նապաստակ էր, նապաստակ:

—Այ ալևոր, քո բռնածը, քաղաք տարածը նապաստակ չէ՞ր,

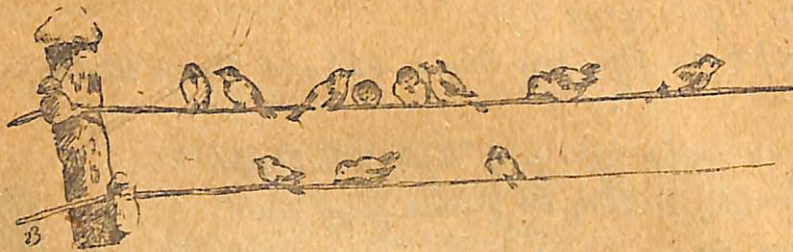
—Նապաստակ էր, աղա ջան, դու շատ ապրես, նապաստակ էր:

—Այ մարդ, քո բերածը կատու չէ՞ր, սև կատու, — հարցնում էր աղայի բարեկամը:

—Կատու էր, աղա ջան, բաս կատու չէ՞ր:

Էսպէս մինչև էսօր էլ վիճում են:

Դուցէ դուք սրանց բացատրէք, թէ ինչպէս է որ նապաստակը կատու դարձաւ, կատուն էլ՝ նապաստակ:

35. Մի քսաց նամակ ամենքին

Դաշտ ու անտառ, գիւղի ճամփան
ծածկել է մի թիզ ձիւնով.
էլ չի ճարւում ուտելու բան,
նիլ է տեսել էս տեսակ սով.
ոչ մի ցորեն, ոչ մի հատիկ...
Խնորում ենք ձեզ, բարի մարդիկ,
Աստծու սիրուն, մի կըտոր հաց,
կոտորւեցինք, մեռանք սոված:

Շուտով կը գան օրեր զարնան,
մենք ձեզ համար կերգենք զւարթ,
ու փոխարէն ձեր լաւութեան
ձեր պարտէզը, այդին ու արտ
կը մաքրենք մենք թրթուրներէց,
ճիճուններից ու որդերից.
միայն թէ հիմի մի կըտոր հաց,
կոտորւեցինք, մեռանք սովից:

Մի խումբ ծիսերի կողմից

իտիկ ճնճողովեան

Թռչունները մեզ ինչ օգուտ են տալիս:

Շուտատեւելու կ.—Միտը ճմբան ձէրին, ծախ ճուտի ճիտը ծուտ:

36. Փող

Շատ ժամանակ չէ, ինչ կոտորել է Հռիփսիկի ոտը: Հայրը
շատ զէս ու զէն ընկաւ, շատ բժիշկներ ղրմեց, բայց ոչինչ
չօգնեց:

Աղջկայ ոտը կտրեցին:

Մի օր հայրը նստած գրում էր սեղանի առաջ. Հռիփսի-
կը փայտէ ոտը թըխթըխկացնելով՝ մօտեցաւ նրան:

—Հայրիկ ջան, հերիք չի. ինչո՞ւ ես այդքան նստում, գը-
րում, հա գրում:

—Բաս ի՞նչ անեմ, աղջիկս, չէ՞ որ պէտք է փող աշխատեմ:

—Ինչի՞դ է պէտք փողը, հայրիկ ջան: Մի կտոր թուղթ է
կամ մի պստիկ ոսկի, հօ էլ ոչինչ,

—Բայց ինչ որ ուզենաս, փողով կարող ես առնել,—ա-
սաւ հայրը:—Ա՛յ, քեզ համար խաղալիք, քաղցրեղէն, սիրուն
շոր, գլխարկ, ինչ որ ուզենաս...

Հռիփսիկը մտածեց, մտածեց և յանկարծ ասաւ.

—Ինչ որ ուզենամ, հայրիկ...

—Այո, աղջիկս:

—Մի ոտ գնի ինձ համար, հայրիկ ջան, մի իսկական ոտ:
Այնպէս ուզում եմ երկու ոտով փազեմ, ուզում եմ թռչկո-
տեմ, ուզում եմ խաղամ: Մի ոտ, հայրիկ ջան, մի ոտ:

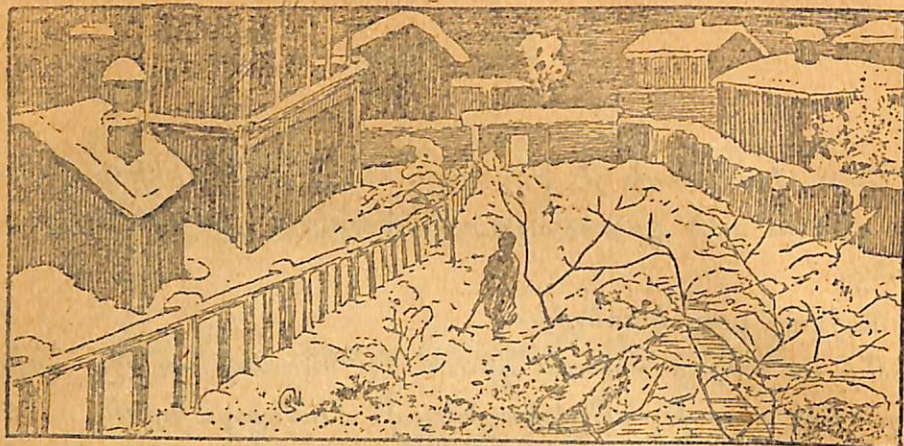
Հայրը ոչինչ չը պատասխանեց, գրկեց աղջկան, սեղմեց
կրծքին ու սկսաւ համբուրել:

Հռիփսիկը զգաց, թէ ինչպէս ամուր զարկում էր հայրիկի
սիրտը, ու նայեց նրա աչքերին:

Հայրիկի աչքերին արցունքներ էին փայլում:

1) Ինչո՞ւ էին արցունքներ փայլում հայրիկի աչքերում:

2) Ի՞նչ մտածեց Հռիփսիկը հայրիկի արցունքները տեսնելով:

37. Ծաղիկները

—Ո՛ւր գնացին ծաղիկները:
—Մնւ. քնած են հողի տակ,
տաք ծածկւած ողջ ձմեռը
ձիւն-ծածկոցով ըսպիտակ:
Կը գայ զարնան արևն էլ ետ
իւր շողերով կենդանի,
ձմրան սաստիկ ցրտերի հետ
ձիւն ծածկոցը կը տանի:
«Ելէք, կասի, իմ մանուկներ»,
ու հէնց նրանք իմանան,
դուրս կը հանեն գլխիկները,
աչիկները կը բանան:

- 1) Ինչո՞ւ ձմեռը խոտ ու ծաղիկ չի լինում:
- 2) Ինչո՞ւ ձմեռը խոտն ու ծաղիկները չեն ոչնչանում:

38. Զվեռը

1.

Օ՛ֆ, երբ պէտք է անցնի էս անպիտան ձմեռը,—ասում
էին մարդիկ փակ սենեակում:

—Օ՛ֆ, երբ պէտք է վերջանայ էս անիրաւ ձմեռը,—գան-
գատում էին կենդանիները նեղ որջերում:

—Օ՛ֆ, երբ պէտք է ազատենք էս անտանելի ձմեռայ
ձեռքից,—տրանջում էին թռչունները մերկ ճիւղերին:

Ու սաստիկ բարկացաւ ձմեռը: Վճռեց մէկ անգամից
վերջացնի բոլորին:

Ձայն տւաւ բուք ու բորանին, կանչեց սառնամանիքները,
հաւաքեց իւր բոլոր դօրութիւնը ու յարձակեց աշխարհի վրա:

Խոր ձիւնով բռնեց ճամփաները, կապեց ջրերը, կախ տւաւ
սառցէ լուխներ տանիքներից ու ծառերից, սառցէ վարա-
գոյրներ քաշեց լուսամուտներին, խցկեց որջերի՝ բերանները
և դանակի պէս կտրող սուր քամին բաց թողեց դաշտերի,
սարերի ու ձորերի վրա:

2.

Բայց ի դուր:

Թէև թռչուններից մի քանիսը ցրտահար եղան, բայց մը-
նացածները կուչ եկան տների ծածկերի տակ, ծխնելոյզների
մօտ, տաք ճեղքերում և չը մեռան:

Վայրի կենդանիները մուշտակները հագնեցին՝ չէին վա-
խենում ձմեռայ բարկութիւնից և դուրս էին գալիս որս ա-
նելու:

Մարդիկ աւելի պնդացրին պատուհաններն ու դռները,
աւելացրին վառարանի կրակը, հագան իրանց ամենատաք շո-
րերը ու գնացին իրենց գործերին:

Ձմեռը տեսաւ այս բոլորը, տեսաւ ու յուսահատեց:

Յուրաքանչյուր թուլացաւ, արևը բանի գնաց աւելի տա-
քացաւ, ջրերը խոխոջացին, թռչունները երգեցին, դաշտերը
կանտչ հագան ու մարդիկ բաց արին դուռն ու պատուհան:

Գարուն էր:

1) Ի՞նչպէս են ձմեռայ ցրտից պատասպարում ճիճուն, ծանձը,
մեղուն, օձը, կրիան, գորտը, ձուկը:

2) Երեխաները ձմեռը ինչպէս են զարմանում:

39. Վեճ

Գետինը ասաւ. ես աշխարհքի թագաւորն եմ:
Զիւնը ասաւ. Բայց ես կը գամ քեզ կը ծածկեմ:
Գամինն ասաւ. Զիւն, որ ես գամ՝ ուր կը մտնես:
Զիւնը ասաւ. Գամ՝ կը մտնեմ քարերի տակ:
Անձրենն ասաւ. Բա ես որ գամ՝ ուր կը մտնես:
Զիւնը ասաւ. Քեզ հետ ով է, առ թաց-ըռեխ:

Առաջ.— Պարծեցողը պարկը մանի:

Հանելուկ.— Պոչը ջրում, գլուխը կրակում:

40. Մի կարիւ մեղրը

1.

Մի գիւղացի իրենց գիւղում
խանութ սարքել բան էր ծախում,
Օրւան մի օր մօտիկ գիւղից,
մահալին ուսին, շունն ետեից
ներս է մտնում մի զրո չօրան.
— Բարի օր քեզ, այ խանութպան,
մեղր չունե՞ս,
մի քիչ տաս մեղ:
— Ունեմ, ունեմ, չորան ախպէր,
ամանդ ուր է, ամանդ բեր.
Ինչ տեղից որ ինքդ կուգես,
էս սըհաթին բաշեմ տամ քեզ:

Հսպէս սիրով,

լաւ խօսքերով

մեղր են բաշում. մին էլ յանկարծ
մի կաթ մեղրը ծորում է ցած.

2.

Տը՛գ. էն կողմից մի ճանճ գալի,
էս կաթիլին վեր է գալի:

Ճանճի վրա թաքուն-թաքուն,

էս խանութի տիրոջ կատուն

դուրս է ցատկում,

թաթով դարկում...

Բայց հէնց կատուի ցատկելու հետ

հովւի շունը իսկոյն և եթ

հաֆ է անում,

վեր է կենում,

խեղճ փխիկին

դնում տակին,

ձեռաց խեղդում

ու ջրպըրտում:

3.

— Խեղդեց, խեղդեց. վայ, իմ կատուն,
ա՛ս սատկես դու, շան որդի շուն,—
բարկանում է խանութպանը
ու ձեռն ընկած մօտիկ բանը
տուր՝ թէ կը տաս՝ շան ճակատին,
շուռ է տալի կատուի կողքին:

— Վայ, ձեզ մատաղ, ապւան շունըս,
իմ ապրուստը՝, տեղը՛ս, տունը՛ս...
տունըդ քանդւի, այ խանութպան,
անխիղճ, լիրբ, չար, ֆրլան, ֆրստան.

հնց թէ դու իմ շանը զարկես,
դէ, զարկելը հիմի դու տես...»
Գոռում է մեր ափդահակը,
մեծագլուխ իր մահակը
ես է տանում ու ցած բերում,
խանութպանին շէմքում փռում:

4.

«Սպանեցին... հայ, օգնութիւն...»
Ու թաղից թաղ, ու տնից տուն
ձէն է տալիս մէկը միւսին.
«Հէյ, օգնութիւն... սպանեցին...»
Վերի թաղից, ներքի թաղից,
ճամփի վերից, գործի տեղից,
ճիչով, լալով,
հարայ տալով —
էլ հէրն ու մէր,
քուր ու ախպէր,
կին, երեխէք,
ընկեր տղէք,
զոքանչ, աներ,
բաւոր, սանհէր,
քեռի, փեսայ...
Ի՞նչ իմանաս էլ՝ ով է սա —
գալիս են ու անվերջ գալիս,
ով գալիս է՝ տուր թէ տալիս.
— Տօ, կոպիտ արջ, տօ, վայրենի,
էս տեսակ էլ բան կը լինի.
դու առուտուր եկար անես,
թէ իր շէմքում մարդ սպանես...»
Մին ասում են, տասը զարկում,
աղցան անում, մէջտեղ ձրգում

իր շան կողքին երկար ու մէկ.
— Դէ, ձեր մեռելն եկէք տարէք:

5.

Ու էստեղից բօթը զընում,
զընում մօտիկ գիւղն է հասնում.
— Հէյ, օգնեցէք,
մեռած հօ շէք,
սպանեցին մեր գիւղացուն...»
Ինչպէս շնաճանճի մի բուն
քանդես, թողնես,
էն ճանճի պէս
ամբողջ գիւղով օրդու կապում,
«բո՛ւհ» են անում, դուրս են թափւում՝
ամեն միւր առած մի բան.

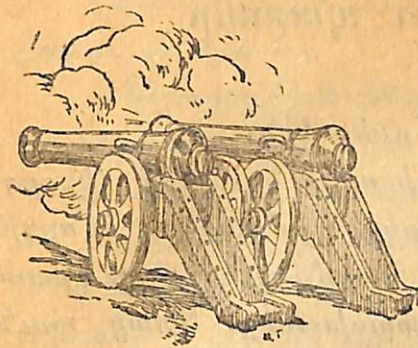
որը ձեռին մի հրացան,
որը եղան, ցաքատ կամ սուր,
որը թի, բահ, որը շամփուր,
որը կացնով, որը փէտով,
որը ձիով, որը ոտով,
որն անզգակ, որը բորիկ,
դէպի դիւշման գիւղը մօտիկ.
— Տօ, էսպէս էլ անիրաւ գիւղ
ոչ խիղճ ունեն, ոչ ահ-երկիւղ.
մարդ գնում է առուտուրի,
հաւաքւում են քաշում սրի.
Թո՛ւ ձեր գեղին, միջի մարդին,
ձեր նամուսին, ձեր աղաթին...
գնանք, զարկենք,
ջարդենք, կրակենք.
— Հայ, հո՛ւյ, յառաջ, դէ՛, ձեզ տեսնե՛մ...

Ու դուրս եկան իրարու դէմ,
Հա՛ զարկեցին ու զարկեցին,
կոտորեցին, կրակեցին,
ինչքան աւել կոտորեցին,
էնքան աւել կատաղեցին:

Զարդեցին իրար,
ջնջեցին իրար,
կորան, գրնացին
գետնին հաւասար:

6.

Դու մի ասիլ, մէկը մէկից
էսքան մօտիկ, սահմանակից
էս գիւղերը հարկ են տալի
ամեն մինը մի տէրութեան:
Մի տէրութեան թագաւորը,
երբ լսում է էս բոլորը,
արձակում է հրովարտակ
ժողովրդին իր հպատակ:
«Յայտնի լինի մեր տէրութեան,
զինւոր, բանւոր, ազնւական,
ամեն շարքին
ու աշխարհքին,
որ անօրէն ու դաւաճան
մեր դրացի ազգը դաժան,
երբ մենք քնած էինք սիրով,
մեր սահմանը մտաւ զօրով
ու կոտորեց սուրը ձեռին
մեր սիրելի զաւակներին:
Արդ, մենք, ընդդէմ մեր իսկ կամքին
պատէր տւինք մեր բանակին,
յանուն արդար ու սուրբ ոխի
մըտնի հողը մեր ոսոխի»:

Միւսը նոյնպէս իրեն հերթին
զրեց զօրքին, ժողովրդին:
Ու սկսեց կըռիւն անեղ:
Թնդանօթներ էստեղ, էնտեղ:
Կըրակն ընկաւ շէն ու քաղաք.
արիւն, աւեր, ճիշ, աղաղակ.
ամեն կողմից սարսափ ու բօթ,
ամեն կողմից մեռելի հոտ...

7.

Ամառ, ձմեռ,
ողջ տարիներ,
մշակն անբան,
դաշտերն անցան...

Ու կոիւր չը դադարած,
սովը եկաւ համատարած.
սովը եկաւ, սովի հետ ցաւ,
ծաղկած երկիրն ամայացաւ...
Իսկ մնացած մարդիկ իրար
հարցնում են սարսափահար,
թէ հրտեղից արդեօք ծագեց
էս ընդհանուր աղէտը մեծ:

41. Ածխարարն ու պարոնը

Արմենակն ու Գէորգը դասընկերներ էին:

Արմենակը մի հարուստ պարոնի որդի էր, իսկ Գէորգը ածխարարի: Մի օր, վէճի ժամանակ, Արմենակը Գէորգին անւանեց «աղքատի ճուտ»: Գէորգը կարմրեց, աչքերը արտասուքով լցեցին, ու ոչինչ չը պատասխանեց: Գնաց տուն, հօրը դանգաւեց:

Ածխարարը միւս օրը վարժարան եկաւ որդու հետ ու ամբողջ դասարանի առջև պատմեց ուսուցչին: Այդ միջոցին վրա հասաւ Արմենակի հայրը, հարուստ պարոնը:

— Այս բաները գանգատուում է ձեր որդուց, — դիմեց նրան ուսուցիչը:

— Պատճառը, — հարցրեց պարոնը:

— Պատճառն այն է, որ ձեր որդին սրա որդուն անւանել է «աղքատի ճուտ»:

Պարոնը յօնքերը կիտեց, կարմրեց ու որդուն հարցրեց:

— Ճշմարիտ է, ասե՛լ ես դու այդ խօսքերը:

Արմենակը գլուխը կախ գցած՝ լուռ կանգնած էր: Հայրը բռնեց նրա ձեռքից ու հրեց դէպի Գէորգը:

— Ներողութիւն խնդրի:

Ածխարարը կամենում էր արգելել, բայց պարոնը մտիկ չարաւ ու կրկնեց:

— Ներողութիւն խնդրի ու կրկնի իմ ետեից. «Խնդրում եմ ների ինձ հօրդ դէմ ասած յիմար խօսքիս համար: Իմ հայրը պատիւ է համարում նրա ձեռքը սեղմելը»:

Ածխարարը դարձեալ ուզում էր ընդդիմանայ, բայց պարոնը նրա վրա ուշք չը դարձրեց, և Արմենակը կամացուկ, ակազելով կրկնեց հօր ետեից:

— Խնդրում եմ... ների ինձ... հօրդ դէմ... ասած... յիմամ խօսքիս համար: Իմ հայրը... պատիւ է համարում... նրա ձեռքը սեղմելը:

Եւ պարոնը սեղմեց ածխարարի ձեռքը:

— Խնդրեմ այս երկուսին իրար կողքի նստեցնէք, — ասաւ պարոնը ուսուցչին:

Ուսուցիչը Արմենակին ու Գէորգին նստեցրեց մի նստարանի վրա:

1) Ինչիւ համար էր Արմենակի ասած խօսքը վատ:

2) Ինչիւ համար նրա հայրը պատիւ էր համարում ածխարարի ձեռքը սեղմելը:

Առաժ. — Դու աղա, ես աղա, մեր աղունը ձվ աղայ:

42. Գարնան կարօտ

Կարօտ ենք տեսքիդ, աննման գարուն.
 շուտ արի մեզ մօտ, բեր մեզ տաք օրեր,
 բեր պայծառ արև, բեր ծաղիկ սիրուն,
 ճրվրվող թըռչուն, բեր կանաչ դաշտեր:
 Թող բացեն ծաղիկն վարդ, մեխակ, շուշան,
 բաց մեր դռները, բաց մեր պատուհան.
 փակած սենեակից ելնենք ազատենք,
 կանաչ դաշտ երթանք, խաղանք, գլորենք:

43. Խաղը

Երեխաները խաղում էին: Արամը յան-
 կարծ մի բան քչիչաց քուրիկի ախանջին
 ու երկունն էլ ծածուկ ժպտացին:

—Հա, էտպէս անենք,—փսփսաց քու-
 րիկը ու բարձր կանչեց.—Եկէք պահմը-
 տոցիկ խաղանք:

—Խաղանք, խաղանք,—ուրախ-ուրախ
 մօտ վազեց փոքրիկ Անահիտը, թողնե-
 լով իր խաղալիքները:

—Առաջ հիվ թաք կենայ,—հարցրեց
 Արամը:

—Ես, ես,—կանչեց Անահիտը:

—Դու կարող ես որ...

—Էնպէս լաւ թաք կենամ: Իսկի չէք գտնի:

—Թաք կաց,—ասաւ Արամը՝ քրօշը աչքով անելով.—Միայն
 տես, շուտով դուրս չը գաս, որ մենք քեզ շալո փնտրենք:

—Գնացէք, գնացէք, ես գիտեմ,—ասաւ Անահիտը:

Արամն ու բոլորը գնացին միւս սենեակը:

Անահիտը ոտի ծայրերին գնաց գէս, գնաց դէն, փորձեց
 մի յարմար տեղ գտնի, վերջը մտաւ նախասենեակում հօր

երկար վերարկուի տակը ու տապ արաւ:

Սպասեց, երկար սպասեց, բայց Արամն ու քուրիկը չէին
 գալիս: Նրան այնպէս էր թւում, թէ բակից լսում էր նրանց
 ուրախ ձայները: Մէկ ուղում էր դուրս գայ, նայի թէ ուր
 մնացին, մէկ էլ յիշում էր, թէ դուրս գալ չի կարելի:

Կծկւել էր վերարկուի տակ, սպասում էր ու սպասում:
 Իսկ Արամն ու քուրիկը բակում ծիծաղելով պատմում էին
 գրացի Զարէլին, թէ ինչ խաղ խաղացին իրենց Անահիտի գլխին:

Ինչու էր Արամի ու քուրիկի խաղացած խաղը վատ:

Շ ու տ ա ս ե լ ու կ.—Չը թռչի, թող չը թռչի:

44. Կանանչ ախպեր

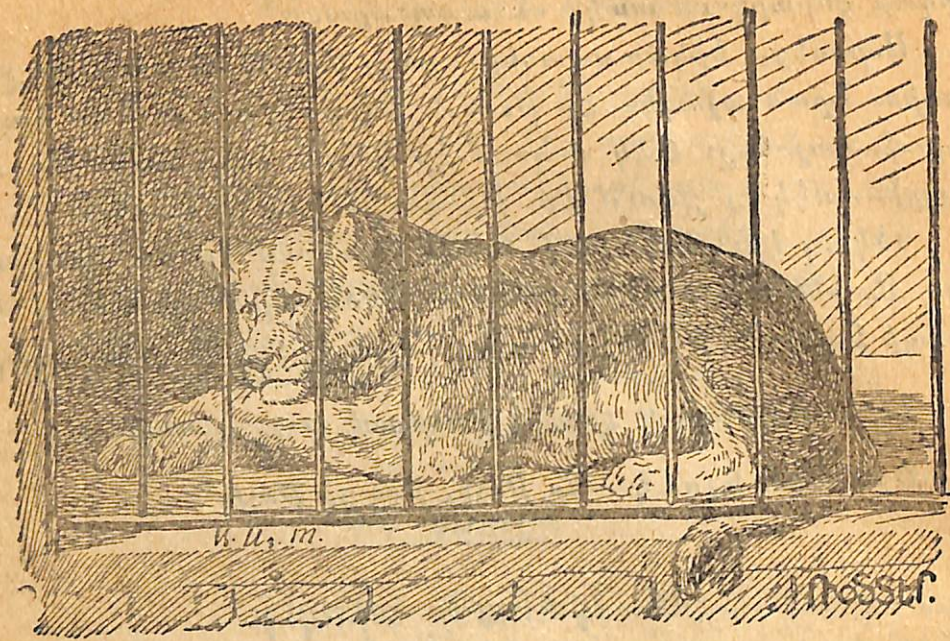
Էյ, կանանչ ախպեր,
 Էյ, ճանանչ ախպեր,
 արի՛, քեզ հետ բեր
 արևի շողեր:

բեր անուշահոտ
 ծիւ, ծաղիկ ու խոտ,
 կարկաչուն վրտակ,
 երկինք կապուտակ,
 խատուտիկ հաւքեր,
 զրընգան երգեր,
 գառների մայրեն,
 խաղ, ուրախութիւն.
 Էյ, կանանչ ախպեր,
 Էյ, ճանանչ ախպեր:

1) Ինչու ենք ասում գարնանը «կանանչ ախպեր»:

2) Ձմռանը ինչ ախպեր կասէք:

Ա. ո. ա. ծ.—Մէկ ծաղկով գարուն չի գայ:

45. Առիւծի երազը

1.

Առիւծի կորիւնը փակւած էր վանդակում: Նա մտայնա-
յում էր երկաթէ ամուր ձողերի ետեւից: Կարօտով յիշում էր
իր հայրենի տաք անապատը, յիշում էր, թէ ինչպէս գի-
շերները աստղերի լուսով, իր մօր հետ ընկնում էր արագա-
վազ եղնիկների ետեւից, ինչպէս ազատ, ուրախ, իր քոյր ու
եղբայրների հետ, մօր կողքին, խաղում էր արմաւենիների
տակ:

Այժմ անցել է ամեն բան, և գազանանոցում փակւած,
գերի, տխուր նայում էր նա հաստ ձողերի ետեւից:

Գիշեր էր: Շուրջը լուռ ու խաղաղ: Գազանանոցի գերի-
ները, — վագրը, արջը, գայլը, կապիկները, ջայլամը, եղջերու-
ները, — ամենքը իրենց վանդակներում, յարդի վրա ընկած
սպասում էին լուսանալուն:

Վերջապէս յոգնած առիւծի ձագն էլ գլուխը դրաւ թա-
թերի վրա ու քնեց:

2.

Գիշերւայ մի ժամանակ յանկարծ գազանանոցի դուռը
ետ բացւեց ու ներս մտաւ նրա մայրը: Ներս մտաւ հպարտ
ու հզօր, կրակոտ աչքերը ման ածաւ վանդակների վրա ու
տեսաւ...

Նա տեսաւ իր զաւակին: Աչքերը փայլատակեցին, մորն-
չաց, յարձակւեց, իր զօրեղ զարկով ջարդեց վանդակի ձողերը...

Կորիւնը ուրախութիւնից ճչաց, վրա թռաւ, որ ընկնի
մօր գիրկը, զիպաւ երկաթի ձողերին ու զարթնեց...

Տեսաւ՝ երազի մէջ էր...

Գիշեր էր: Շուրջը լուռ ու խաղաղ: Գազանանոցի գերի-
ները, — վագրը, արջը, գայլը, կապիկները, ջայլամը, եղջերու-
ները, — ամենքը իրենց վանդակներում, յարդի վրա ընկած
սպասում էին լուսանալուն:

Կորիւնը երկար ու ձիգ մօնչում էր գիշերւայ լուսեան
մէջ:

Ինչո՞ւ էր մօնչում կորիւնը:

46. Մարտ

Ա՛խ, Էսպէս էլ գիժ ամիս.
մարդու հանգիստ չի տալիս:
Էսօր ուրախ օր կանի,
վաղը անձրև ու քամի.
առաւօտը պայծառ օդ,
կէսօրը մութ ու ամպոտ:
Մին հագնում է սպիտակ,
մին կանաչին է տալիս.
մի օր ցուրտ է, մի օր տաք,
մին խնդում է, մին լալիս.
Ա՛խ, Էսպէս էլ գիժ ամիս:

47. Թե ինչու են ծաղկում մանուշակները

Ձմեռը նոր էր անցել: Գարնան մի պայծառ առաւօտ,
երբ արեւը ծագում էր շքեղ, երբ թռչունները երգում էին ու-
րախ ու հովը խաղում էր թփերի հետ, այդ ժամանակ անտա-
ռում բացւեցին թարմ անուշահոտ մանուշակները: Ճերմակ
ձնծաղիկները նրանց ողջունեցին թփի տակից: դեղին գինե-
րուկը ժպտաց միւս կողմից, շուրջը սկսեցին թրթռալ գոյն-
գոյն թիթեռները, թաւամազ ճանճերը ու ժիր մեղունները:

— Ի՞նչ հրաշալի մանուշակներ են, — կանչեց փոքրիկ աղ-
ջիկը: — Կը քաղեմ, փունջ կը կապեմ, կը դնեմ ծաղկամանիս
մէջ, իմ պատուհանում:

Ասաւ, ձեռքը մեկնեց որ քաղի, մին էլ յանկարծ վախե-
ցած ետ քաշեց:

Մի մեծ բրդոտ ճանճ թռաւ ծաղկի վրայից բռնացնելով:

— Յիմար աղջիկ, չը համարձակես իմ ծաղիկները քա-
ղելու: Նրանք ինձ համար են բացւել, ինձ համար են անուշ
փոշի պատրաստել ու քաղցր հիւթ ամբարել իրենց մէջ:

Սկսեցին ժլժլալ և մեղունները, և թիթեռները, և բը-
ղէզները: Ամեն մէկն ասում էր.

— Իմն են ծաղիկները:

Արեւ լսեց, ժպտաց ու ասաւ.

— Անմիտներ, ինչո՞ւ համար են վիճում: Երկրի վրա ամեն
ապրող բան ծնւած է իմ լուսից ու տաքութիւնից: Ձեն իմա-
նում, որ այդ ծաղիկներն էլ իմն են:

Աղջիկը մնացել էր մէջտեղը կանգնած: Ամենքին էլ Լ-
սում էր ու չէր իմանում՝ ո՞րին հաւատայ:

Վերջապէս դարձաւ մանուշակներին.

— Ասացէք, սիրուն մանուշակներ, ինչո՞ւ համար էք ծաղ-
կում դուք, ինչո՞ւ համար են բացւում ձեր հոտաւէտ պսակ-
ները և ո՞ւմ համար էք ապրում:

Ծաղիկները պատասխանեցին.

— Մենք ապրում ենք ապրելու համար. և ծաղկում ենք,
սերմեր ենք թողնում, որ մեզանից յետոյ էլ մեզ նման մա-
նուշակներ ծաղկեն ու ապրեն:

Արեւը իրաւունք ունի ասելով թէ «երկրի վրա ամեն ապրող բան
ծնւած է իմ լուսից ու տաքութիւնից»:

48 Մանուշակ

Կապույտ գլխով, կանաչ ոտով,
ես ծաղիկ եմ անուշ հոտով.
Թէև տունիս փոքրիկ է, ցած,
արօտներում միշտ թաք կացած,
բայց իմ փունջը ամենի տան,
թէ աղքատի, թէ մեծատան,
իրրև գարնան բուռի գարդ,
տեսնում է միշտ ամեն մի մարդ:
Ես եմ սիրուն գարնան գուշակ,
իմ անուշըս է մանուշակ:

49. Մշտական ճամփորդ

1.

Գարնան շողը դիպաւ սարերի ձիւնին, և ձիւնը կամացուկ արտասուեց: Զինչ կաթիլը ընկաւ գետնին, գրկեց ուրիշ կաթիլները հետ և գլորեցին ցած:

Գլորւում են ու փափսում:

— Ճամփա...

— Էս հիվ է փափսում, — մտածեց ձնծաղիկը, վեր հանեց գլուխը, պայծառ արեւ տեսաւ և ուրախութիւնից անուշ բուրմունք արձակեց:

2.

Սահում է ջրի թելը, սահում են բազմաթիւ թելեր, հանգիւում են աղբիւրի կաթիլներին ու մրմնջում:

— Դուք հրտեղից էք գալիս, քուրիկներ:

— Այնպէս նեղ էր, այնպէս մոլթ էր մեր ճամփան, — պատասխանում են աղբիւրի կաթիլները. — գետնի տակ հազիւ հազ գտանք իրար ու դուրս վազեցինք ակնից: Ի՞նչ լոյս է այստեղ, ի՞նչ ազատ: Մեր ընկերները վաղուց անցել են առաջ. շտապում ենք նրանց ետևից...

Ու կայտառ առակը կարկաչելով սուրաց ցած:

— Էս ի՞նչ աղմուկ է, միթէ գարուն է արդէն, — զարթեցին բողբոջները ծառերի ճիւղերին ու սկսեցին մուշտակները հանել:

3.

Առակը գրկեց առակի հետ ու գիծ գետակը փրփրալով վիժեց ցած, քարից քար, տանելով իր հետ առազ ու չորացած տերևներ:

Ընկերների հետ վըշշում, բարձր կանչում էր մեր կաթիլը:

— Ճամփա...

Ջաղացական դուրս վազեց, շտապով կապեց նաւի դուռը, որ գետակը ջաղացի անիւը չը ջախջախի: Ճամփորդը զգոյշ մօտեցաւ կամուրջին տեսնելու՝ ջուրը հօ տարել չի:

4.

Գետակը ընկաւ արտերի մէջ, քար ու առազ կուտակեց այստեղ ու այնտեղ, շուտով էլ միացաւ իր նման գծերի հետ:

Գետը ուռաւ, վարարեց. կատաղած գլորում էր անագին քարեր, արմատահան անում դարևոր ծառերը, ափերը ծեծում, տներ քանդում, այգիներ սրբում: Իր ընկերներին հետ գորգում է մեր կաթիլը:

— Ճամփա...

Գիւղացիք ու քաղաքացիք յուսահատ իրար են անցնում... Իսկ գետը շտապում է դէպի ցած:

5.

Քամու հետ ճօճւում են անագին ալիքները ծովի երեսին, շաշում, փրփրում: Մեր կաթիլը հեծել է մի անագին կոհակի կատարին, ու ինչպէս ոստոստում է ու խաղում կայտառ:

Յանկարծ զգում է, որ պօկւում է ալիքի վրայից, արեւ այնպէս մեղմ շոյում էր նրան ու իրեն կանչում:

Թեթիւ-թեթիւ բարձրանում է վեր, թռչում է դէպի կապուտակ երկինքը, դէպի պայծառ արեւ: Թռչում է նա, մօտենում իր բոյրերին ու կրկնում նրանց հետ ամպի մէջ:

— Ճամփա...

6.

Բարձրում ամպը միացաւ ուրիշ ամպերին ու կախ ընկան երկնքից: Սև-սև թուխպերը կռիւ գցեցին, գոռգոռում էին, կայծակներ շարտում իրար վրա: Մեր կաթիլն էլ դէս ու դէն է ընկնում, ոլորւում է, պտտւում, հրում ու անզաղար որոտում:

— Ճամփա...

— Ճամփա, կրկնում են բոլորը և յանկարծ մեծ թափով սլանում, թափւում են ցած դէպի երկիրը:

7.

Անձրեւ տեղաց պապակած գետնին: Մեր կաթիլը ընկաւ արտի մէջ, մի հասկի ոտի տակ: Հասկը թրթռաց ու կանչեց:

— Բարով ես եկել, մշտական ճամփորդ: Ի՞նչպէս էի կարօտել քեզ:

Ա. ա. ծ. — Զուրն իր ճամփան կը գտնի:

50. Արագիլ

Արագիլ, բարով եկար,
հայ, արագիլ, բարով եկար.
դու մեզ գարնան նշան բերիր,
մեր սրտերը ուրախ արիր.
Արագիլ, երբ գնացիր,
դու մեզանից երբ գնացիր,
հա փչեցին բուք ու բորան,
ծաղիկները ամեն տարան.
Արագիլ, բարով եկար,
հայ, արագիլ, բարով եկար,
բունըդ շինի դու մեր ծառին,
մեզ մօտ մնա ամբողջ տարին:

51. Արագիլները 1.

Մի փոքրիկ գիւղի
ծայրին, մի բարձր ծա-
ռի վրա, արագիլները
դրել էին իրենց բունը:
Մայրը նստել էր չորս
ճուտիկների վրա, իսկ
մի քիչ հեռու, տանիքի
վրա պահապան էր
կանգնել հայր արագիլը:
Նա մի ոտը վեր քաշած,
տնկւել էր այնպէս ան-
շարժ, կարծես փայտից լինէր շինած:

Ներքեւ փողոցում խաղում էին մի խումբ երեխաներ.
Հէնց որ աչքերին ընկաւ արագիլը, մինը սկսեց արագիլի հին
երգը, ու ամբողջ խումբն էլ նրա հետ:

Հէյ, արագիլ, տուն գնա,
ցից մի ոտիդ մի մնայ,
կինըդ նստած բնի մէջ՝
օրօրում է քնի մէջ.
Էս մի ճուտիդ կախ կանեն,
էն մէկէլին դադ կանեն,
էս մի ճուտիդ կը մորթեն,
էն մէկէլին կը բերթեն:

—Մայրիկ, լսում ես, էտ տղէքը ինչ են երգում,— ճա-
ցին փոքրիկ ճուտիկները:— Ասում են՝ մեզ պէտք է կախ անեն:

—Ականջ մի դնէք, ոչինչ էլ չի լինի:

Բայց երեխաները չարունակում էին
երգել ու ջգրացնել արագիլին:

Իսկ մայր արագիլը սիրտ էր տալիս
փոքրիկներին:

—Մի վախենաք. տեսէք, հայրիկը
ինչպէս հանգիստ կանգնել է, էն էլ մի
ոտի վրա:

—Ախ, մենք շատ ենք վախում,—
ասին ճուտիկները ու զլուխները քաշե-
ցին ետ բնի խորքը:

2.

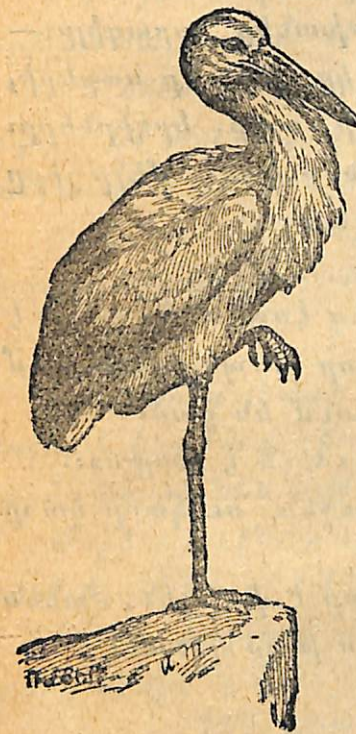
Միւս օրը, երբ տղէքը նորից հաւաք-
ւել էին խաղալու, էլի սկսեցին իրենց
երգը:

—Էս մի ճուտիդ կախ կանեն,

—էն մէկէլին դադ կանեն...

—Ուրեմն իրաւ մեզ պէտք է կախ անեն,—հարցրին ճու-
տիկները:

—Չէ, ինչ էք խօսում,—ասաւ մայրը:—Դուք պէտք է
թռչել սովորէք. ես ձեզ կը սովորեցնեմ. Յետոյ միասին կը

թռչենք դաշտ, գորտերին հիւր կը գնանք: Մեզ տեսնեն թէ չէ, խորը գլուխ կը տան ու կը սկսեն երգել. «եկաք, եկաք, եկէ՛ք-եկէ՛ք-եկէ՛ք»: Մենք էլ կը սկսենք ուտել. էնպէս քէֆ կանենք որ...

—Իսկ յետոյ,—հարցրին ճուտիկները:

—Յետոյ կը հաւաքուենք էս կողմերի բոլոր արագիւններս ու կը սկսենք մեր աշնան վարժութիւնները: Չէ որ պէտք է լաւ թռչել իմանաք. էտ շատ հարկաւոր բան է. Ով լաւ թռչել չիմանայ, մեր խմբապետը նրան կը սատկացնի կտուցով:

—էհ, ինչ անենք. մի բան որ մեզ պէտք է մորթեն. Սյ տես, տղէ՛ւր ի՞նչ են ասում:

—Դուք ինձ ականջ արէ՛ք,—պատասխանեց արագիւլը.— Աշնան մեծ վարժութիւններից յետոյ կը թռչենք սարերի, անտառների վրայով, հեռու, հեռու, դէպի տաք երկիրները: Էնտեղ մեծ գետեր կան, ահագին ճահիճներ կան, մէջը լիքը գորտ. մտիր ցեխը ու կեր, ինչքան կուզես:

—Ա՛, —բացականչեցին ճուտիկները:

—Հապա, տեսնում էք: Եւ երբ էնտեղ էսպէս հրաշալի է լինում, էստեղ էնպէս ցուրտ է անում, որ ամպերը սառչում ու կտոր-կտոր, սիպտակ սիպտակ թափւում են ցած:

Արագիւլը իբրեւ թէ ուզում էր ասել՝ «ձիւն է գալիս»:

—էս շար տղէ՛քն էլ պէտք է սառչեն ու կտոր-կտոր լինեն,—հարցրին ճուտիկները:

—Չէ, բայց դրա նման մի բան, Պէտք է փախչեն, մտնեն իրենց մութ սենեակները ու մկների պէս թաք կենան:

3.

Անցաւ մի բանի ժամանակ: Փոքրիկ արագիւնները արդէն այնքան էին մեծացել, որ կարողանում էին կանգնել բնի մէջ և դիտել իրենց շորս կողմը: Հայր արագիւլը ասին որ նրանց համար բերում էր գորտեր, փոքրիկ օձեր ու այդ տեսակ հա-

մեղ պատաններ, ինչ որ ընկնում էր կտուցը: Եւ զանազան պատմութիւններ էր անում միշտ ճահճի մասին:

—Դէհ, ժամանակ է վերջապէս. պէտք է թռչել սովորէք թէ չէ,—ասաւ մի օր մայր արագիւլը:

Ու շորս ճուտերն էլ դուրս պիտի ելնէին բնից: Առաջ էին գալիս, թեկը բաց անում, բայց վախում էին ցած թափւեն:

—Տեսէ՛ք, ես ինչպէս եմ անում,—սովորեցնում էր մայրը.— Դու խնեղդ էսպէս առաջ ձգեցէ՛ք, ոտներդ էլ էսպէս ետև. Մէկ-երկու, մէկ-երկու... էս է որ կեանքի մէջ պէտք է ձեզ պահի:

Յետոյ ինքը թռաւ մի կտոր տեղ. Փոքրիկներն էլ ետևից, թրճճփ, ընկան կողքի կտուրը:

—Ես չեմ ուզում թռչեմ,—ասաւ փոքրիկներից մէկը ու նորից մտաւ բունը: —Իսկի էլ պէտք չեն տաք երկիրները:

—Ուզում ես ցրտից փէտանաս, երբ ձմեռը հասնի: Թէ ուզում ես տղէքը քեզ կախ անեն, խորովեն ու շամփրեն: Լաւ, ուզում ես կանչեմ,—բարկացաւ մայրը:

—Չէ. չէ, մի կանչի,—ճշաց փոքրիկը ու նորից թռաւ կտուրը միւսներին մօտ:

4.

Երեք օրից յետոյ ճուտերը մի քիչ կարողանում էին թռչել և կարծում էին արդէն, թէ էն է կարող ես օդի մէջ բարձր սալառնեն և թեկը փռեն ու հանգստանան:

Փորձում էին, բայց իսկոյն գլուխիոնծի ցած էին ընկնում ու ստիպւում էին նորից արագ թեկը շարժելու:

Յածը, փողոցով անց էին կենում երկաթաբեկներն ու երգում իրենց երգը.

Հէյ, արագիւլ, տուն գնա,

ցից մի ոտիդ մի մնայ:

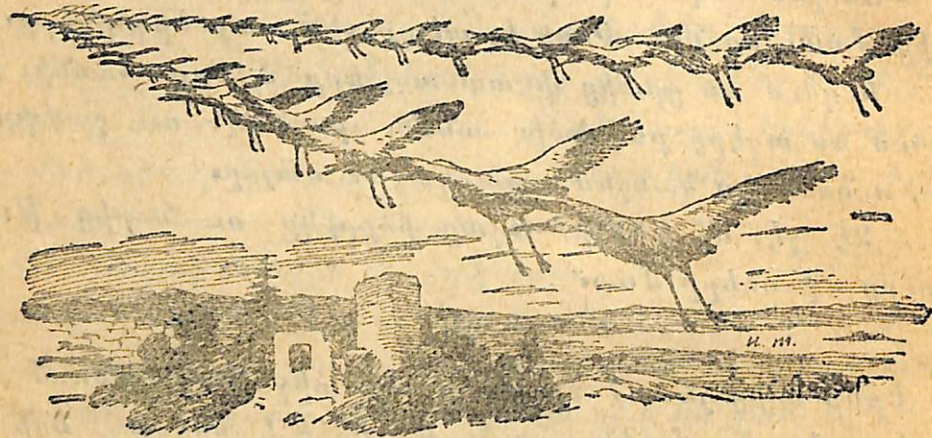
—Մայրիկ, հիմա ցած չը թռչե՛ք ու դրանց աչքիւրը չը հաւճոր,—հարցնում էին ճուտերը:

—Դուք ձեր բանին կացէ՛ք,—պատասխանում էր մայր

արագիւր։—Մեր արածը շատ աւելի կարևոր է։ Մէկ, երկու, երեք։ Թռչենք աջ, զանգակատան շուրջը, հիմա էլ ձախ, մէկ, երկու, երեք։ Այ, էտ մինը քէֆս եկաւ։ Էսպէս որ գնայ, վաղը ձեզ կը տանեմ ճահիճ։ Էնտեղ ուրիշ շատ արագիւրներ կան։ Էնպէս արէք, որ ամենքն էլ ձեզ հաւանեն։ ասին՝ էս ինչ լաւն են էս երեխեքը, էս ումն են։

—Իսկ էտ անպիտան տղաներից մեր վրէժը հանելու չէ՞նք,—նորից հարցրին փոքրիկ արագիւրները։

—Թող արէք գոռան, ինչքան կուզեն։ Զէ՞ որ դուք պէտք է թռչէք դէպի ամպերը,—գնաք տաք երկիրներ, իսկ նրանք էստեղ պէտք է մրսեն։ Ոչ կանաչ տերև են ունենալու, ոչ էլ գորտ։

53. Ծիծեռնակ

Մարտն անցաւ, հասաւ ապրիլ գեղեցիկ,
հեռու աշխարհից եկաւ ծիծեռնակ,
բարով դու եկար, գարնան կարապետ,
բուն շինողներից ամենից վարպետ։

Պատուհանիս մօտ շինի քո բունը,
անուշ ճրուղով երգի գարունը,
ձու ածա, հանի գեղեցիկ ձագեր
ու մնա մեզ մօտ մինչև սեպտեմբեր։

54. Մժղուկը

1.

Ոչ որ չը տեսաւ թէ ինչպէս ծնւեց փոքրիկ մժղուկը։
Գարնան մի արև օր էր։ Աչքը բաց արաւ, նայեց չորս
կողմը ու կանչեց.

Ինչ լաւ է։

Մին էլ ոտիկներն իրար քսեց ու թռաւ։ Թռչում է և ու-
րախանում ամեն բանով։ Իսկ ներքեում խոտը կանաչին է
տալի, և խոտի մէջ թաքնւած մի կալիւզ ժպտում է ու ժպտում։
—Իսձ մօտ արի, փոքրիկ մժղուկ,—կանչում է ծաղիկը։

Մժղուկը իշաւ ծաղիկի վրա,
ծծեց նրա հիւթը ու ասաւ.

—Ինչ լաւ է. և էս բոլորն
իմն է։

Բայց դեռ խօսքը բերնումն
էր, որ բռնացնելով եկաւ
բրդոտ բոռը։

—Բը՛ռռ... էտ հիվ է նստել իմ
ծաղիկի վրա, բը՛ռռ... հիվ է խը-
մում իմ քաղցր հիւթը, բը՛ռռ...
Դէնը կորի. անպիտան մժղուկ։

—Սպասի, էս ինչ բան է,—տրդտրդաց մժղուկը.—չէ՞ որ
էս բոլորն իմն է։

—Բը՛ռռ... չէ, իմն է։

2.

Մժղուկը ոտները դօռով աղատեց կատաղի բոռից, նստեց
խոտի վրա, լիզում էր ծաղիկի հիւթով թաթախւած ոտիկները
ու բարկացած խօսում.

—Ինչ կոպիտ է էտ բոռը, գարմանա ի բան է։ Մխր չէ՞
որ բոլորն իմն է, արևն էլ, խոտն էլ, ծաղիկն էլ։

—Ոչ, ներեցէք, իմն է,—խօսեց բրդոտ ճիճուն, որ բարձրանում էր խոտի ցողունի վրա:

Մժղուկը/զլի ընկաւ, որ ճիճուն թռչել չը զիտի, համարձակ ձայն բարձրացրեց:

—Ներողութիւն, բարեկամ, սխալւում ես. բոլորն իմն է. բայց ես հօ չեմ արդելում քեզ:

—Հաւ, լաւ, մտիկ արա, որ իմ խոտին չը զիպչես. ձեզանից էստեղ էնքան թռչում են որ... Դուք թիթեամբիտ ժողովուրդ էք, իսկ ես ծանր ճիճու: Դէ, հայդէ, գնաս բարով:

3.

Մժղուկը թողեց ու թռաւ հեռու. տեսաւ ջուր:

—էս հօ իմն է ու իմը, իմ ջուրը: Ախ, ինչ լաւն է. էստեղ խոտ էլ կայ, ծաղիկ էլ կայ:

Եւ ահա թռչում գալիս են ուրիշ մժղուկներ էլ:

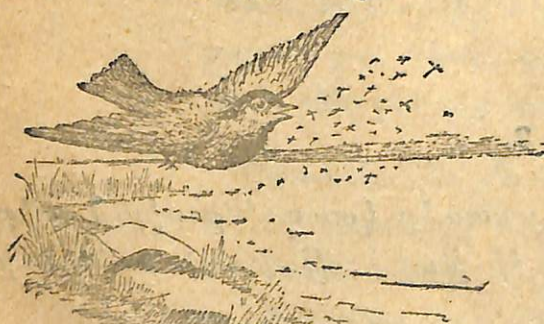
—Բարի օր, քո-րիկ:

—Աստծու բարին ձեզ, քուրիկներ: էտ ուր էք թռչում:

—Քաղ եմք անում, դու էլ արի մեզ հետ: էնպէս ուրախանում ենք:

Ու գնացին, խաղում էին ջրի վրա. պտտւում ու թռչկոտում:

Յանկարծ, պրժժ, սնց որ մինը-մի քար գցի, ճաղուկն ընկաւ մժեղների մէջ:

—Վայ, վայ,—ժըժըժացին բոլորն ու ցրեցին դէս ու դէն:

Մին էլ երբ ուշքի եկան, տեսան՝ շատերն էին պակասել:

—Ախ, անզգամ,—հայհո-

յում էին ձեր մժեղները.—ամբողջ տասը հոգի փչացրեց:

«Վահ, ամբողջ տասը հոգի. էս հօ բոռից էլ անց կացաւ»:

4.

Մեր մժղուկի սիրտն ահ ընկաւ, ու միւս նորելուկների հետ միասին մտաւ ճահճի խոտերի արանքը, տապ արաւ:

Բայց էստեղ էլ մի ուրիշ փորձանք: Երեք մժղուկի ձուկը կերաւ, երկուսին էլ գորտը տարաւ:

—էսպէս էլ բան կը լինի...—զարմացած մնացել էր մեր մժղուկը:—Մթթէ կարելի է ապրել էսպէս:

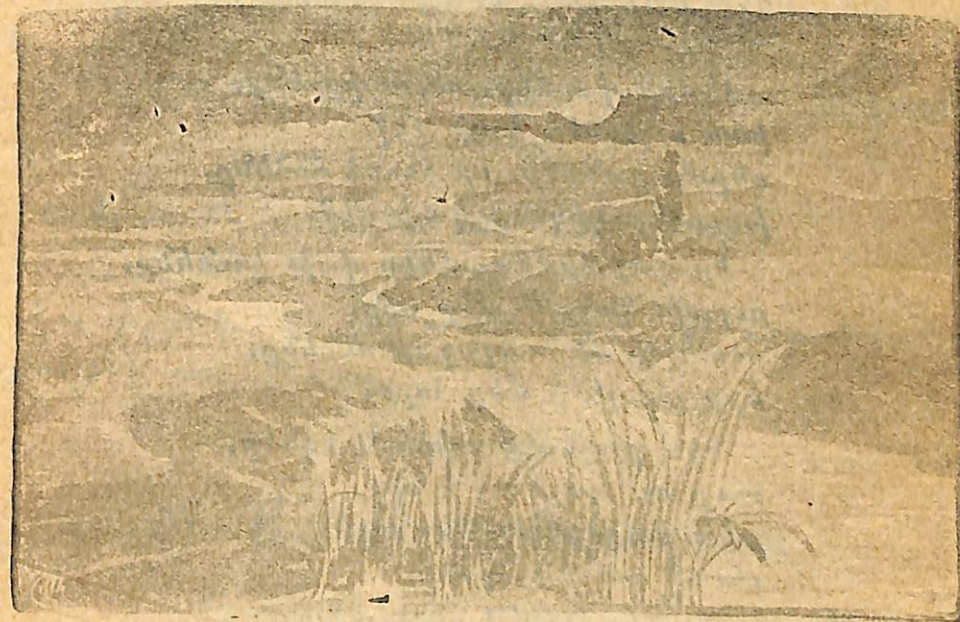
Գիշերն ընկաւ, մութը վրա հասաւ, ու բոլոր մժղուկները մտան եղէգնուտի տաք տեղերը. թաք կացան:

Վերեւ երկինքը լցեց աստղերով. լուսինն էլ ծագեց, ու բոլորը միասին ցոլացին ջրի մէջ:

էնպէս սիրուն էր:

—Ախ, իմ լուսնեակը, իմ աստղերը... շընչում էր մըժղուկը, բայց ահից էնպէս կամաց էր շընչում, որ ոչոք չը լսի:

—Ախ, իմ աստղերը...—շընչաց կամաց ու բնեց:

1) Մժղուկը վերջում ինչու կամաց էր ասում՝ էս բոլորն իմն է:

2) Բացի մժղուկից, էլ ով է կարծում, որ էս բոլորն ինն է:

3) Ո՞ւմն է այս բոլորը:

55. Արօր

Ահա ծագեց կարմիր արև,
տաք ու պայծառ է օրը,
դէհ, քաղեցէք, սիրուն եղներ,
առաջ տարէք, արօրը:

Վարը վարենք, ահօս փորենք,
խոր ահօսներ հողի մէջ,
սերմը ցանենք, որ հունձ հնձենք,
խուրձեր դիզենք կայի մէջ:

Կը գայ ձրմեռ, մենք վախ չունենք,
ուրախ կանցնի մեր օրը,
ուտելու միշտ պաշար ունենք,
երբ լիք լինի մեր հորը:

Դէհ, քաղեցէք, սիրուն եղներ,
տաք ու պայծառ է օրը,
ահա ծագեց կարմիր արև,
առաջ տարէք արօրը:

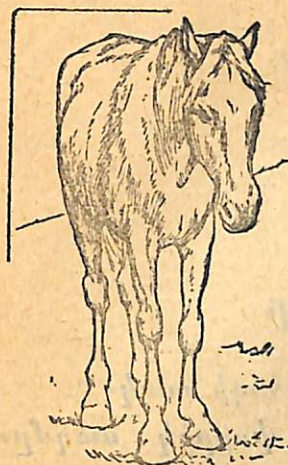
1) Արօրը գոթանից ինչո՞վ է զանազանում:

2) Ե՞րբ են վարում հողը. երբ են ցանում:

Առաժ. — Ինչ որ ցանես, էն կը հնձես:

Հանելուկ. — Սև հինեմ, կանաչ դորձեմ, դեղին կարեմ:

56. Զիռ տրտունչը

Դիւղացին զարի էր ցանում:

— Էս ի՞նչ ես անում, ինչո՞ւ ես էտ
զարին հողին խառնում, — տրտնջում էր
ձին. — Ի՞նչ կը լինէր ինձ տայիր՝ ուտէի,
քան թէ էտպես փչացնում ես:

Տէրը ոչինչ չէր պատասխանում ու
իր ցանն էր անում:

— Թէ ինձ չես ուզում տաս, իշին
տուր: Ուտի, ուժ առնի, որ բարձես,
չաղացը տանես:

— Թէ իշին էլ չես ուզում տաս, զոնէ հաւելին տուր:
Կուտեն, քեզ համար ձու կածեն:

Տէրը շարունակում էր զարին շարտել աջ ու ձախ:

— Ինչո՞ւ չես պատասխան տալիս, — հարցրեց նեղացած
ձին:

— Քո պատասխանը ամառը կը տամ, — ասաւ զիւղացին:

1) Ամառը ի՞նչ պատասխան պիտի տար զիւղացին:

2) Էլ ի՞նչ կենդանիներ են զարի ուտում:

Հանելուկ. — Մի կով ունեմ. տարէնը մի անգամ կաթ կը
տայ ու իսկի տուն չի գայ:

57. Արջորն ու մարգարիտը

Օրւան մէկը մի աբլոր

քջութ-մջութ անելիս՝

տեսաւ մի հատ մարգարիտ

աղբի միջին փայլելիս:

Կտցեց, ասաւ. «Էս ի՞նչ է.
ինձ հարցընես՝ ոչինչ է:
Ա՛յ, վայր տամ էն մարդին,
ով գին կը տայ էս զատին.
Իսկ ինձ համար մի գարին
արժէր էսպէս հաղարին»:

58. Հատիկի զարթնելը

Յորենի հատիկը պառկած էր հողի տակ.
Եւ հատիկի մէջ քնած էր փոքրիկ սաղմը:
Քնած էր ամբողջ ձմեռը:
Գարնան արեւի շողը եկաւ կանչեց նրան.
— Զարթիր, գարուն է:

Եւ հատիկի մէջ զարթնեց սաղմը. Զարթնեց, սաստիկ
քաղց զգաց, սկսեց ծծել իր մօտի պաշարը. Ծծեց, ծծեց ու
մեծացաւ. պատռեց պարուրները ու արմատիկները խրեց
ցած, փափուկ հողի մէջ. նոր կերակուր որոնելու:

Իսկ արեւի ջերմութիւնը շարունակ քաշում էր նրան վե-
րեւից ու սաղմը ձգւում էր դէպի այն կողմը, դէպի վեր:

Զգւեց, ձգւեց ու յանկարծ նրա դալար ծիր դուրս նա-
յեց հողի մի կողմի տակից:

Ինչ տաք էր, ինչ պայծառ ու ինչ ազատ նրա շուրջը:

Առաւօտեան հովիկը քնքուշ գգւեց նրան, զրաւ ցօղի մի
կաթիլ նրա կիսաբաց թերթիկին ու փափսաց.

— Բարի լոյս:

1) Սրանից յետոյ ծիր լինչպէս է մեծանալու եւ լինչ է դառնալու:

2) Բացի ցորենից ուրիշ լինչ հացաբոյս գիտե՞ք:

3) Հացաբոյսերն ու խոտերը լինչքան ժամանակ են ապրում:

Հանելուկ. — Բռնեմ ափովս, շաղ տամ թաթովս, մեռնի տա-
րով, ապրի բարով:

59. Գիւղացին եւ արջը

I.

Գիւղացին իր բոստանում
գարնանը սերմ էր ցանում.
արջը եկաւ՝ «Բարեք բեզ,
լինչ ես անում քեզ ու բեզ.
արի, այ մարդ, մի՛սնանք,
մէկտեղ անենք վար ու ցանք.
վար ու ցանքը մեր կիսրար,
հունձն էլ անենք հաւասար»:
— Աչքիս վրա, արջ ապէր,
օտար խօսմ չե՞նք. կուգես բեր
հէնց առաջին անգամը
ցանենք մօտիս շաղկամը,
ինձ արմատը հողումը,
քեզ փրերն ու ցօղունը:

II.

Քաղցր ու՛ խոշոր շաղկամը
հողում տոգեց աշնանը:
Մեր ապէրն ու դիւղաւին
շաղկամն հողից հանեցին:
Ապէրն առաւ փրերը,
ընկերը արմատները:
Արջը տեսաւ որ խաբւեց,

մարդու դէմը ինչ լաբւեց.
«Վայ, ինձ խաբէ՞ գիւղացին.
կաց, էն միւս ցանոցին,
ինչ որ ցանենք հողումը,
նրան կը տամ ցօղունը»:

III.

Միւս տարի ցանոցին
արջին ասաւ գիւղացին.
—Ախպէր, արի մենք էլի
մի բան ցանենք կիսովի:
Արջը թէ՛ «հա, շատ բարի,
միայն անշուշտ էս տարի
ինձ արմատը հողումը,
քեզ փրերն ու ցօղունը»:

—Համաձայն եմ ես նորէն,
էս հետ ցանենք մենք ցորեն:

Մարդը գիտէր իր բանը.
ապօրը հետ՝ իր տանը
ցորենն ածեց տոպրակը,
տւեց նրա շալակը.
տարան, ցանեցին արտը
բրդոտ ապէրն ու մարդը:

IV.

Ընկերները յուռիսին
արան հնձեցին միասին:
Հասկերն ընկաւ գիւղացուն,
արմատները սարեցուն:
Արջը էլ չը համբերեց,
էտտեղ մի լաւ փրփրեց.

սաստիկ, սաստիկ նեղացաւ,
թքեց, մարդից հեռացաւ.
Ու էն օրից մինչ հիմի
շատ է մարդին թշնամի:

60. Շունն ու նապաստակը

Նապաստակը վազում էր, շունն էլ ետեից, և այնպէս
արագ էր վազում, որ շունը չէր կարողանում հասնի:

—Է՛յ, բարեկամ, էտ փոքրիկը քեզնից լաւ է վազում, —
ասաւ շան տէրը:

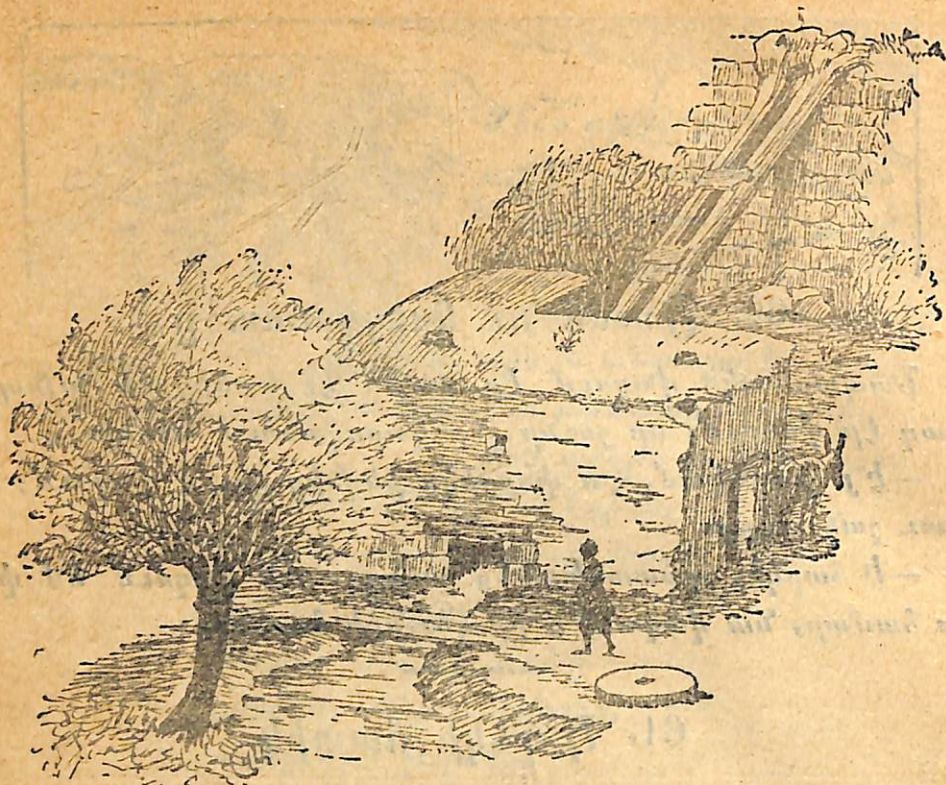
—Ի հարկէ, պատասխանեց շունը, — ես վազում եմ փո-
րիս համար, նա վազում է իր կեանքի համար:

61. Կորեկի հատիկ

Քնել էր ծիտը իր փոքրիկ բնում
ու իր քնի մէջ երագ էր տեսնում.
Իբրեւ թէ լուսին գիշեր է պայծառ,
ու անթիւ աստղեր վառ իրար մօտիկ,
բոլորն էլ մի-մի կորեկի հատիկ,
և իբրեւ ինքն էլ թռչում անընդհատ,
կտցում է՝ տիբ-տիբ,
երկնի երեսից աստղերը հատ-հատ:
Բայց երբ արեւը նայեց ճիւղերից,
զարթնեց ծիտիկը իր խորունկ քնից,
կտուցը մի քիչ քսեց դէս ու դէն
ու շատ զարմացած ասաւ իր մտքում.
«Ամբողջ գիշերը չէ՞ որ երկընքում
ես ուտում էի կորեկի հատիկ
ու կտցում՝ տիբ տիբ.

էլ ինչո՞ւ եմ ես այսպէս քաղց զգում»:

Առաժ.—Հաւը երագում կուտ կը տեսնի:

62. Չախչախ թագաւորը

1.

Լինում է, չի լինում մի աղբատ ջաղացպան:

Մի պատում քուրք հագին, մի ալրոտ փոստալ գլխին ապրելիս է լինում գետի ափին, իր կիսաւեր ջաղացում: Ունենում է մի մոխրոտ բաղան ու մի կոոր պանիր:

Մի օր գնում է, որ ջաղացի ջուրը թողնի, գալիս է տեսնում՝ պանիրը չըկայ:

Մին էլ գնում է ջուրը կապի, գալիս է տեսնում՝ բաղանը չի կայ:

Էս հով կը լինի, հով չի լինի: Մտածում է մտածում ու ջաղացը շէմբում թակարդ լարում: Առաւօտը վեր է կենում, տեսնում՝ մի աղւէս է րնկել սէջը:

— Զը՛, գող անիծւած, դու ես կերել իմ պանիրն ու բաղանը հա՛. կայ՛ հիմի ես բեզ պանիր ցոյց տամ: — Ասում է ու

ինգը վերցնում է, որ աղւէսին սպանի:

Աղւէսը սղաշանք պաղատանք է անում. Ինձ մի սպանի — ասում է. — մի կոոր պանիրն ինչ է, որ դու համար ինձ սպանում ես: Կենդանի բաց թող, ես բեզ շատ լաւութիւն կանւմ:

Ջաղացպանն էլ լսում է, կենդանի բաց է թողնում:

2.

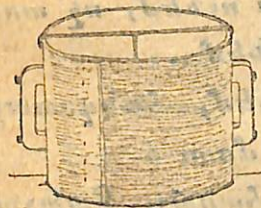
Էս աղւէսը գնում է էտ երկրի թագաւորի աղբանոցում ման է գալի ման, մի ոսկի է գտնում. վազ է տալի թագաւորի մօտ:

— Թագաւորն ապրած կենայ, ձեր կոոր մի աւէք, Չախչախ թագաւորը մի բիշ ոսկի ունի, չափենք, ետ կը բերենք:

— Չախչախ թագաւորն հով է:

— Դու դեռ չե՛ս ճանաչում, — պատասխանում է աղւէսը: Չախչախը մի շատ հարուստ թագաւոր է, ես էլ իր վէղիրն եմ. կոոր տուր, տանենք ոսկին չափենք. յետոյ կը ճանաչես:

Կոոր առնում է տանում, աղբանոցում գտած ոսկին ամբացնում կոտի ճեղքում, իրիկունը բերում, ետ տալի:

— Օ՛ֆ, ասում է, դոռով չափեցինք:

— Միթէ ճշմարիտ սրանք կոտով ոսկի են չափել, — մտածում է թագաւորը: Կոոր թափ է տալի, դրնդալէն մի ոսկի է վեր բնկնում:

Միւս օրը աղւէսը ետ է գալի՝ թէ Չախչախ թագաւորը քիչ աւելն ու մարգալիտ ունի, ձեր կոոր աւէք, չափենք կը բերենք:

Կոտն առնում է տանում Մի մարգարիտ է գտնում, Դոխում է կոտի ալանը էլ ետ իրիկունը ետ բերում:

— Օ՛ֆ, ասում է, սեռանք մինչեւ չափեցինք:

Թագաւորը կոտոր թափ է տալի, մարգարիտը դուրս է թռչում:

Մնում է զարմացած, թէ էս Չախչախ թագաւորն ինչ-բան հարուստ պէտք է լինի, որ ոսկին, ակն ու մարգարիտը կոտորվ է չափում:

3.

Անց է կենում մի քանի օր: Մի օր էլ աղւեսը գալիս է թագաւորի մօտ խնամախօս, թէ Չախչախ թագաւորը պէտք է ամուսնանայ, քո աղջիկն ուզում է:

Թագաւորն ուրախանում, աշխարհքով մին է լինում:

— Դէ, գնացէք, ասում է, շուտ արէք, հարսանիքի պատրաստութիւն տեսէք:

Թագաւորի պալատում իրար են անցնում, հարսանիքի պատրաստութիւն են տեսնում, իսկ աղւեսը Չաղացն է վազում:

Վազում է, Չաղացպանին աչքալուս տալի թէ՛ հապա թագաւորի աղջիկը բեզ համար ուզել եմ: Պատրաստ կաց, որ գնանք հարսանիք անենք:

— Վայ, քո տունը քանդւի, այ աղւես. էտ ինչ ես արել: Ես ո՞վ թագաւորի աղջիկը ո՞վ: Ոչ ապրուստ ունեմ, ոչ տուն ու տեղ, ոչ մի ձեռք շոր... Հիմի ես ի՞նչ անեմ...

— Դու մի վախենայ, ես ամեն բան կանեմ, — հանգստացնում է աղւեսն ու ետ վազում թագաւորի մօտ:

Վազելով ընկնում է պալատը: «Հայ, հարձ, Չախչախ թագաւորը մեծ հանգեսով գալիս էր, որ պսակւի: Ճամփին թշնամի գորգերը յանկարծ վրա տւին, մարդկանց կոտորեցին, ամեն բան տարան: Ինքը աղատուեց փախաւ: Չորում մի Չաղաց կայ, եկել է մէջը մտել: Ինձ ուղարկեց, որ գամ իմաց անեմ, շոր տանեմ, ձի տանեմ, գայ պսակւի, շուտով գնայ, որ թշնամիներից վրէժն առնի»:

Թագաւորն իսկոյն ամեն բան պատրաստում է, տալիս

աղւեսին, հետն էլ շատ ձիաւորներ է գնում, որ պալատով ու փառքով իր փեսին պալատ բերեն:

4.

Գալիս են հանգեսով Չաղացի դռանը կանգնում: Չաղացպանի քուրքը հանում, թագաւորի շորերը հագցնում, նստեցնում են նժոյգ ձիուէն: Շրջապատւած մեծամեծներով, առջևից ձիաւորներ, ետևից ձիաւորներ — էսպէս հանգեսով բերում են թագաւորի պալատը: Իր օրումը պալատ չը տեսած Չաղացպան — շշկւած, բերանը բաց, մին չորս կողմը, մին հազի շորին է նայում, խլշկոտում ու զարմանում:

— Էս ինչո՞ւ չըտեսի նման դէս ու գէն է նայում, աղւես ախպէր, — հարցնում է թագաւորը: — Կարճեա տուն չըլինի տեսած, շոր չըլինի հագած:

— Չէ, դրանից չի, — պատասխանում է աղւեսը: — Նայում է ու համեմատում իր ունեցածի հետ, թէ իր ունեցածը որտեղ, էս որտեղ...

Նստում են ճաշի: Տեսակ տեսակ կերակուրներ են բերում: Չաղացպանը չի իմանում որին ձեռք տայ կամ ինչպէս ուտի:

— Ինչո՞ւ չի ուտում, աղւես ախպէր, — հարցնում է թագաւորը:

— Գալու ժամանակ ճամփին որ կողապտեցին, նրա համար միտք է անում: Չէք կարող երեւելայի, աէր թագաւոր, թէ ինչքան բան տարան և վերջապէս ինչ անպատուութիւն էր էտ մեր թագաւորի համար: Ինչպէս հաց ուտի, — պատասխանում է աղւեսը հառաչելով:

— Բան չըկայ, դարդ մի անի, սիրելի փեսայ, աշխարհք է, էտպէս էլ կը պատահի, — խնդրում է թագաւորը: — Այժմ հարսանիք է, ուրախանանք, քէֆ անենք:

Ու քէֆ են անում, ուտում, խմում, ամուսն, պար գալի, եօթն օր, եօթը գիշեր հարսանիք անում: Աղւեսն էլ դառնում է քաւոր:

Հանսանիքից յետոյ թագաւորը իր աղջկանը մեծ բաժինք է տալիս ու մեծ հանդիսով ճամփայ դնում Չախչախ թագաւորի հետ:

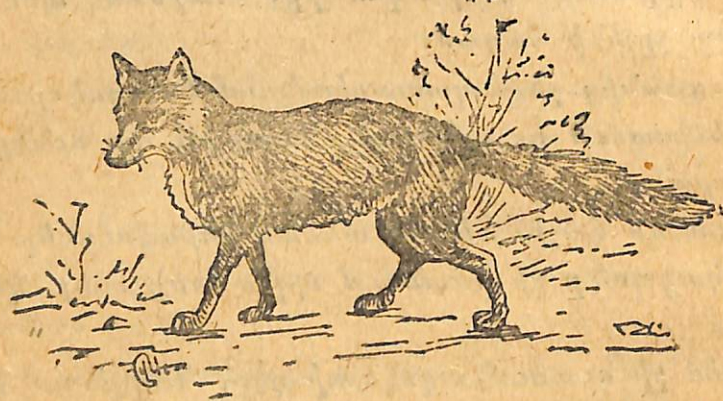
—Կացէք, ես առաջ գնամ, տունը պատրաստեմ, դուք իմ ետեից եկէք,—ասում է քաւոր աղւեսը ու վազ է տալիս:

Վազ է տալիս վազ, տեսնում է մի դաշտում մեծ նախիր է արածում:

—Էս ում նախիրն է:

—Ասում են.—Շահ-Մարինը:

—Պա՛, Շահ-Մարի անունը էլ չը տաք, որ թագաւորը նրա վրա բարկացել է, զօրքով իմ ետեից գալիս է. ովնրա անունը

տւաւ՝ գլուխը կտրել կը տայ. Որ հարցնի թէ ումն է, ասեք՝ Չախչախ թագաւորինը, թէ չէ՝ վայն եկել է, ձեզ տարեր:

Վազ է տալիս վազ, տեսնում է՝ ոչխարի հօտը սարերը բռնել է:

—Էս ումն է:

—Շահ-Մարինը:

Հովիւներին էլ նոյնն է ապում:

Վազ է տալիս վազ, տեսնում է՝ ընդարձակ արտեր, հընձ-ւորները միջին հնձում են:

—Էս ում արտերն են:

—Շահ-Մարինը:

Հնձւորներին էլ նոյնն է պատուիրում:

Վազ է տալիս վազ, տեսնում է՝ անվերջ խոտհարքներ:

—Էս ումն են:

—Շահ-Մարինը:

Թոտ հարողներին էլ նոյնն է ասում:

Հասնում է Շահ-Մարի պալատին:

—Շահ-Մար, ա՛ Շահ-Մար,—գոռում է հեռից վազելով:—

Քո տունը չը քանդւի, միամիտ նստել ես: Թագաւորը քեզ վրա բարկացել է, մեծ զօրքով գալիս է, որ քեզ սպանի, տուն ու տեղդ քանդի, տակն ու վրա անի, ունեցած չունեցածդ էլ թագաւորական գրի: Մի անգամ քեզ մօտ մի վառիկ եմ կե-րել. էն աղուհացը դեռ չեմ մոռացել. Վազեցի եկայ, որ քեզ իմացնեմ: Շուտ արա, գլխիդ ճարը տես, քանի չի եկել:

—Ի՛նչ անեմ, ուր գնամ,—հարցնում է սարսափած Շահ-Մարը ու տեսնում է, որ ճշմարիտ, հեռից փոշի բարձրաց-նելով գալիս է թագաւորը:

—Փախի, շուտով ձի նստի, փախի, էս երկրից կորի, էլ ետ չը նայես:

Շահ-Մարը իսկոյն նստում է իր լաւ ձին ու փախչում իր երկրից:

Տ.

Աղւեսի ետեից գալիս են հարսնաւորները. Գալիս են զուռնով, թմբուկով, երգով, զօրքով, հրացան արձակելով ու աղմուկով:

Գալիս են Չախչախ թագաւորն ու իր կինը ոսկեգօծ կառ-քի մէջ. նրանց առջևից ու ետեից անհամար ձիաւորներ:

Հասնում են մի դաշտի. Տեսնում են՝ մեծ նախիր է ար-ածում:

—Էս ում նախիրն է,—հարցնում են ձիաւորները:

—Չախչախ թագաւորինը,—պատասխանում են նախրա-պանները:

Անց են կենում. Հասնում են սարերին, տեսնում են ոչ-խարի սիպտակ հօտը սարերը բռնել է:

—Էս ումն է,—հարցնում են ձիաւորները:
 —Չախչախ թագաւորինը,—պատասխանում են հովիւները:
 Անց են կենում, հասնում են ընդարձակ արտերի:
 —Էս ում արտերն են:
 —Չախչախ թագաւորինը:
 Հասնում են խոտհարքներին:
 —Էս ումն են:
 —Չախչախ թագաւորինը:

Ամենքը մնացել են դարմացած: Չախչախ թագաւորն ինքն էլ քիչ է մնում խելքը թոցնի:

Էսպէսով աղւէսի ետեից գալիս են հասնում Շահ-Մարի պալատներին:

Քաւոր աղւէսն էնտեղ արդէն տէր է դառել, կարգադրութիւններ է անում: Ընդունում է խնամիններին ու նորից ըսկըսում են քէֆը:

Հէյ, ջան երեխէք, քէֆ արէք դուք էլ:
 Էսպէս հարսանիք երբ կը լինի մէկ էլ,
 որ Չաղացպանը դռնայ թագաւոր,
 Չաղացը պալատ, աղւէսը քաւոր:

62. Ուլունք

Քարունք եկաւ ամպերով,
 ամպերը եկան անձրևով.
 անձրևը տանեմ արտին տամ,
 արտը ինձ ցորեն տայ.
 ցորենը տանեմ Չաղացին տամ,
 Չաղացը ինձ ալիւր տայ,
 ալիւրը տանեմ տաշտին տամ,
 տաշտը ինձ խմոր տայ:

Խմորը տանեմ թոնրին տամ,
 թոնիրը ինձ հաց տայ.
 հացը տանեմ բոշին տամ,
 բոշէն ինձ ուլունք տայ.
 նախ ինձ ծեծի, ծեծի,
 տանից քշի, դուրս անի:

1) Էս ասողը աղջիկ է թէ տղայ:

2) Նանը ինչի՞ պիտի ծեծի:

63. Կարմրակատար

Աստուած թռչուններին ստեղծելիս
 ոտներ տւաւ ոստոստեն, թևեր տւաւ
 որ թռչեն, կտուց տւաւ որ ուտեն, ու-
 տեն ու երգեն:

Երբ բոլոր թռչունները պատրաստ
 կանգնած էին նրա չորս կողմը, Աստուած
 բաց արաւ իր ներկերի աւափը և սկսեց գոյն-գոյն ներկել
 նրանց փետուրները:

Աղւանին դուրս եկաւ կապոյտ, գեղձանիկը՝ դեղին, ագ-
 աւը սև, ճայր սպիտակ, և այսպէս բոլոր թռչուններին ներ-
 կեց Աստուած ու գոյնզգոյն դարգարեց:

Միայն մնաց մէկը, որ չէր ուզեցել միւսներին հըրմշտի ու
 առաջ անցնի, և վերջապէս նա էլ որ մօտ եկաւ, էլ ներկ չէր
 մնացել. Աստուած բոլոր գոյնները հատել էին: Մնացել էին դա-
 տարկ ամանները:

Խեղճ թռչունը սկսեց լաց լինել, որ բոլոր ընկերները սի-
 րուն-սիրուն փետուրներ ունեն, իսկ ինքը չէ:

—Լաց մի լինի,—ասաւ Աստուած,—մի բան կանենք: Ա-
 մեն մի ամանում դեռ քիչ մնացել է: Մօտ արի, տեսնեմ:

Ասաւ, առաւ վրձինը ու մնացած ներկերը քսեց թռչունի
փետուրներին: Այստեղ կապոյտ, այնտեղ գորշ, մի կտոր դե-
ղին, մի կտոր կանաչ, մի կէտը սպիտակ, էն մի կէտը սև,
զլխին կարմիր, ու զուրս եկաւ խառուտիկ կարմրակապտաւը:

64. Թռչունի մտածւոները

Ես ապրում էի մի փոքրիկ տան մէջ
առատ ու անփոյթ.
աշխարհքն ինձ համար կտոր էր անվերջ,
կեղևը կապոյտ:
Նըրանից յետոյ աչքըս բաց արի՝
մի փոքրիկ բընում.
ասի՝ աշխարհքը յարդից է շինած
ու մայրս է շինում:
Մի օր էլ բընից գլուխս հանած
նայում եմ դէս դէն,
տեսնեմ՝ աշխարհքը տերևից շինած,
մեր բունը վրէժն:
Հիմի թռչում եմ հեռու, շատ հեռու,
ամեն տեղ գընում.
բայց թէ աշխարհքը ինչից է շինած,
էլ չեմ հասկանում:

1) Էլ թնշ կենդանի գիտէք, որ ձից է ծնում:

2) Ինչպէս կը մտածէր արտուտը, ծիծեռնակը:

65. Ո՛ր է իմ արևը

1.

Կար ու չըկար մի փոքրիկ սիրուն աղջիկ:

Մի օր այդ փոքրիկ աղջիկը դարթնեց, նայեց չորս կողմը,
տեսաւ՝ մութն է: Այնպէս մութն է, որ հազիւ գտաւ իր գուլ-
պաները:

Նայեց լուսամուտի կողմը. «Ո՛ւր է իմ արևը», ասաւ
«Ո՛ւր է իմ պայծառ արևը»:

Վեր կացաւ, հագաւ կօշիկները, հագաւ վերարկուն ու
գնաց իմանայ՝ ո՛ւր է կորել իր արևը:

2.

Երբ տանից դուրս էր գալիս, շրվշրփալի գէմն ելաւ
անձրևը:

— Բարե քեզ, անձրև, — ասաւ փոքրիկ աղջիկը. — Իմ արևը
չե՞ս տեսել:

— Այ, կը թըջեմ, շը՛փ, — ասաւ անձրևը:

— Ապա տես-

նենք, — ծիծաղեց
փոքրիկ աղջիկը
ու բաց արաւ
հայրիկի մեծ հո-
վանոցը:

3.

Դէմն ելաւ քա-
մին:

— Այ, քամի,
դու հեռու աշ-
խարհներից ես
գալիս. չը գիտե՞ս՝
է՞օր ո՛ւր է կո-
րել իմ արևը, —

ասաւ փոքրիկ աղջիկը:

—Հո՛ւ, հո՛ւ, ճամփայ տուր,—բարկացաւ քամին ու կորաւ գնաց:

—Ա՛հ, ի՛նչ կոպիտն է,—մտածեց աղջիկը ու առաջ գնաց:

4.

Գնաց գնաց ու տեսաւ. երկնքում իրար ետեւից վազ են տալիս սև-սև ամպեր:

—Է՛յ, ամպեր, ամպեր, իմ արեւին չէ՞ք տեսել,—կանչեց փոքրիկ աղջիկը.—Դուք արեւին է՛նքան մօտ էք ապրում:

Ամպերը ոչինչ չը պատասխանեցին, յօնքերը կիտած անցան գնացին:

5.

Մի քիչ էլ գնաց ու պատահեց վարդի թփին:

—Սիրուն թփիկ, դու լաւն ես. չը գիտե՞ս էսօր ուր է կորել իմ պայծառ արեւը:

—Ախ, ես այնպէս ծարաւ էի, տերեւներս այնպէս փոշոտ, կոկոմներս էլ թառամում էին,—փրփրոտեց վարդի թուփը, անձրեւի կաթիլները վրայից թափ տալով:

—Ես քեզ իմ արեւն եմ հարցնում,—ասաւ փոքրիկ աղջիկը:

—Ախ, ես այնպէս ծարաւել էի, այնպէս շոքել: Անձրեւը եկաւ, արմատներին ջուր տուաւ, տերեւներս լաց:

6.

Մի քիչ էլ գնաց, տեսաւ ծիւթիկին:

—Ծիւթիկ պի՞ծիկ, չը գիտե՞ս ուր է իմ արեւը:

—Արե՛ւը: Կուգ՛ջս,—ասաւ ծիւթիկը:

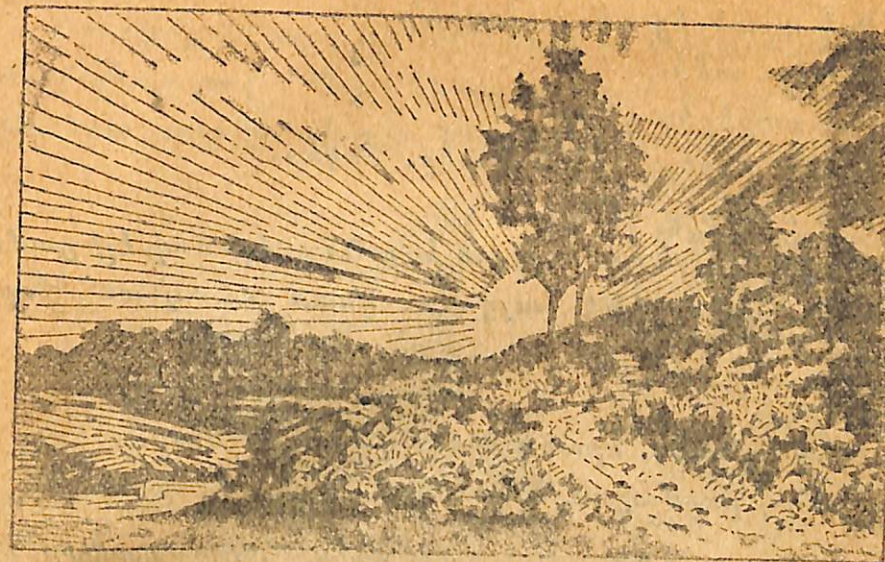
Ծիւթիկը թռաւ, նստեց մի բարձր ճիւղի ծայրին ու սկսեց երգել:

Առաջ երգում էր կամաց ու քնքուշ, ու ծաղիկները իրենց թաց երեսները բարձրացրին:

Յետոյ աւելի զւարթ ու աշխուժ. բոլոր կենդանիները դուրս եկան իրենց թաքնուած տեղերից:

Վերջը՝ այնպէս սրտանց ու հրաշալի, որ ինքը արեւը զլուխը դուրս հանեց սև ամպերի ետեւից ու ժպտաց:

Առած. —Անուշ լեզուն օձը բնից կը հանի:

66. Տղան ու Արեւը

—Արե՛ւ, նորից գնում ես դու. սարի ետեւ ի՛նչ ունիս դու.

Քիչ էլ մնա լեռան կողին, դեռ չեմ ուզում ես անկողին.

վազվզել եմ ես դեռ ուզում գով ու գւարթ այս պարտէզում:

—Սարի ետեւ, այ ժիր աղայ, քեզ պէս առոյգ մանուկ շատ կայ, որոնք՝ ամբողջ գիշերը քուն,

սպասում են իմ գնալուն.

Նրանք նոյն գով պարտէզում խաղալ, վազել շատ են ուզում:

Ի՛նչպէս է, որ մի տեղ նոր են գնում անկողին, իսկ մի ուրիշ տեղ անկողնից դեռ նոր սկսել վեր կենան:

67. Երկրի շուրջը

—Հայրիկ ջան, ի՛նչ կայ մեր այգիներից գէնը,—հարցրեց Յասմինը:

—Չըգիտե՞ս, աղջիկս. Արեւը:

- Իսկ արտերից զէնը, հայրիկ,
- Սարեր, տես,
- Իսկ սարերից զէնը,
- Կրկին սարեր, կրկին ձորեր, ծովեր,
- Իսկ ծովերից զէնը:

— Ուրիշ երկիրներ, ուրիշ աշխարհներ, էլի ծով, էլի ցամաք:
Եւ գիտե՞ս, հոգիս, եթէ այդպէս զնաս ու զնաս՝ հւր կը հասնես:

- Ո՛ւր:
- Հէնց այնտեղ, որտեղ հիմա կանգնած ես:
- Վահ, — դարձացաւ Յասմիկը:

- 1) Խնձորի վրա նստել էին երկու ծանծ. մէկը Ճամիկայ ընկաւ զնաց ուղիղ, միշտ առաջ: Ո՛ւր հասաւ:
- 2) Գիտե՞մ ինչ ծել ունի երկիրը:
- 3) Ինչով են Ճամփորդում ցամաքի վրա, ինչով են Ճամփորդում ջրի վրա:

68. Անճոռնի ճուտիկը

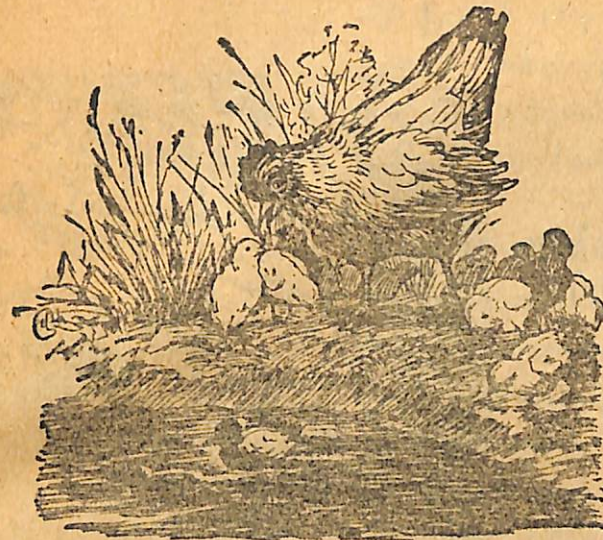
Երեք շաբաթ թուխսը վեր չէր կենում ձւերի վրայից: Տասներկու բրդոտ ճուտեր դուրս էին եկել, մնում էր միայն մի կանաչաւուն փոքրիկ ճու:

Վերջապէս մի առաւօտ թուխսը նկատեց, որ ձւերներսից մէկը թըխկթըխկացնում է: Սաստիկ ուրախացաւ, իսկոյն ջարդեց ձուն կտուցով, ու միջից դուրս եկաւ ճուտիկը:

Սա նման չէր իր եղբայրներին ու քոյրերին: Աւելի բըրդոտ էր, աւելի դեղին, ոտիկները կարճ-կարճ, գլուխը լայն, կտուցը տափակ:

«Էս ինչ անճոռնի է», մտածեց մայրը, մի քիչ տխրեց, բայց շուտով ինքն իրեն սիրտ տւաւ թէ՛ ոչինչ, կը մեծանայ, կը գեղեցկանայ:

Հաւաքեց իր բոլոր ճուտիկներին ու հպարտ-հպարտ կորսկալով զնաց բակը: Փոքրիկները աշխուժ ու արագ վազվզում էին նրա շուրջը. միայն նորածինը քայլում էր ծանր ու օրօրւելով:

Մայրը տարաւ նրանց առի ափը քուշուշ աշիւու: Անճոռնի ճուտիկը ջուրը տեսաւ թէ չէ՝ ընկաւ մէջը:

Մայրը սարսափած ճչում էր, կանչում, թևերը թափ տալիս, նեաւում գէպի ջուրը: ճուտիկներն էլ ծւում էին, գէս ու գէն ընկնում:

— Օգնեցէք, օգնեցէք, եղբայրիկը խեղդւում է:

Ամբողջ բակը իրար անցաւ. հաւերը կըչկըչացին, արլարը բարձր ծղրտաց, փքւած հնդկահաւն էլ ամուր դուռդուռում էր:

Իսկ անճոռնի ճուտիկը թեթեւ շարժում էր իր թաղանթաւոր թաթերը ու հանգիստ լող տալիս ջրի երեսին:

Պառաւ նանը լսեց թուխսի ճիչն ու բակի աղմուկը, դուրս վազեց, տեսնի՛ ինչ է պատահել: Ու խփեց ծնկանը:

— Վայ, քոռանամ ես, էս ի՞նչ եմ արել. հաւի տակ բաղի ճու եմ դրել:

1) Ինչո՞ւ քաղիկը կարողանում է լող տալ, իսկ միւս ճուտիկները ոչ:

2) Եթէ թխումէր ոչ թէ հաւ, այլ բաղ լինէր, նրա աչքին այն տասերեք ճուտիկներից քանիսը անճոռնի կերեային:

3) Ինչպէս կը լինէր այս պատմութիւնը, եթէ պատառ այդ նոյն տասերեք ճուտի մի թխական բաղի տակ դրած լինէր:

1.

Լինում է մի սար,
էն սարում մի ծառ,
էն ծառում փրչակի,
փրչակում մի բուն,
բնում երեք ձագ,
ու վրէնն Կրկուն:
— Կռկու, կռկու, իմ կռկուններ
Երբ պիտի դուք առնէք թևեր,
թռչէք, գընաք,
ուրախանաք...
Երգում էր մարիկ Կրկուն:
Մին էլ, ընդ', Աղւեսն եկաւ.
— Էս սարը իմն է
էս ծառը իմն է,
ծառում փրչակ կայ,
փրչակում մի բուն,
էս ով է եկել,
տիրացել թաքուն:
Ախ, դու Կրկու յիմար Կրկու,
քանի՞ փոքրիկ ձագ ունես դու:
— Երեք հատ ձագ, աղա, Աղւես:
— Երեք հատ ձագ ցոյց կը տամ քեզ,
ու չես ասել, դու անամոթ,
մինը ծառայ գրկես ինձ մօտ:
Ձգի շուտով մի հատը ցած,
թէ չէ՝ կացինս հըրէն սըրած,
գընամ բերեմ,
ծառը կըտրեմ...
— Վայ, չը կտրես,

Աստուած սիրես,
էս մինն ահա
տար քեզ ծառայ,
միայն թէ էտպէս
մի ջրն ջի մեզ
բընով—տեղով,
ամբողջ ցեղով:

Խնդրեց մարիկ Կրկուն ու ձագերից մինը ձգեց ներքեւ.
Աղւեսը հափ առաւ գնաց:

— Վայ-վայ, դո՛ւ-դո՛ւ,
իմ լաւ կռկու
հր սէ սարում,
հր անտառում,
հր թփի տակ
կորար մենակ...
վայ-վայ, դո՛ւ-դո՛ւ,
իմ լաւ կռկու...

2.

Լաց էր լինում մարիկ Կրկուն, մին էլ, ընդ', Աղւեսը եւս
եկաւ.

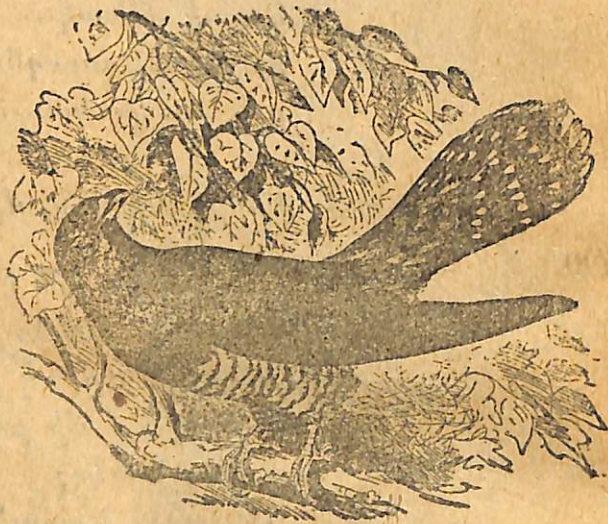
— Էս սարը իմն է,
էս ծառը իմն է,
ծառում փրչակ կայ,
փրչակում մի բուն,
էս ով է եկել,
տիրացել թաքուն:

Ախ, դու Կրկու յիմար Կրկու,
քանի՞ փոքրիկ ձագ ունես դու:
— Երկու հատ ձագ, աղա Աղւես:
— Երկու հատ ձագ ցոյց կը տամ քեզ.
Ախ, չարամիտ, դու աւաղակ,
ի՞նչ խաբար է, երկու հատ ձագ:

Ի՞նչ, ուզում ես՝ էստեղ զօրով
լըցնես ամբողջ կրկուններով...
Ձրգի շուտով մի հատը ցած,
թէ չէ կացինս՝ հրէն սըրած,
զընամ բերեմ,
ծառը կըտրեմ...
—Վսյ, չը կտրես,
Սատւած սիրես,
էս էլ առ տար
ու թող դադար,
վերջինը գէթ
մընայ ինձ հետ...

Աղաչեց մարիկ Կրկուն ու երկրորդ ձագն էլ ձրգեց ներ-
քս։ Աղէտը հանի, էս էլ առաւ ու գնաց։

Վսյ-վսյ,
ընչի համար
եկայ ես սար,
բուն շինեցի,
ձագ հանեցի։
Աղէսն եկաւ,
տարաւ, կերաւ,
երկու, երկու,
կուկու...կուկու...
լաց էր լինում մարիկ
Կրկուն։

3.

էս միջոցին, դան, դան, դան, Աղուան անց էր կենում էն
կողմերով։ Լըսեց Կրկին լացի ձայնը։

—էտպէս տխուր ու զարհուրիկ
ի՞նչ ես լալիս, Կրկու քուրիկ։
—Ի՞նչպէս չը լամ, ան սանամէր։

Աղէսն եկաւ, էն սրտամեռ,
զըլխիս էտպէս փորձանք բերաւ,
ձագուկներս տարաւ, կերաւ։
—Վսյ իմ աչքին. անխելք Կրկու,
ի՞նչպէս իզուր խաբւել ես դու
սուտ խօսքերից չար Աղէսի։
Ո՞րք թէ սարը իմն է՝ կասի։
Ո՞վ է տըւել էն լըրրին սար,
սարն ամենքինս է հաւասար...
Ո՞վ կը թողնի՝ վեր կենայ նա,
ամբողջ սարին գայ տիրանայ,
անունը տայ սըրած կացնի,
սըան, նըան սուտ վախեցնի,
ու մինն էսօր, միւսը երէկ,
ձագեր տանի ուտի մէկ-մէկ...
Սե Գրողի էն տարածին
հվ է տըւել սըած կացին։
Մին էլ որ գայ ու սպառնայ,
մի վախենայ, քըշի գնայ։

էտպէս ասաւ Աղուան ու թուաւ գնաց։ Անա կրկին Աղ-
էսն եկաւ։

—էս սարը իմն է,
էս ծառը իմն է...

Հագիւ էր ասել, Կրկուն բնից գլուխը հանեց։

—Սուտ ես ասում, դու խաբերայ,
անխիղճ գաղան, անկուշտ, ազան։
Ո՞վ է տըւել էստեղ քեզ սար,
սարն ամենքին է հաւասար,
ի՞նչ ես եկել, սուտ տէր դարձել,
ես էլ՝ յիմար, ճիշտ եմ կարծել
ձագուկներըս տըւել եմ քեզ...

Գորի, գրնա, դու չար Աղւէս,
հերիք ինչքան սուտ ես խարել,
հիմի գիտեմ, չեմ վախում էլ.
կացին չունես՝ ծառը կըտրես:

—Ո՛վ ասաւ քեզ:

—Ագոաւն ասաւ:

—Ագոաւը. լաւ:

4.

Ու Ագոաւի վրա բարկացած Աղւէսը պոչը քաշեց, հեռացաւ: Գնաց մի դաշտում սուտահողմի տաւ, վեր ընկաւ, իբրեւ թէ սատկել է:

Ագոաւն էլ կարծեց՝ իրաւ սատկել է, թռաւ, եկաւ վրէժ վեր եկաւ, որ աչքերը հանի: Աղւէսը հափ, յանկարծ բռնեց.

—Ղան, զան, զան, զան,

Աղւէս աղա...

—Այ դու կռաւան, չարալեզու,

հնց թէ Կրկին ասել ես դու՝

թէ ես կացին չունեմ սըրած...

Կացին չունեմ... դէ, հիմի կաց...

—Վայ, քեզ մեղայ,

Աղւէս աղա,

ես եմ ասել, չեմ ուրանում,
ինձ քրքրրի, ինձ կեր հում-հում,
տո՛ւր՝ ինչ պատիժ սիրտդ կուզի,
բայց մի վերջին խօսքըս լռի:
Ես էն սարում, հէնց դէմ ու դէմ,
էնպէս մի թանգ պահուստ ունեմ,
որ չես գրտնի դու քո օրում
ոչ մի թառում կամ անտառում:
Ընչի համար էն ահագին
գանձը կորչի հողի տակին:
Արի գնանք, հանեմ տամ քեզ,
էնքան ուտես, էնքան ուտես...
Թէ չը լինի ու սուտ դուրս գամ,
ես հօ էստեղ միշտ կամ ու կամ...

«Գնանք, ասաւ Աղւէսը: Թէ կը լինի՝ շատ լաւ, թէ չի լինի՝ էլի քեզ կուտեմ»:

5.

Գնացին:

Վերսից թռչելիս Ագոաւը նկատել էր, որ մի թփում պտուկած էր դեղապու շունը: Աղւէսին տաշաւ, տաշաւ դուրս բերաւ ուղիղ էն թփի վրա:

—Այ, ասաւ, էս թփումն է իմ պահուստը:

Աղւէսը ազան վրա ընկաւ թփին. շունը վեր թռաւ, կոկորդից բռնեց ու դրաւ տակին: Աղւէսը խեղդելով սկսաւ խրխուլ:

—Այ, ես... ախ, ես...

զգոյ Աղւէս,

փորձանքի մէջ

ընկեմ էսպէս...

Այ, անիրաւ,

դու սե Ագոաւ...

—Ինչքան էլ որ լինիս դգուշ,

չարի առջև թէ վաղ, թէ ուշ

էտ է պահած, Աղւէս աղա,

դան, դան, դան, դան...

Պատասխանեց Ագոաւն ու թռաւ. ինքն էլ աղատեց, Կրկին էլ:

Առաջ. — Գայլի անունն է դուրս եկել, աղւէսը աշխարհ քանդեց:

70 Կապիկը

1.

Բակից դայիրի ձայն լսեց:

Աշտոր իսկոյն ճանաչեց այդ ձայնը:

— Կապիկ, մայրիկ ջան, կապիկ են բերել, — կանչեց նա ու վաղեց պատշգամբ:

Տան բոլոր երեխաները դուրս էին թափւել: Դարպասի մօտ հաւաքւել էին փողոցից տղայ ու աղջիկ, մշակներ, ծառաներ: Բակի մէջտեղը մի թուրք դայիրա էր դմբդմբացնում, իւր միւսը պար էր անում մի կապիկ ու երգում՝ քաշքշելով շղթայից:

Կապիկ, ցոյց տուր՝ մեր աշխարհում

Աղջիկները հնց են պարում:

Դայիրա խփողը փոխէփոխ կրկնում էր ընկերով խօսքերը: Երեխաները հըրհում էին. բակի շունը հաչում էր:

Կապիկը չորսթաթ վեր-վեր էր թռչում, իբրև թէ պարում է. նրա մարդանման գէմբը ամեն բոպէ անհանգիստ դառնում էր մէկ տիրոջ աչքերին, մէկ հաչող ջան կողմը:

Կապիկ, ցոյց տուր՝ մեր քաղաքում

աղէն գործից հնց է դառնում:

Կապիկը փայտին էր յանում, մի ձեռքը դնում մէջքին ու պոչը գետնին թրկելով՝ առաջ էր գալիս:

Կապիկ, ցոյց տուր՝ մեր սարերում

հովիւն հօտը հնց է պահում:

Կապիկը վզին էր դնում փայտը, գլխի ետեից երկու թեւերով զրկում էր ծայրերը և պտտւում տիրոջ շուրջը:

2.

Երեխաները ուրախութիւնից աղաղակում էին, իսկ շունը աւելի ու աւելի կատաղի էր հաչում:

Ամեն հաչոցին կապիկը ցնցւում էր և յաճախ սխալւում. Այն ժամանակ տիրոջ փայտը իջնում էր նրա գլխին ու վզի շղթան ախպէս ամուր էր թափ տալիս, որ կենդանին վախեցած ատամները կրճտացնում էր, մի անորոշ ձայն էր հանում և իսկոյն սխալը ուղղում:

Կապիկ, ցոյց տուր՝ վերի թաղում

մեր բրուտը հնց է կաղում:

Կապիկը ետևի թաթերով բռնում էր փայտից և առջևի թաթերի վրա ման գալիս՝ պոչը ցից արած:

Կապիկ, ցոյց տուր՝ փոշիներում

հարբածները հնց են փռւում:

Կապիկը փռւեց մէջքի վրա ու ոտքի կանգնեց, գլուխը ու նորից կանգնեց... Այդ միջոցին շունը ամբողջ ուժով ձիգ տւաւ իր շղթան ու, չը կարողանալով կտրել, ծառս ելաւ ետևի ոտների վրա ու խռպոտ ձայնով, խեղդւելով, գազազած հաչում էր:

Կապիկը սարսափահար դէնք թռաւ, երկու ձեռքով աշխատեց ազատել վզնոցից, աւելի վախեցաւ շուրջը բարձրացած ճիչ ու աղաղակից. յանկարծ մի վայրենի ճիչ արձակեց, մազլցեց իր տիրոջ շորերով ու կպաւ նրա կրծքին:

Կալաւ ու չռած քաղերը սոսկումով չէր հեռացնում գա-
ղաղած շնից:

Ամեն կողմից թափեցին շաքար, կանֆետ, տիլի, խնձոր,
սև փող, բայց կապիկը պոկ չէր գալիս տիրոջ կրծքից, նոյնիսկ
այն ժամանակ, երբ աէրը կռանում հաւաքում էր այդ ամենը:

3.

Ամբողջ օրը Աշոտը չէր մոռանում կապիկի սարսափահար
հայեացքը: Եւ երբ պառկեց անկողին, նորից երկար մտածում
էր. Յանկարծ նրան այնպէս թւաց, թէ մի բան իր կողորդը
խեղդում է. ձեռքը տարաւ դէպի պարանոցը ու տեսաւ՝ վզնոց
է. վզնոցը ամուր հուպ էր տալիս, և ամեն բոպէ մէկը շր-
թայից ամուր քաշում էր: Աշոտը աչքը բարձրացրեց ու
տեսաւ, որ իր վզի շրթայի ծայրից բռնել էր մի մեծ կապիկ,
իսկ կողքին մի ուրիշ կապիկ դայիրա էր ածում և երգում:

Յոյց տուր, Աշոտ, մեր աշխարհում

աղջիկները հնց են պարում:

Եւ Աշոտը պարզ լսում էր պատշգամբներին, դարպասի
մօտը, շուրջը կանգնած մեծ ու փոքր կապիկների հրնոցն
ու ծիծաղը, շան սարսափելի հաչոցը... Իսկ զլխին պտտւում
էր պար ածող կապիկի փայտը:

Աշոտ, ցոյց տուր՝ փոշիներում

հարբածները հնց են փռւում:

Աշոտը գլորւում է ու կանգնում, նորից է գլորւում...

Յանկարծ շունը կատաղած պոկ է գալիս, կտրում է շր-
թան ու յարձակւում Աշոտի վրա: Եւ Աշոտը զգում է, թէ
ինչպէս շան սուր առամները լցցում են իր ոտի մէջ. ցաւից
սարսափահար ճշում է ու վեր թռչում...

— Մայրիկ, մայրիկ...

Անկողնի մօտ կանգնած էր մայրիկը՝ մօմը ձեռքին ու
անհանգիստ նայում էր նրան:

71. Մարդը

Ցանց է գցում ճարպիկ սարդը
երկար բարակ ոտներով:

Ա, ճանճերն են նրա դարդը,
բան չի կերել օրերով:

Շուրջ է գալի, շուրջ է գալի,
իր նուրբ թելերն է հիշում,

դէն է գնում, ետ է գալի,
մինչև գործը աւարտում:

Ձիգ կախել է, տես, գերանից.

ինչ արւեստ է, ինչ ոստայն.
և ճանճերը ամեն կողմի

շտապում են՝ մտիկ տան:

Շուրջ են գալի, շուրջ են գալի,
և նայում են, և վազում,

դէն են գնում, ետ են գալի,
անվերջ աշխուժ արգարդում:

Իսկ վարպետը սոված փորով
պըպըղել է մի կէտում

և անհամար իր աչքերով

այդ ժիր ճանճերն է դիտում:

Շուրջ են գալի, շուրջ են գալի,

բայց միշտ ըզգուշ են թռչում,

հասկանում են, մօտ չեն գալի,

տըզտըզում են ու կորչում:

Մարդը ինչիւ է ոստայն շինում:

Առած.— Ճանճն ինչ է՝ ճանճն ինչ վնի:

72. Մեխի պատմությունը

— Ըհը, ու՛ֆ, — խորը տնքաց մեխը, հէնց որ պինդ խրեց տախտակի կուրծքը:

— Վահ, մի քիչ քաղաքավարի, էտպէս հուպ չեն տայ, — բողոքեց տախտակը, նորեկին տեղ տալով իր ծոցում:

— Ի՛նչ քաղաքավարութեան ժամանակ է, գլուխ ջարդեց էտ անիծածը, — վրա տուաւ մեխը չարացած:

Իսկ երբ մուրճի վերջին հարւածը անց կացաւ ու մեխի գլուխը քիչ հանգստացաւ, փոխեց և տրամադրութիւնը:

— Իէ, սրանից յետոյ երևի կը հանգստանամ. էտպէս էլ չարչարանք, — բացականչեց ինքն իրեն:

— Չարչարանք, չարչարանք. մարդ իմանայ՝ էտ ի՛նչ էք անում դուք, մեխերդ, որ բոլորդ էլ շարունակ տրտնջում էք, — գայրացաւ տախտակը: — Չարչարանքը այ մերն է. էնքան տաշում են, տաշտում, հոգի են հանում. վերջն է ամեն կողմից ծակծկում, թէ չէ՝ ձեզ ինչ է եղել:

— Կարծում ես, — պատասխանեց մեխը. — էտպէս չէիր խօսի, եթէ իմանայիր՝ որտեղից եմ գալի և ինչեր է անցել զըլխովս:

— Ո՛րտեղից ես գալի:

— Մուկ աշխարհից:

— Մուկ աշխարհից:

— Է՛յ, քանի հազար տարի է թաղւած էի գետնի տակ, քարերի հետ միասին:

— Բա ի՛նչպէս դուրս եկար:

— Ես ինչ գիտեմ: Եկան, ծակեցին, ջարդեցին, լոյս աշխարհք հանեցին:

— Յետոյ:

— Յետոյ ածեցին հնոցը, սարսափելի կրակի մէջ: Վահ էտ տարութեանը երկաթ կը դիմանայ. Թուլացանք, հալեցինք, ջուր կտրեցինք. վերեկից մտել էինք, ներքեկից դուրս

հոսեցինք. Հաղիւ էինք քիչ հովացել, էլ ինչ ծեծ ու չարչարանք. բարակացրին, վերջն էլ ահագին մկրատներով կտրեցին, բաժանեցին ինձ միւսներից, գլխիս տւին, տափակացրին, յետոյ էլ ոտքս խարտոցի դրին: Բայց է՛հ, — աւելացրեց նա յանկարծ արհամարհանքով, — դու ինչ պիտի հասկանաս էս բոլորից. դու, որ ոչ այդ հարւածների մասին գաղափար ունես, ոչ կրակ ես զգացել մարմնիդ, ոչ էլ լոյս աշխարհից դուրս բան ես տեսել կեանքումդ...

1) Բացի երկաթից էլ ինչ բաներ են հանում՝ գետնի խորքից:

2) Ի՛նչ անուն ենք տալիս այդ հանած բաներին. ինչ անուն ենք տալիս այն տեղին, որտեղից հանում ենք:

73. Խրտուիլակ

1.

Գիւղացին մի գարու արտ ունէր: Գարին հասել էր:

Ճնճղուկները ամեն կողմից հաւաքւում էին, ուտում հառտում:

Հէնց գիւղացին գալիս էր թէ չէ, թողնում էին փախչում, վեր էին գալիս արտից քիչ հեռու թփերի վրա, թռչկոտում էին ու ծըլծըլում, կարծես մարդուն ծաղրել էին ու դում:

Գիւղացին տեսաւ՝ էտպէս որ շարունակ ի, լրեն բան չի մնայ

Մտածեց, մտածեց ու գնաց մի ձող բերաւ, ցցեց արտի մէջտեղում, մի ուրիշ փայտ էլ խաչի նման կապեց նրան, իր հին, մաշած արխալուղն գցեց վրան, մի քրքրած փափախ անցկացրեց գլխին, մի քիչ յարդ էլ կապեց, կախ արաւ թևից ու հեռացաւ:

Կարծես իսկը մարդ լինէր կանգնած արտի մէջտեղում, մանաւանդ երբ բամին էլ փշում էր և փէշերն ու արխալուղի երկար թևերն շարժում:

«Դէ, հիմի տեսնեմ, անիծածներ, ոնց էք մօտ գալու», — մտածեց մարդը ու գնաց բանին:

2.

— Գնաց, գնաց, — ծըլծըլացին ճնճողուկները, ու բոլորը մէկանց վեր թռան թփերից, որ վրա թափւեն արտին:

— Է՛ս ինչ բան է. էտ անպիտանը գեռ չի գնացել, — զարմացան բոլորը. օդի մէջ մէկ-երկու շրջան արին ու նորկց իջան ցած թփերի վրա:

Եւ սպասում էին, ծըլծըլում, ծղրտում, մինչև որ մարդը վեր կենայ կորչի: Բայց մարդը պինդ կանգնել էր մի ոտի վրա արտի մէջտեղում ու շարժում էր թևերը:

«Հապա թէ մօտ կը գաք»:

Ճնճողուկները համբերեցին, համբերեցին ու համբերութիւնները հատաւ:

— Է՛, վեր կացէ՛ք, գնանք արտի կողքերից գոնէ կտցենք մի բանի կտուց, — տաւ նրանցից ամենից համարձակը:

— Կը խփի, — պատասխանեց մի վախկոտ:

— Կը խփի՝ կը փախչենք:

Ու մի երկուսը մօտեցան արտին:

Իսկ միւսները ասին.

— Է՛, անպէ՛ր, ով գիտի ինչ սատանութիւն կը լինի: Տակից մի փորձանք դուրս կը գայ: Էն որ թևերը էնպէս շարժում է ու զլուխն էլ էնպէս տըմբտըմբացնում, էտ լաւ նշան չի:

Ասին ու թռան գնացին ուրիշ արտեր

74. Ճնճողուկներ

Կոտ ու կէս կորեկ ունեմ ցանելու համար,
ճնճողուկներ թռան եկան ուտելու համար,
կաացայ, քար վեր առայ զարկելու համար:
Ղասարն եր դանակ բերին մորթելու համար,
պառաւներ պղինձ զրին եփելու համար,
դուռ-դրկից շուրջ բազմեցին ուտելու համար,
տէրտէրներ խաչով եկան օրհնելու համար,
աշուղներ սազով եկան գովելու համար:

Ա՛յ ճնճողուկիկ,
կարմիր տոտիկ,
սպիտակ փորիկ,
ուտեն կուտիկ,
խմեն ջրիկ
առի եղրիկ,
պստիկ-ստիկ,

փախչեն երթան ման գալու համար:

1) Քարը որ վեր կալայ, քանի՞ ճնճողուկ զարկեցի:

2) Այնքան մարդ ինչ պիտի մորթէին, ուտէին:

Ա. ու ա. ծ. — Զուրը չը տեսած, ոտներդ մի հանի:

Հաւնելուկ. — Մի մաքազ մէջը քիչը ուրազ:

75. Մրջնոց

1

Անտառի բերանին մի բլրակ կար-
դա մի ամբողջ քաղաք էր։ Այդ քա-
ղաքում կային երկար փողոցներ,
լայն ու կոկիկ բնակարաններ, լիքը
ամբարներ, մի խօսքով ամեն բան
իր տեղը, կարգին ու խելօք։

Վարպետները տներ էին շինում, մշակները պաշար էին
հաւաքում մայրերի ու հայրերի համար, դայեակները երե-
խաներին էին մտիկ տալիս, իսկ զինւորները պահպանում էին
քաղաքը։

Եւ հանգիստ, բախտաւոր ապրում էր այդ քաղաքը։ Եւ
այդ քաղաքը մըջնոցն էր։

2.

Մի օր մի սարսափելի հսկայ, այսինքն մօտիկ գիւղի
տղաներից մէկը, տեսաւ այդ քաղաքը, իր ահագին ոտը դրաւ
քաղաքի վրա ու, Տէր Աստուած, ինչ աւերմունք արաւ։

Բնակարաններն ու ամբարները փուլ եկան, հողը լցեց
փողոցները։ Դայեակները մանուկ մըջիւններին առան, ան-
տառը փախան։ հայրեր, մայրեր, մշակներ—մոլորւած դէս ու
դէն ընկան։ Իսկ ահագին ոտը շարունակում էր փոքրիկը։

Միայն կտրիճ զինւորներն էին, որ զլուխները չը կորցրին։
—Կոխ, — կանչեցին նրանք, — կծոտենք, սպանենք այս
անիրաւին։

Ու առաջ ընկան. նրանց ետեից բոլոր մըջիւնները, Յար-
ձակեցին հսկայի վրա, կծեցին ու թոյն լցրին, ուռցրին կծած
տեղերը։

Հսկան ոտները թափ էր տալիս ու ճխլում յարձակողնե-
րին։ Քաղաքի քաջ պաշտպաններից շատերն ընկան այս մեծ
պատերազմում, բայց թշնամին վերջապէս յաղթւած թողեց
քաղաքն ու հեռացաւ։

Կենդանի մնացածները վերադարձան քաղաք։ Նորից շի-
նեցին իրենց բնակարաններն ու ամբարները, մաքրեցին փո-
ղոցներն ու հրապարակները։ Նորից հանգստութիւն և կարգ
հաստատեցին քաղաքում։

Եւ նորից վարպետներն ու մշակները ուրախ-ուրախ աշ-
խատում են, իսկ դայեակները կրկնում են մանուկ մըջիւն-
ներին, որ մեծանան ու դառնան իրենց քաղաքի համար
կտրիճ մշակներ ու քաջ պահապաններ։

1) Տղան ինչո՞ւ էր քանդում մըջնանոցը։

2) Ինչո՞ւ յաղթեցին մըջիւնները։

Ա. ա. ծ. — Մէկն ամենքի համար, ամենքը մէկի։

Հանելուկ. — Մի գոմ ունեմ, հազար զլուխ ոչխար կը տանի,
մէկ կապ խոտ չի տանի։

76. Վուշ

1.

Վուշը ծաղկել էր։ Կապոյտ փոքրիկ ծա-
ղիկներ, թիթեռների թևերի նման փափուկ
ու քնքուշ։

Արևի շողը գուրգուրում էր նրան, ցօղի
կաթիլը փայլելում էր նրա վրա, և վուշը
հրճւում էր։

— Ի՞նչ քաղցր է արևը, ի՞նչ անուշ է ցօ-
ղը։ Չէ, աշխարհիս երեւին ինձանից բախ-
տաւոր ոչ ոք չը կայ։

2.

Բայց մի օր եկան մարդիկ, բռնեցին վուշը ու արմատով
հողից գուրս քաշեցին։ «Պրծան», մտածեց վուշը։

Դրին ջուրը. կարծես ուզում էին խեղդեն, յետոյ դրին
արևի դէմ ու չորացրին։

Բայց դրանով չը վերջացաւ։ Խեղճին բռնեցին, մի լաւ
թակեցին, զրգրեցին, յետոյ էլ սանրեցին, անց կացրին ճա-

խաբակին, ֆը՛ռ, ֆը՛ռ, ֆը՛ռ, մանեցին, Վուշը դարձաւ թել,
Թելը հինեցին դադգահի վրա, գործեցին, դուրս եկաւ մի
կտոր սպիտակ կտաւ:

— Էս ի՞նչ սիրուն բան դառայ, — զարմանում էր նա, —
թէն մի քիչ շատ տրորեցին:

3.

Քիչ յետոյ կտաւը տարան, չափեցին, ձևեցին, մկրատով
կտրեցին, ասեղով ծածկեցին, վերջապէս կարեցին մի սի-
րուն շապիկ: Ու դրեցին խանութի ցուցափեղկին:

— Դէհ, հիմա ինձ մտիկ արէք, — փրկել էր նա, ցուցա-
փեղկում պառկած:

4.

Տարիներ անցան, շապիկը հազան ու մաշեցին: Թելերը
քրքրել էին և ընկնում էին իրարից:

Շապիկը դարձաւ փալաս: Փալասով դռներն ու պատու-
հաններն էին սրբում, մի օր էլ շպրտեցին աղբանոց:

— Էլ պրծաւ, — մտածում էր վուշը տխուր-տխուր:

Էս միջոցին էր, որ մէկը եկաւ, նրան վերցրեց, գցեց իր
զամբիւղն ու տարաւ:

5.

Խեղճին մանր-մանր կտրեցին, ածեցին ջրի մէջ, եփե-
ցին, խառնեցին, քամեցին, լացին, չորացրին, փռեցին, հա-
թեցին, ճգմեցին, մինչև որ դարձաւ մի երկար բարակ սպի-
տակ թուղթ:

— Վայ, էս ի՞նչ սիրուն բան դարձայ, — մտածում էր վուշը:

Թուղթը թերթ թերթ դարսեցին, տարան տպարան, գցե-
ցին մեքենայի տակ ու վրան տառեր տպեցին: Յետոյ էլ ծա-
լեցին, կտրեցին, կազմեցին, դուրս եկաւ մի գիրք:

Ահա, այդ գիրքը հիմա քո առաջն է, որի վրա կարդում
ես վուշի պատմութիւնը:

Վուշի սերմից ինչ են պատրաստում:

Ա. ա. ծ. — Էս քեզ խրատ, էլ չը ցանես կտաւատ:

77. Կաղնու վարձուորները

Մեր ծեր կաղնին իր հին տունը
տւել է չորս վարձուորի:

Արմատի մօտ ներքնատունը
մուկն է բռնել այս տարի:

Ատաղձագործ փայտփորիկը
ցածի յարկի խանութում
անց է կացնում իր օրիկը,
թակում, կոցում, ծակոտում:

Իսկ վերին յարկում տիտիկ
շէկ սկիւռն է բնակում,
կաղին, ընկոյզ, սերմ ու հատիկ
դիզած իր լի փռչակում:

Թաւ ճիւղքումը դրել է բուն
մի զիւ երգիչ դիւրալի:
ու ճրլըլում է օրն ի բուն:
Իսկ վարձ ոչ ոք չի տալի:

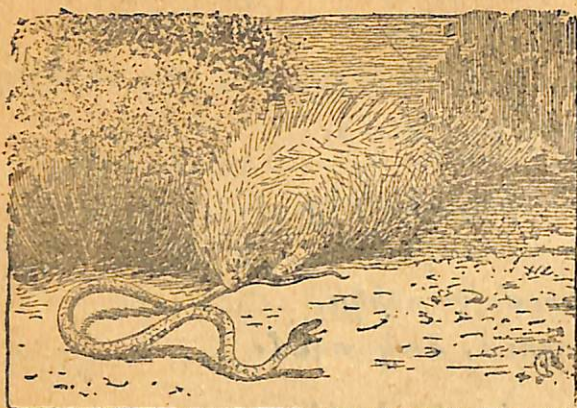
78. Ողնին եւ օձը

1.

Ամառայ մի տաք օր էր: Արևի կիզիչ շողերը այրում
խորովում էին արան ու արօտը: Դրսում ամեն ինչ լուռ էր:
Չէր լսում ոչ կովի բառաչը, ոչ ձիու խրխինջը, ոչ շան
հաչոցը, ոչ այծի մկկոցը, ոչ ոչխարի մայիւնը, ոչ հաւի կըշ-
կչոցը և ոչ թռչունի ծլւլոցը: Գիւղի առջևից հոսող վտակի
վշտոցն էլ չէր լսում: Նա էլ էր պապանձւել:

Օրւայ այդ շոք պահին գիւղի բոլոր երեխաները հաւաքւել էին ձորի գլխին ու նայում էին ցած:

2.

Ներքե, ձորի մէջ կրուում էին ոգնին ու օձը: Կռիւր կատաղի էր: Օձը սուլում էր, թափէր ներ էր անում փշոտ ոգնու շուրջը, բայց ոչ մի կերպ չէր կարողանում բռնել: Ոգնին էլ փոքրիկ գլուխը հանում էր ու յարժար բոպէից օգտւում, կծում օձի մէջքը, փորը, վիզը ու կծկւում: Վերջին անգամ փշերի միջից հանեց նա իր գլուխը, յանկարծ բռնեց օձի պոչը և կռկին կծկւեց:

Օձը ինչքան աշխատում էր, չէր կարողանում ազատւի, ցաւից փշաքնում էր, երբեմն գլուխն էր մօտեցնում պոչին, երբեմն մարմինն էր դէս ու դէն նետում: Ոգնու փշերը ամուր ու սուր էին և անխնայ բրբրում էին նրա մարմինն ու գլուխը:

3.

Հետզհետէ օձը թուլացաւ: Մարմնի վրա բազմաթիւ վերքեր կային, այլևս չէր սուլում, միայն ցնցւում էր ամբողջ մարմնով:

Ոգնին կծկւած էր ամուր, օձի պոչը պինդ կծած:

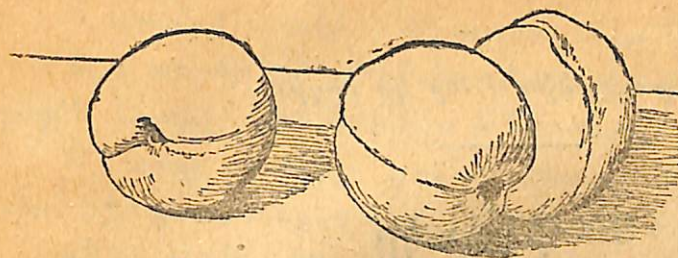
Բաւական ժամանակ քնցաւ, մինչև օձը բոլորովին անշարժացաւ: Արդէն սատկել էր:

Ոգնին բաց թողեց նրա պոչը, զգուշութեամբ մի քանի անգամ հանեց իր գլուխը, դիտեց շուրջը, նայեց օձին, գնաց ու ծածկւեց մօտակայ թփերի տակ:

Ա. ա. ծ. — Օձը իր շապիկը կը փոխէ, բնութիւնը չի փոխի:

Հանելուկ. — Ձու կածի՞ հաւ չի, խոտ կուտի՞ կով չի:

79. Երեք դեղձ

Արուսեակը թրոշկոտելով վագեց իր սենեակը ու ձեռքի երեք դեղձը շարեց սեղանի վրա, ինքն էլ կանգնեց դի-

մացը ու երկար դիտում էր «Ի՞նչ լաւն են, չեմ ուտի, կը պահեմ», — մտածում էր նա: Բայց մի քանի բոպէից յետոյ մօտեցրեց մէկը բերանին ու կծեց: Եւ շուտով կարմիր դեղձից մնաց միայն մեծ կորիզը:

«Մնաց երկուսը, էլ չեմ ուտի», — հաստատ վճռեց Արուսեակը, վերցրեց դեղձերը ու վագեց խոհանոց:

Խոհանոցում կանգնած էր լացք անողի փոքրիկ, գունատ աղջիկը իր պատուած շորերով: Յանկարծ կարմիր դեղձերից մէկը դուրս պրծաւ Արուսեակի ձեռքից ու գլորւեց ազբատ աղջկայ կողմը: Արուսեակը շուտով կոացաւ, բռնեց դեղձը, ինքն էլ չէր իմանում ինչու՝ կարմրեց ու վախաւ խոհանոցից դուրս:

Երկար մտածում էր: Վերջն ինքն իրան ասաւ.

— Էս մէկը ուտեմ, միւսը կը տամ նրան:

Ու մէկն էլ կերաւ: Մնաց ամենից մեծը. վափուկ, կարմիր, սիրուն, թաւիշի նման:

Շուտով վերջին դեղձիցն էլ միայն կորիզը մնաց:

Արուսեակը շփոթւած վագեց մօր սենեակը:

— Մայրիկ, դու հօ ասացի՞ր, որ այն դեղձերը իմն են:

— Այո, աղջիկս:

— Եւ որ ինչ ուղենամ՝ կանեմ, չէ՞:

— Այո:

Արուսեակը ոչինչ չը պատասխանեց բայց անհանգիստ էր:

—Իմն էր ու կերան: Ինչ վատ բան եմ արել որ...
Բայց ինչ էլ որ անում էր՝ լալցք անողի աղջիկը աչքից
չէր հեռանում:

Ա. ռ. ծ. — Կուշար քաղցածին մանր կը բրդի:

80. Գետակը

—Ո՛ւր ես վազում
այդպէս արագ,
այ, դո՛ւ կայտառ,
սիրուն գետակ.
Կանգ առ, խաղանք
էս ծառի տակ:

«Չէ, փոքրիկըս,
գնամ պիտի.
տես ջաղացը
գիւղի մօտի
պէտք է ուժ տամ
որ պըտըտի:

«Ցածն էլ հովտում
անուշահոտ
ինձ են մնում
ծաղիկ ու խոտ,
յոգնած, ծարաւ
տաւարն ու հօտ:

«Մանն աղբիւրը
բարձր սարի
դրանց համար
է ինձ տալի
իր զով ջուրը
կրկնալի:

«Իսկ կամուրջի
տակն էլ որ կայ,
կայ լալցքը
պառաւ կրնկայ,
պէտք է լաւ
քանի լոյս կայ:

«Ի՛նչ, տեսնում ես,
մնաս բարով.
ճամփաս ցանած
հազար դորձով.
դադար չունեմ
ես մինչև ծով:

Հանելուկ. — Օրան օրան շուռ է գալիս,
ոսներ չունի՝ ման է գալիս,
բերան չունի՝ կուլ է տալիս:

81. Թրթուրն ու խխունը

1.

Կաղամբի տերնի վրա ապրում էր մի խխունը,
Այդ տերնի մի անկիւնում արդէն վաղուց ընկած էր մի
գեղին հատիկ. Այդ հատիկը թիթեռնիկի ձու էր:

Մի տաք օր ձւից դուրս սողաց մի փոքրիկ թրթուր.
Խխունը զարմանքով նայում էր այդ նոր արարածին:

«Ինչ ճնշին, ինչ ողորմելի դատ է», մտածում էր նա:

Իսկ թրթուրը շատ ուրախ էր. նա սիրում էր տաք արևը,
իր կաղամբի տերնը ու երջանիկ էր:

Մի օր խխունը մօտ եկաւ
ու պահերը շարժելով ասաւ.

—Չարմանում եմ, ինչո՛ւ
ես այդպէս միշտ ուրախ. Մեր
կեանքը իսկի էլ այդպէս թե-
թե չէ:

—Ինչո՛ւ, — պատասխանեց թրթուրը, — շատ լաւ է. Շու-
տով էլ մի սիրուն թիթեռ կը դառնամ, կը թռչեմ վեր, արևի
ոսկի շողերի տակ ան, ինչ լաւ կը լինի:

Խխունը երեսը շուռ տաւ ու ծիծաղեց.

—Ինչ յիմար բաներ է դուրս տալիս սա:

2.

Քիչ յետոյ թրթուրի ուրախութիւնը կորաւ. Թմրել մնա-
ցել էր մի տեղում:

Մի անգամ խխունը անց էր կենում նրա կողքից. տե-
սաւ որ թրթուրը փաթաթել էր մի տեսակ կաշւի մէջ ու
անշարժ ընկել:

—Այսպէս էլ յիմար, — բացականչեց խխունը, — ասում
էր թիթեռնիկ պիտի դառնամ, ընկել սատկել է:

Մի քանի ժամանակ էլ անց կացաւ. խխունը բոլորովին
մոռացել էր իր հարևանին և ապրում էր առաջւայ պէս կա-
ղամբի վրա: Մի օր էլ անց էր կենում նրա գերեզմանի մօ-

տով ու յանկարծ զարմացած կանգ առաւ. թրթուրի պատու-
ւած կաշւի մօտ նըս-
տած էր մի սիրուն
թիթեռնիկ և նրա
թաւիշ թևերը փայ-
լում էին արևի շողե-
րի տակ:

— Մնաս-բարով,

խխունջ, ես գնում

եմ, — կանչեց թիթեռնիկը, թևերը թեթև թափ տալով, բարձ-
րացաւ վեր ու կորաւ արևի պայծառ շողերի մէջ:

1) Խխունջը փոքրիկ թիթեռնին ինչո՞ւ էր ողորմելի համարում:

2) Ուրիշ ի՞նչ կենդանի գիտէք, որ պատեան ունի:

3) Ինչո՞ւ համար են խխունջի պոզերը:

Հանելուկ. — Պառաւը նստել է գետնին, քուրքը հագել է
քուրքին, ասում է՝ մրսում եմ հա մրսում:

82. Այս խնձոր

1.

Դասարանում մի խումբ աղջիկ ու տղայ խոնկել էին
վառարանի մօտ: Յուրտ առաւօտ էր: Ուրախ ուրախ խօսում
էին նրանք ու ծիծաղում իրար հետ:

Իսկ նրանցից բիշ հեռու, բոլորովին առանձին, կանգնել
էր մի նորեկ աշակերտուհի, որի վրա հները կարծես ոչ մի
ուշագրութիւն չէին դարձնում. երբեմն մէկը, երբեմն միւսը
թէև նայում էին աղջկայ կողմը, բայց ոչ մէկը հետը չէր
խօսում:

Նորեկը այս առաջին անգամն էր ոտք դնում դպրոց:
Մայրը զեռ նոր էր թողել ու հեռացել. և աղջիկը այժմ շատ
մենակ ու անյարմար էր զգում այդ օտար սենեակի ու օտար
բազմութեան մէջ: Սիրտը սաստիկ ուզում էր իրենց տունը,
ուզում էր թողնի ամեն բան ու վազ տայ մօր ետևից:

Աչքերը լցւե էին և ուզում էր արդէն լաց լինի, երբ յան-
կարծ դասարանի դուռը թափով բացւեց ու մի սեռչի կար-
մրաթշիկ աղջիկ նետւեց ներս:

Գնաց ուղիղ դէպի վառարանը ու ձեռները տաքացնելով
սկսեց խօսել, ծիծաղել այնտեղ կանգնած խմբի հետ:

2.

Մէկ էլ յանկարծ աչքովն ընկաւ նորեկ աղջիկը:

— Բարև, — ասաւ նա ասուշ ձայնով ու շատ սիրալիր, և
մօտեցաւ:

Նորեկի դէմքը պայծառացաւ և
խսկոյն պատասխանեց.

— Բարև:

— Յուրտ է, չէ՞, — ասաւ սեռչ-
ւին, պայուսակը ուսից հանեց,
դրեց սեղանին, ձեռքերը բիշ շփեց
ու անմիջապէս գրպանի խորքից
դուրս քաշեց մի մեծ կարմիր
խնձոր:

Հանեց. կէս արաւ ու կէսը մեկ-
նեց նորեկին՝ ժպտալով

— Սիրում ես, չէ՞, խնձոր:

— Այո, — պատասխանեց նորեկը՝ վերցնելով խնձորի կէտը:

— Իմ անունը Հոռիկ է, — ասաւ խնձորի տէրը, — իսկ քոնը:

— Իմ անունը Սեղա է:

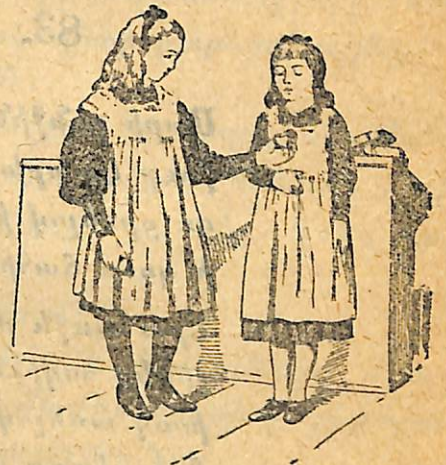
— Էտ ի՞նչ սիրուն անուն ունես: Տես, իմ մօտս մի ազատ
տեղ կայ. ուզում ես՝ մօտս նստես:

— Սիրով:

Ու երկու աղջիկները միասին գնացին նստեցին Հոռիկի
նստարանին իրար կողքի, կրծում էին իրենց խնձորն ու
ճրթճրթում իրար հետ, մինչև որ տւին դասի զանգը:

Ուսուցիչը ներս եկաւ թէ չէ, աչքը ման ածեց դասարա-
նի վրա, կարծես փնտռում էր մէկին: Տեսաւ նորեկին Հո-
ռիկի կողքին, նայեց նրանց զարթ աչքերին ու ժպտաց.

— Ոչինչ, լաւ ընկերուհի ես ճարել:

Ու աղպէս էլ էր:

Հոռիկը, որ հիմա մեծացել ու դարձել է կին, դարձել է տիկին Հովհաննէս, հէնց ինքը պատմեց ինձ այս պատմութիւնը և աւելացրեց, թէ ինչպէս կէս խնձորով ձեռք էր բերել իր ամբողջ կեանքի լաւագոյն ու մտերիմ ընկերուհուն:

- 1) Ծնշտ է, կէս խնձորով էր ձեռք բերել իր ընկերուհուն:
- 2) Ի՞նչ տեսակ աղջիկ էր Հովհաննէս:

83. Աղբի ըր

Սարի լանջին, ժայռի տակ,
չուր էր բրխում սառնորակ
ու ցրւելով խոտերում
ի գուր ճահիճ էր դառնում:

Նրա առջև մի խոր գուշ
շինեց հովիւն ու անուշ
խաղ ասելով նա տարաւ
չրեց հօտը իր ծարաւ:

Պախրէն անցաւ էն սարից՝
շոքից հանած չոր լեզուն.
կուշտ-կուշտ խմեց աղբիւրից,
ապա նայեց Աստծուն:

Անցւորն եկաւ թօթակէզ,
սառն աղբիւրին որ հասաւ,
զլիարկն առաւ ու չոքեց՝
խմեց, սիրաբ հովացաւ:

Ու տաւ իր օրհնանքը
անցւոր մարդը էն բարի.
«Քո շինողի օր-կեանքը
չրի նման երկարի...»

84. Մոռ քաղերու

1.

Եղբայրներս իրենց ընկերների հետ խօսք էին կապել
գնան մոռի. Այնքան արի, որ համաձայնեցին ինձ էլ հետները
տանեն:

Յուլիսի կէսն էր. Մորին արդէն վերջացել էր. մոռն էլ
գտնւում էր միայն աւելի բարձր տեղերում:

Արեւ հազիւ էր դուրսնայել դիմացի սարի ետեւից, երբ մենք
ամարանոցները թողինք. Շարունակ պիտի բարձրանայինք:

Շուտով հասանք վերի արտերին:

Այնտեղ հունձը դեռ նոր էին անում. Գիւղացիք կեռ ման-
գաղները ձեռներին, անընդհատ կռանում էին, հնձում, գրկի
մէջ հաւաքում, ապա խուրձեր կապում ու ցից կանգնեց-
նում:

— Բարի աշողում, — ողջունեցինք մենք

— Աստծու բարին, — պատասխանեցին հնձուորները միա-
ձայն: Մէկը նրանցից բաժանեց և մի մեծ խուրձ բարձր պա-
հած՝ մօտեցաւ մեզ. «Փեշքէշ է», — կանչեց նա:

Եղբայրս սև փող տաւ նրան, ու առաջ անցանք:

Շաւիղը աւելի դիք էր դառնում և հետզհետէ անյայտա-
նում էր թուփերի մէջ:

Մէկ էլ ետ նայեցի:

Ցածրում երևում էին գիւղերը գետնափոր տներով. տեղ
տեղ միայն կարմրին էին տալիս կղմինդրով ծածկւած տա-
նիքներ. Սայլի ճամփան ոլոր-մոլոր ձգւում էր գիւղերի մի-
ջով: Դաշտերում և արտերում շարք-շարք բազմած էին խո-
տի դէզերն ու ցորենի կիտուկները. մէջէմէջ, գորգերի նման,
սև-սև փռւած էին նոր վարած ցելերը: Հեռւում, դիմացի
սարի անտառի միջից, մի ծուխ ուղիղ բարձրանում էր վեր-
ածխարարները ածուխ էին այրում:

2.

Շաւիղը կորցրինք: Մագլցում էինք, թուփերից բռնում,

իրար ձեռք տալիս, իրար վեր քաշում, ժայռից ժայռ բարձրանում. վերջապէս տեղ հասանք:

Տէր Աստուած. ինչքան մոռ կար: Թուփերը կարծրել էին: Իսկոյն ցրեցինք կանաչ թուփերի մէջ և ազահութեամբ ըսկսեցինք ուտել հիւթալի պտուղների ու հաւաքել զամբիւղների մէջ իրար հըռում էինք, ձգում էինք փշոտ ճիւղերի մէջ, ձեռներս չանգում, ծիծաղում, երգում, շաղկապում:

Ձը նկատեցինք էլ՝ թէ ինչպէս մեր գամբիւղները լցեցին: Թարմ տերևներով ծածկեցինք ու ճամփայրնկանք: Որոշեցինք իշնել սարի միւս լանջով. որտեղ մի գետակ էր վազում. ուզում էինք սառը ջրի մէջ լողանալ, զովանալ:

Անցանք միւս լանջը: Այնտեղ աւելի անտառոտ էր: Հեռւից լսում էր մի կրկնող զրնգոց:

— Տղերք, խոտ են հարում, — կանչեց մեր ուղեցոյցը:

Եւ ճիշտ որ մի քիչ յետոյ դուրս եկանք մի ընդարձակ բացատ (թալա). խոտ հարողները, կուրծքերը բաց, գունաւոր թաշկինակները գլխներին, իրարից հաւասար հեռաւորութեան վրա առաջ էին քայլում և երկար գերանդիները կանոնաւոր շարժում: Ամեն շարժումից բարձր խոտը կիսաշրջան պառկում փուլում էր գետնին:

3.

Ծառերը աւելի ու աւելի խիտ և վիթխարի էին դառնում: Անտառի զովութիւնը անչափ ախորժելի էր. Յանկարծ երեսներին զիպաւ ջրի խոնաւութիւնը: Զրկէժի քաղցը շառաչը ըսկսեց խառնել տերևների սօսափելն ու թռչունների կանչերի հետ:

— Գետակը, գետակը... Տղերք, ապա տեսնենք՝ ով աւելի շուտ կը հասնի...

Բոլորս էլ սկսեցինք ցած վազել. էջքը դժւար էր: Ոտներս սահում էին շուտ-շուտ. ամուր բռնում էի ծառերի բներից ու թփերից, որ չը լինի թէ թափեմ զամբիւղներս:

Քարքարոտ ձորի խորքում կայտառ թռչկոտում էր լեռ-

ինային փտակը: Զամբիւղներս արեւի շողքից թաքցրի մի թփ տակ ու բարից քար ցատկելով՝ հասայ ընկերներս: Շրջակայ քարերը շուտով ծածկեցին մեր գոյնգոյն շապիկներով, գուլպաներով, գլխարկներով: Գրեթէ միաժամանակ թափեցինք ջուրը:

Ցրտից ճչացի. Գոռում գոչում էինք, իրար ջուրն էինք կոխում, սրսկում, ջրի տակն էինք սուզում, մէջքի վրա ձգւում, դուրս վազում ափը, նորից փտակի մէջ թռչում, անցնում ջրվէժի տակ ու փրփուրի մէջ պառկում: Մեծերը նկատեցին, որ ես ցայտերից շատ էի վախենում, բոլորն էլ ինձ վրա յարձակեցին ու ջուր էին ածում աչքերիս, բերանիս, ականջներիս: Շնչակտուր դուրս պրծայ ջրի միջից, վազեցի հեռու, նստեցի մի շոր քարի գլխի ու սկսեցի արևի տակ տաքանալ: Յետոյ կամացուկ մօտեցայ, շորերս արագ հաւաքեցի ու փախայ լողացողների մօտից:

Այնպէս թեթև էի զգում ինձ լողանալուց յետոյ. ոչ մի յոգնածութիւն: Ախորժակս բացւել էր: Շտապեցնում էի ընկերներիս, որ դուրս գան շուտով. նստենք ճաշի:

Ուտելովները շարեցինք կանաչ խոտերի ու լայն-լայն տերևների վրա, ծառերի խիտ սաղարթի տակ և անուշ ճաշ արինք: Ծարաւում էինք թէ չէ, վազ էինք տալիս ցած փտակի մօտ. այնտեղ քարի տակից բըղխում էր մի սառնորակ աղբիւր. կռանում էինք ու հէնց ճիշտ ակնից ջուր ծծում...

Ճաշից յետոյ, երբ բոլորը դէս ու դէն ցրեցինք, զամբիւղներս տարայ մի հաստարմատ թխկու տակ ու ինքս էլ կողքին ձգեցի, կանաչ խոտի վրա: Անտառը լցւած էր մեղմ ձայներով. երբեմն հովիկը սրւսըս ցնում էր տերևները: Իսկոյն քնեցի. առաւօտը շատ վաղ էի զարթնել...

4

— Հէյ, հէյ, ժամանակ է, ժամանակ է, տո՛ւն, — կանչում էր մեր ուղեցոյցը: Քնից վեր թռայ...

Արեւը արդէն իջել էր, երբ սկսեցինք մօտենալ մեր գիւ-

դին. Խրճիթներէ բակերից բարձրանում էին ծխի սիւներ,
քամին կալերից դարմանի փողին տանում էր հեռու. նախիրը
մտնում էր գիւղը: Գիւղում աղմուկ էր. հորթերը բառաչում
էին, շները հաչում, օղի մէջ զիւ ծղրտալով ծիծեռնակների
խմբերը սուր սլանում էին և պտոյտներ անում:

Մտանք գիւղը: Աղբիւրի մօտ հաւաքւել էին հարսներն
ու աղջիկները՝ սափորներով, կէտերով:

Մայրիկս սպասում էր մեր ամարանոցի պատշգամբում:
Վազէվազ ելայ սանդուղքի աստիճաններով, ու ամբողջովին
կարմրատակած, մեկնեցի իմ զամբիւղները:

—Մայրիկ ջան, ինչքան մոռ եմ քաղել քեզ համար:

85. Զանաւեր հնձորներ

Ալէքսան
ու իր տասնեկնը փեսան,
քսան գերանդի,
քառասուն յեսան:
Նստեցին,
սրեցին,
կերան, խմեցին,
պառկեցին, բնեցին,
քաղեցին,
փոցխեցին,
կապեցին,
բարդեցին,
վերջին անգամ որ համրեցին,
տեսան՝
բարդից պակաս էր քսան:

1) Ծշմարիտ «Զանաւեր» հնձորները ինչպէս կանէին:

2) Քսան հոգով այդ օրը քանի խուրճ բարդեցին, եթէ բարդը
քսան խուրճ է:

Առած.— Հաց ու պանիր, կեր ու բանիր:

86. Գառնիկ ախպեր

Երկու որբեր,
քուր ու ախպէր,
կորած գնում են
հեռու.

արևը վառ,
ճամփէն երկար,
ոչ աղբիւր կայ,
ոչ առու:

Քոյրը մեծ էր,
ոնց որ լինէր
կը համբերէր արեին,

բայց ախպէրը փոքրիկ էր դեռ,
չէր դիմանում ծարաւին:

Գրնում են, գրնում, տեսնում են ճամփին
կովի ոտնատեղ՝ մէջը լիւր ջուր:
«Քուրիկ ջան, քուրիկ, ես շատ եմ ծարաւ,
ինչ կը լինի թողնես խրմեմ մի պուճուր»:
— Զէ, ախպէր ջան, չէ, դու կով կը դառնաս,
կովի կըճղակի տեղից մի խմի
մի քիչ էլ կացի... քիչ էլ որ կենաս,
առաջներս պաղ աղբիւր կայ հիմի:

Երկու որբեր,
քուր ու ախպէր,
գրնում, գնում են հեռու.
արևը վառ,
ճամփէն երկար,
ոչ աղբիւր կայ, ոչ առու:

Գրնում են, գրնում տեսնում են ճամփին
ծիու ոտնատեղ՝ մէջը լիք ջուր:
«Քուրիկ ջան, քուրիկ, ես շատ եմ ծարաւ,
ինչ կը լինի թողնես խրմեմ մի պուճուր»:
— Զէ, ախպէր ջան, չէ, դու ձի կը դառնաս,
ձիու սմբակի տեղից մի խմի:

մի քիչ էլ կացի, քիչ էլ որ կենաս՝
մօտիկ մի գուլալ աղբիւր կայ հիմի,

Երկու որբեր,
քուր ու ախպէր,
զընում, զընում են հեռու.
արեւ վառ,
ճամփէն երկար,
ոչ աղբիւր կայ, ոչ առու:

Գրնում են գրնում, տեսնում են ճամփին
գառան ոտնատեղ՝ մէջը լիւր ջուր
Փոքրիկ ախպէրը էլ չի համբերում,
քըրոջից թաքուն խըմում է պուճուր:
Քոյրը մին էլ ետ է նայում,
որ մի գառը մղկըտալի
իր ետեից տխուր մայում
ու մայելով վազ է տալի:
—Ախ, իմ Մանուկ, որք ու անտէր,
իմ անլեզու, Գառնիկ-Ախպէր,
էլ հնց անեմ, ինչ անեմ ես...—
Կանչում է խեղճ Մանուշն էսպէս,

վայ է տալիս,
լալիս, լալիս.
բայց էլ ի՞նչ անէր,
բայց էլ հնց անէր...
Երկու որբեր,
քուր ու ախպէր,
գառն ու աղջիկ
մոլորւած,
հեռու հանդում
տրխուր-տրտում
զընում, զընում են
կորած:

3.

Սոված ու ծարաւ զընում են զընում.
զընում են, զընում, չը գիտեն թէ ուր:

վերջապէս մի հով անտառ են մըտնում.
անտառի միջին մի գանգակ աղբիւր:
Կուշտ-կուշտ խըմում են էն սառը ջրից.
յետոյ Մանուշը ծառն է բարձրանում,
Գառնիկ-Ախպէրն էլ ծառերի տակին
մուշ-մուշ արածում, արոճ է անում:
Իրիկան պահին խրխինջ ու քըրքիջ...
լըցում է յանկարծ անտառն աղմուկով,
մօտիկ են գալի ձայները քիչ-քիչ...
լըսում են նըրանք ահով ու դողով...
Եւ ահա ոսկի սանձերից բանած՝
բերում են ջրբեն ձիանքն արքայի.
ամենի ձիանքն աղբիւրից խըրտնած՝
ծառս-ծառս են կանգնում ու մօտ չեն գալի.
Մըտիկ են տալի ծառայքը մէկ էլ,
որ սիրուն մի ցոյք ջրբի մէջն ընկել,
ու ջուրը բանի ալիք է տալի,
նա էլ ջրի հետ գընում է գալի:
Նայում են վերս. ի՞նչ տեսնեն, Աստուած,
մի հուր-հրեղէն, մի շարմաղ աղջիկ,
ծառի ճիւղերին նազելի նստած՝
նայում է ներքև լըծիկ ու մընջիկ.
մի սիրուն աղջիկ, արմաճք ու զարմանք:
Զարմանք է պատում խեղճ ծառաներին:
Տէր Լիստաւ, արդեօք ի՞նչ հրաշք է սա,
վայրի անտառում ի՞նչ էս ծառին:
Ու ծառաները գառն ու աղջկան
առնում են բերում պալատն արքայի.
«Ո՛վ ես դու, սիրուն, հարցնում է արքան,
անբան գառան հետ ի՞նչ ես ման գալի»:
Կանգնում է աղջիկն էտեղ նորից նոր
պատմում է, ինչ որ պատմեցի ես ձեզ,
թէ՛ ապրած կենաս, ահեղ թագաւոր,
մեր բանը հապա, էսպէս ու էսպէս...
Թագաւորն երբ որ լըսում է մին-մին՝
և շատ ցաւում է և շատ հաւանում,

անում է նրան իրեն թագուհի,
եօթ օր, եօթ գիշեր հարսանիք անում:

4.

Պալատումը կար նախանձոտ ու չար
մի պառաւ կընիկ, հընուց աղախին.
Նախանձում է սա, թէ ոնց պիտի գայ
մի որք՝ թագուհի դառնայ մեր գլխին:
Մի օր էլ գալի գլուխ է տալի,
առաջը կանգնում կեղծաւոր գովում.
— Սրի քեզ տանեմ, սիրուն թագուհի,
չըփ-չըփ լողացնեմ շարմաղ էն ծովում:
Սարում է, տանում, գցում ծովի մէջ,
շորերը առնում, ետ բերում քաղաք,
հագցընում իր սեւ դարձւոր աղջկան,
պալատ ուղարկում թագուհու տեղակ:
Երեսը ծածկած թանձր շրդարշով
պալատ է մտնում էն սուտ թագուհին,
ու թագաւորն էլ կասկած չի տանում,
թէ ով է եկել բազմել իր գահին:
Բայց ինչ անում են, ինչ որ չեն անում,
չեն կարում էլ տուն բերեն գառնիկին.
Բըղղում է՝ էս ափից էն ափն է վազում,
բըղղում է՝ էն ափից ետ գալի կրկին:
Ինչ անենք սըրան, հնց անենք սըրան:
Պառաւն ու աղջիկ շատ միտք են անում,
վերջը գալիս է դարձւոր թագուհին
անկողին մըտնում, հիւանդ ձեւանում:
— Վայ, աման, մեռայ... հայ, հարայ, մեռայ...
«Ո՛րտեղդ է ցաւում, սիրուն թագուհիս,
ի՞նչ կուգես, ասա», — ինդրում է արքան,
խնդրում. գլխովը պտոյտ է գալիս:
— Ախորժակ չունեմ... ես բան չեմ ուզում...
Գառնիկի մըսից որ լինի՝ կուտեմ...»
Եւ թագաւորը մընում է սառած,
սառած, շրւարած, կանգնած կնոջ դէմ.
«Բայց չէ՞ սր, Մանուշ, քո եղբայրն է նա,
հնց ես նրա միսն ուզում դու հիմա»...

— Ի՞նչ անեմ, ինձնից նա աղիդ հօ չի.
Ես որ մեռնում եմ, թող նա էլ կորչի...
Վայ հարայ, մեռայ... հայ հարայ աման...
Ու թագաւորը տալիս է հրաման.

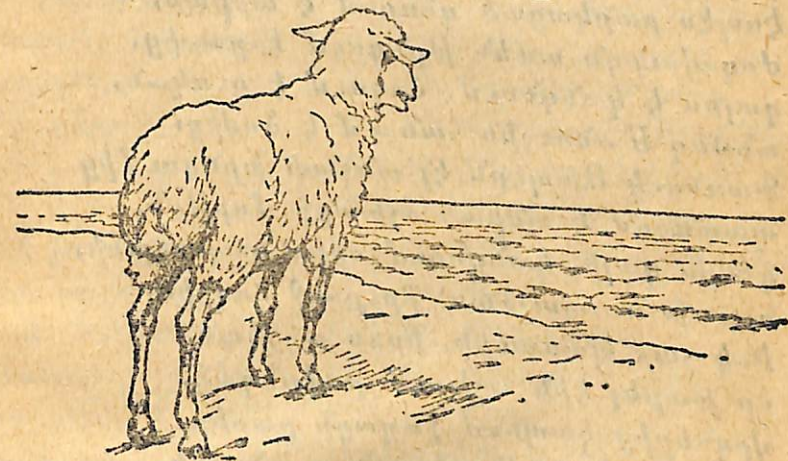
«Կրրակ վառեցէք,

դանակ սըրեցէք,

բերեք մորթեցէք Ախպէր-Գառնիկին,
որ առողջ լինի իր քոյր տիկին»:
Թագաւորն էսպէս պատւէր է տալի,
պատւէր է տալի ու գուրս է գալի,
զընում է ծովափ սաստիկ սրտեղած,
թէ հրքան Մանուշն անսիրտ է եղած...

5.

Մայում է լալիս Գառնիկ Ախպէրը,
լացացնում է ժէռ ծովի ափերը,

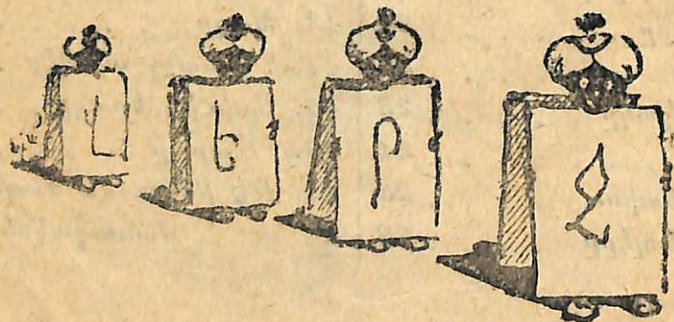
մի ափից բըռնած միւսն ափն է թըռչում,
մարդկային լեզուով բըրոջը կանչում.
— Քուրիկ ջան, քուրիկ, կրրակ են վառում,
կրրակ են վառում, դանակ են սըրում:
Քուրիկ ջան, քուրիկ, լրսիր անդունդից,
հասիր անդունդից, սպանում են ինձ»:
Լըսում է արքան՝ տեղը քար կըտրած,
և ալիքների միջիցը յանկարծ
շատ ծանօթ մի ձայն հեռու, խոնկ ու խոր,

1. *Առաւօտ	3	25. *Ուրազ ու սղոց	29
2. *Դպրոցի ճամփան	3	26. Աղւէր բաժանաբար	30
3. Աստծու սեղանը	4	27. Համլիկի աղօթքը	31
4. *Հովիւ հրաժեշտը, Շիլլեր	6	28. *Շունն ու կատուն	32
5. Ծիծեռնակների չուն	6	29. Բրդոտ խաղընկերը	34
6. *Ծիծեռնակ, Դոդոնեան	7	30. *Ամպն ու սարը	36
7. Ճամփորդներ	8	31. Իշուկի գանդատը	37
8. Եղնիկի տէրը	9	32. Հետաքրքիր Բաբկէնը	38
9. *Աշուն	10	33. *Ցուրտը փչեց, Մ. Նալը	40
10. Դասին	10	34. Գեորի Սիմօնի նապաստակը	41
11. Փոքրիկ խանութպանը	11	35. *Մի բաց նամակ ամենքին	44
12. *Աղւէսն ու իր պոչը, Ա. Խնկոյեան	14	36. Փող	45
13. Սուտասանը	16	37. *Ծաղիկները	46
14. *Փխօն	17	38. Զմեռը	46
15. Զուրը փախաւ	17	39. Վէճը	48
16. Ամպի երեսաները	18	40. *Մի կաթիլ մեղրը	48
17. *Աշնան վերջը	19	41. Ածխաբարն ու պարոնը, ըստ Ամիչիսի	54
18. Եկեղեցին կորել է	20	42. *Գարնան կարօտ, Գ. Բաթ	56
19. Շալակատը	20	43. Խաղը	56
20. *Եղնի	22	44. *Կանանչ ախպէր	57
21. Փոքրիկ մշակը	23	45. Առիւծի երազը	58
22. Այո և Ոչ	24	46. *Մարտը	59
23. *Պօղոս-Պետրոս	25	47. Թէ ինչու են ծաղկում մանուշակները	60
24. Կացին ախպէրը	28		

48. *Մանուշակ, Դողդիսեան	61	66. Տղան ու արեւ	89
49. Մշտական ճամփորդ	62	67. Երկրի շուրջը	89
50. *Արագիլ //	64	68. Անճոռնի ճաշիկը	90
51. Արագիլները, Անդերսէն	64	69. *Չարի վերջը	92
52. *Միծեռնակ	68	70. Կապիկը	98
✓ 53. ՄԺգուկը, ըստ Մ. Սի- րիբեակի	69	71. Սարդը	101
54. *Արօք, Րաֆֆի (փոփոխ.)	72	72. Մեխի պատմութիւնը	102
55. Չիու տրտունջը	73	73. Խրտուիլակ	103
56. *Աքլորն ու մարդաբիտը, Ա. Խնկոյեան	73	74. *Ճնճղուկներ	105
57. Հատիկի զարթնելը	74	75. Մըջնոց	106
58. *Գիւղացին ու արջը, Ա. Խնկոյեան	75	76. Վուշ	107
59. Շունն ու նապաստակը	77	77. *Կաղնու վարձւորները	109
60. *Կորեկի հատիկ	77	78. Ողնին ու օձը, Յ. Ապրես	109
✓ 61. Չախչախ Թագաւոր	78	79. Երեք գեղձ	111
62. *Ուլունք	84	80. *Գետակը	112
63. Կարմրակատար	85	81. Թրթուրն ու խխունջը	113
✓ 64. *Թռչունի մտածմունքը	86	82. Կէս խնձոր	114
65. Ուր է իմ արեւը	87	83. Աղբիւրը	116
		84. Մոռ քաղելու	117
		85. *Չանասէր հնձւորներ	120
		86. *Գառնիկ ախպէր	121

ՀԱՆՆԵԼՈՒԿՆԵՐԻ ԼՈՒՇՈՒՄԸ

1. Ճամփայ	9	9. Այգի	73
2. Տասներկու ամիսներ	10	10. Յորեն	74
3. Գիրք ու տառեր	11	11. Բերան, ատամներ	104
4. Երկինք ու աստղեր	17	12. Մըջնոց	107
5. Մով ու նաւ	23	13. Կրիայ	110
6. Հոր	25	14. Գետ	112
7. Պատրոյկ	47	15. Կաղամբ	114
8. Արտ	72		

Լ ՈՒՍԱՐԵՐ

ԱՌԱՋԻՆ ՏԱՐԻ
ԵՐԿՐՈՐԴ ՏԱՐԻ
ԵՐՐՈՐԴ ՏԱՐԻ
ՉՈՐՐՈՐԴ ՏԱՐԻ
ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

Դրսի՝ Тифлисъ, Бебутовская, 25. Ст. Лисициану
Կամ պահեստին.—Тифлисъ, Книжный магазинъ
«Гиръ» («Գիր»):

2015

3680

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0059794

